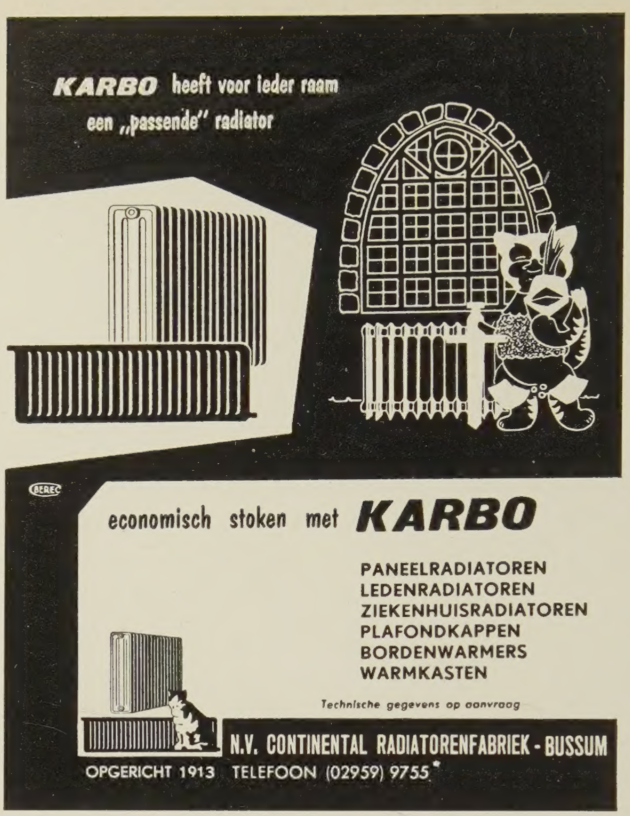
FORUM

3

1959

UNIVERSITY OF ILLINOIS
LIBRARY
JUN 30 1959
CHICAGO

CONSTRUCTIE ALL RISKS
verzekering

De ideale dekking voor aanbesteder en aannemer; duidelijke nederlandse tekst, aangepast aan algemene besteksvoorwaarden

Tollenaar & Wegener

KEIZERSGRACHT 550 - TELEFOON 020-63018 - AMSTERDAM

English summary

Introduction

by Lieuwe Op 't Land

page 53

Milan's modern architecture has been under discussion in Forum No. 9/10, 1957, its interior decoration has its turn in this issue. The town's character and that of its population decide the Milanese interior, people do not trouble much about the "International Style". "Decorum" is greatly liked, the Milanese wants to put up a good show at all times and wants to distinguish himself favourably. This is to be seen in all sections of the population. The Milanese differs from the Roman and the Neapolitan in being a little aloof. For instance, the best way to make an appointment is to make it a few days beforehand. After a chance meeting Milan offers little opportunity to sit down quietly somewhere.
In the interior, colour is, next to shaping, indispensable. For that reason it is a pity that only black and white photos can be printed here. The collection of interiors here presented is of a wide variety: church, bank, museum, shop, bar, restaurant, office, theatre and private house.
One of the most important architects of Milan, Giò Ponti, has given permission to copy a chapter from his book "Amate l'architettura". This chapter is dedicated to the readers of Forum.

Milan: the very essence of Italy

by Giò Ponti

page 54

The author begins by quoting an enthusiastic article by Furneaux Jordan in the London "Observer". Modern Milan, according to Furneaux Jordan, is a party to true tradition which aims at making new things in a new way and making them well, as has been done for five hundred years. Boldness, reserve, luxuriousness, disdain, and vitality, these qualities characterize the Milanese. Milan's prosperity is not the product of commercial sagacity, but rather the side-product of culture. It is not created by businessmen, but it benefits by them, if conditions are favourable. The energy and the imagination of the Milanese do not drift towards vulgar triviality. If Milan is rich, this is because it lives and constructs with the same joy and pride as did the Italians in antiquity, when building their towers and palaces. This is a tradition which is essentially the consciousness of a race which transforms an ancient culture into a new form, through experience and instinct, not out of nostalgia.
Ponti adds to this that architecture is the ancient and national passion of Italy. Italian conservatism in architecture does not imply that people still cling to the ancient styles, but it means the preservation of the ancient energy of the Italians to transform themselves continuously. One comes across this energy in architecture in all Italy, but especially in Milan, where it expresses itself in a modern way with that dryness which characterizes Lombardic architecture historically and traditionally. The true Milanese possesses the ancient creative virtue, the old Italian imagination and "grandezza" to make new things in the greatest possible variety. These spiritual virtues are indispensable in building sky-scrapers, stadia, airports and railway stations, hospitals and factories, the new buildings for cultural, educational and sporting purposes where traditional forms, which are only stylistic, are of no value. Styles are transitory. The Italian retains the stylishness, the virtue, not the styles of his ancestors.

A holiday bungalow

Arch.: Ico and Luisa Parisi

page 55

Its nucleus consists of three units: A, entrance and livingroom; B-C, sleeping quarters and toilet-cloakroom; D-E, kitchen and dining quarter. Enlargement by means of new hexagons is possible. The side of the hexagon is 3.50 metres, the size of module is 32 square metres. Height 2.60 metres. No dead angles, application of modern materials, especially plastics. The roof is made of plastic, which makes it suitable for summer and holiday purposes. Furniture consists of industrial products.

Résumé français

Introduction

par Lieuwe Op 't Land

page 53

L'architecture moderne de Milan déjà discutée dans Forum No 9/10-1957, c'est maintenant l'intérieur qui demande notre attention. L'intérieur milanais se détermine par le caractère de la ville et sa population. On se soucie peu de l',,International Style''. On a grand besoin de ,,decorum'' et veut se montrer bien à d'autres, s'en distinguant. Ceci est le fait dans toutes les couches de la population. Comparé au Romain ou Napolitain, le Milanais est un peu réservé. Il faut qu'on arrange un rendez-vous quelques jours d'avance et c'est pourquoi Milan n'offre presque aucune place pour s'assoir tranquillement le cas échéant. C'est bien déplorable que les photos ne nous montrent pas les couleurs, indispensables outre les formes. Très différents sont les intérieurs publiés ici: une église, un banque, un musée, un magasin, un bar, un restaurant, un bureau, un théatre et une maison familiale.
La direction de Forum est bien reconnaissant de Giò Ponti, le fameux architecte milanais, d'avoir consenti la reproduction d'un chapitre de son livre ,,Amate l'architettura''.

Milan est la chose la plus italienne de l'Italie

par Giò Ponti

page 54

L'auteur commence à citer un enthousiaste article de Furneaux Jordan dans l',,Observer''. Selon F.J., le Milan moderne prend part à la vraie tradition, c.à.d. la tradition de faire des choses neuves à un mode nouveau, et de les faire bien, comme il y a 500 ans. Audace, réserve, luxe et dédain, vitalité, voilà les marques distinctives du Milanais. La prospérité de Milan n'est pas la fruit de l'intelligence commerciale, mais un produit secondaire de la culture. Les hommes d'affaires ne la créent pas, mais la développent, quand les conditions y sont propices. L'énergie et la fantaisie du Milanais ne tombent pas dans la vulgarité commune. Si Milan est riche, c'est parce que cette ville vit et construit avec une joie et une fierté comme les aïeux construisaient leurs tours et palais, dans une tradition qui est la vraie conscience de leur race, transfigurant l'ancienne culture dans une forme nouvelle, à force d'expérience, d'instinct et de vie, pas de nostalgie.
Ponti y ajoute que l'architecture est la passion antique et nationale de l'Italien. Leur conservatisme dans l'architecture ne signifie pas qu'on s'attache aux styles antiques, mais c'est la conservation de l'antique énergie italienne d'une évolution perpétuelle. Cette énergie dans la construction se manifeste dans toute l'Italie, mais surtout à Milan; évidente par son aridité, elle est le caractère historique-traditionnel de l'architecture lombarde.
Le vrai Milanais a de l'antique virtu créante, de l'ancienne fantaisie italienne et de la grandezza pour créer des objets nouveaux de la plus grande diversité. On ne peut se passer de cettes virtus spirituelles en construant des gratte-ciel, des stades, des aéroports, des gares, des hôpitaux et des usines, des bâtiments neufs aptes aux manifestations culturelles, à l'enseignement et aux sports, où les formes traditionnelles, seulement stylisantes, restent sans valeur. Les styles passent. Mais ce ne sont pas les styles, mais c'est le vrai style — la virtu — que l'Italien conserve bien.

Une petite maison de vacances

Ico et Luisa Parisi, architectes

page 55

Le noyau de base comporte trois unités: A. entrée et living, B-C. chambre à coucher et toilette-garderobe, D-E. cuisine et coin de repas. Elargement par de nouveaux hexagones sera possible. Cet hexagone est d'une côté de 3.50 m., le module en est de 32 mètres carrés. Hauteur: 2.60 m. Pas de coins morts, application des matériaux modernes, surtout des plastiques, p. ex. le toit. Par là, un caractère estival, de vacances, et un bon éclairage. Le mobilier est tout en produits industriels.

Zusammenfassung

Einleitung

von Lieuwe Op 't Land

Seite 53

Forum Nr. 9/10 (1957) behandelt die moderne Architektur von Mailand, in diesem Heft ist von der Raumkunst die Rede. Das Mailänder Interieur wird stark geprägt von dem Charakter von Stadt und Bevölkerung. Man kümmert sich wenig um den ,,International Style''. Gross ist das Bedürfnis an ,,Dekorum'', man will jederzeit einen guten Eindruck machen, will sich vorteilhaft von andern unterscheiden. So ist es in allen Bevölkerungsschichten. Der Mailänder unterscheidet sich durch seine Zurückhaltung von der Bevölkerung der Städte Rom und Neapel. Eine Verabredung z.B. trifft man am besten schon einige Tage zuvor: Bei einem zufälligen Treffen bietet Mailand nur wenig Möglichkeiten sich irgendwo hinsetzen zukönnen. Beim Interieur sind ausser der Formgebung auch die Farben unentbehrlich. Darum ist es zu bedauern, dass zu diesem Artikel keine Farbfotos gezeigt werden können. Die hier dargebotenen Aufnahmen von Innenräumen sind sehr verschieden: Kirche, Bank, Museum, Geschäft, Bar, Restaurant, Büro, Theater, Wohnhaus.
Einer der bedeutendsten Mailänder Architekten, Giò Ponti, erteilte uns die Erlaubnis, ein Kapitel seines Buches ,,Amate l'architettura'' wiederzugeben. Dieses folgt nun zur Einleitung. Es ist dem Forum-Leser gewidmet.

Mailand ist die italienischste Sache von Italien

von Giò Ponti

Seite 54

Der Autor zitiert zu Beginn einen Artikel von Furneaux Jordan aus der englischen Zeitung ,,Observer''. Nach der Meinung Furneaux' hat Mailand Teil an der wahren Tradition, d.h. Neues auf neue Weise schaffen und dies gut tun, genau so wie vor 500 Jahren. Verwegenheit, Zurückhaltung, Luxus und Geringschätzung, Vitalität, dies sind die Kennzeichen der Mailänder. Die Wohlfahrt von Mailand ist nicht das Produkt eines kommerziellen Scharfsinns, sondern ein Nebenprodukt der Kultur. Sie entsteht nicht durch die Geschäftsleute; diese sind die Förderer, wenn die Voraussetzungen gegeben sind. Die Energie und Phantasie der Mailänder entartet nicht zu vulgärer Abgeschmacktheit. Wenn Mailand reich ist, so kommt es davon, dass die Stadt lebt, dass sie baut mit demselben Stolz und derselben Freude, mit denen die antiken Italiener ihre Türme und Paläste schufen, in einer Tradition, die im Grunde Rassenbewusstsein ist, welches eine alte Kultur durch Erfahrung, Instinkt und Leben — nicht durch Heimweh — in eine neue Form umgestaltet. Ponti fügt hinzu, dass die Architektur eine antike und nationale Leidenschaft ist. Der italienische Konservatismus in der Architektur bedeutet nicht, dass man sich an die antiken Stile festklammern will, er ist die Erhaltung der antiken italienischen Energie um sich fortwährend umzuformen. Diese Energie beim Bauen findet man in ganz Italien, in höchsten Masse aber in Mailand, wo sie modern zum Ausdruck gebracht wird, mit derselben Trockenheit, die ein historisch-traditionelles Merkmal der lombardischen Architektur ist.
In dem richtigen Mailänder wohnt die antike, schöpfende Tugend, die alte italienische Phantasie und Grandezza um neue Dinge in möglichst grosser Mannigfaltigkeit erstehen zu lassen. Diese geistigen Tugenden sind unentbehrlich beim Bauen von Wolkenkratzern, Stadien, Flugplätzen, Krankenhäusern und Fabriken und beim Errichten neuer Gebäude für Kultur, Erziehung und Sport. Hierbei sind die nur stilistischen traditionellen Formen wertlos. Stile sind vergänglich. Der Italiener erbte von seinen Vorfahren den Stil — die Tugend — und nicht die Stile.

Ein Ferienhaus

Arch. Ico und Luisa Parisi

Seite 55

Der Basiskern besteht aus 3 Einheiten: A Eingang und Wohnraum; B-C Schlafraum und Toilette-Garderobe; D-E Küche und Essnische. Es ist möglich, eine Erweiterung mit neuen Sechsecken vorzunehmen. Eine Seite des Sechsecks ist 3,50 m, die Modulgrösse ist 32 qm. Höhe 2,60 m. Keine toten Ecken. Verwendung moderner Materialien, hauptsächlich Plastik. Durch das Plastikdach erhält das ganze einen Sommer- und Feriencharakter; ausgezeichneter Beleuchtungseffekt. Die Möblierung besteht ganz aus Industrieprodukten.

Re-organization of the Castello Sforzesco Museum

Arch.: L. B. Belgiojoso, E. Peressutti, E. N. Rogers (CIAM)

page 59

In the matter of exhibiting furniture, pictures, carpets etc, the original application and destination has been done away with. The objects have been put on show individually, no rooms that are dedicated to a special style. In this way the artistic value has been put before utility. Every single exhibit has its own sphere of influence and is not crowded out by more powerful neighbours. This method offers many possibilities. The collection starts off with architectonic fragments, gradually changing into interior fragments.

Offices belonging to an engineering-works

Arch.: Luigi Caccia Dominioni

page 66

The offices are situated over the workshops. The partition-walls are on module and movable, they consist of steel sections and panels of linoleum with doors of securit glass. Colours are very important, they advance seriousness: dark-green, dark-red, brown, violet, dark-blue, moss-green, always blended. The lightcolours are dull. Materials are granite, enamelled steel, polished and dark-coloured stucco, matted aluminium, floor-covering is of rubber.

Entrance to a branch of a bank

Arch.: Luigi Caccia Dominioni

page 67

Same characteristics of colour, form and material. The glass entrance-wall has been set up in such a way that it works like a looking-glass. This makes looking inside virtually impossible.

A habitation in a continuous space

Arch.: Giò Ponti

page 68

In this (Ponti's own) dwelling all the inventions of Ponti have been applied. It is possible to combine the four rooms situated behind the façade into one by means of collapsible walls.
Floor and ceiling of these rooms are continuous. Colouring, too, is continuous: white, light yellow, mustard, terra di Siena; this applies to furniture, carpets, ceramics and walls. Detachable window-ledges, on which works of art and utensils, have been placed. All beds, chairs and tables are identical, variation has been achieved by means of ornamental objects, such as plastics and pictures.

Stair-well Casa Melandri

Arch.: Giò Ponti

page 70

Decoration dominates architecture here and Ponti's attention to every detail is evident.

Easy-chairs

Arch.: Marco Zanuso

page 71

Interior decoration is very dependent on instructions and local situations, it is the art of arranging. In designing this furniture, however, the architect was completely free and every chair is typical of its designer.

Motta

Arch.: Melchiorre Bega

page 72

The firm of Motta is inseparable from Milan. Its products, such as cakes, pastry, confectionery, are sold in numerous shops with bars joined on to them. The Motta alla Scala bar has been designed especially for the select public of the operahouse. Some pieces of antique are reminiscent of the old bar that disappeared during the war. The floor is of red Swedish granite, the walls are mahogany. The bar is made of stainless steel. The paintings on back-wall and ceiling are evidence that the architect has also given other artists a chance.

Réaménagement du musée Castello Sforzesco

Belgiojoso, Peressutti et Rogers, architectes (C.I.A.M.)

page 59

En exposant des meubles, des tableux, des tapis etc., on a pu se dégager de l'application et de l'affectation originelles. Les objets sont exposés individuellement, sans mise-en-scène des chambres „en style''. Ainsi la valeur artistique vaut-elle mieux que la valeur d'usage. Chaque partie de l'exposition a son propre sphère d'influence et n'est pas éliminée par ses voisines plus puissantes. La collection s'ouvre des fragments architecturaux et passe peu à peu aux pièces d'intérieur.

Les bureaux pour une usine de construction mécanique

Luigi Caccia Dominioni, architecte

page 66

L'étage des bureaux s'élève au-dessus des ateliers. Les cloisons sont de module et amovibles, faits en acier profilé et en panneaux-linoleum, avec des portes en verre Sécurit. Les couleurs sont très importantes et accentuent la gravité: vert foncé, rouge foncé, brun, violet, bleu foncé, vert mousse, toutes cassées. D'autres sont pâles-mates, pas vives. Comme matériaux: du granit, de l'acier mouflé, du stuc poli et foncé, de l'aluminium dépoli; le revêtement du sol est en caoutchouc.

Entrée d'un agence de banque

Luigi Caccia Dominioni, architecte

page 67

Les mêmes qualités de couleurs, de formes et de matériaux. La devanture est toute en verre et fonctionne, par sa situation, comme une glace, ainsi rendant impossible le regard au dedans.

Une maison dans un espace continu

Giò Ponti, architecte

page 68

Dans cette maison de l'architecte lui-même sont appliquées toutes les inventions de Ponti. Les quatre pièces lelong de la façade peuvent être combinées, à cause des parois plissants. Les sols et plafonds s'y continuent, de même que les couleurs: blanc, jaune clair, moutarde, terra di Siena. C'est de même avec les meubles, les tapis, le céramique et les parois.
Devant les fenêtres se trouvent des supports isolés, chacun portant des objets d'art et d'usage. Tous les lits, toutes les chaises et toutes les tables sont identiques l'une à l'autre. La variation est acquérie par des objets isolés: des plastiques, des tableaux etc.

Cage d'ecalier Casa Melandri

Giò Ponti, architecte

page 70

Ici, la décoration domine sur l'architecture et le soin de l'architecte pour tout détail est évident.

Des fauteuils

Marco Zanuso, architecte

page 71

L'architecture intérieure est fortement liée aux commettants et aux situations données; c'est un art d'arrangement. Quant aux meubles publiés ici, l'architecte a été tout libre et chaque chaise ou fauteuil caractérise son dessinateur.

Motta

Melchiorre Bega, architecte

page 72

La firme Motta s'est soudée à Milan. Ses produits (pâtisserie, chocolaterie etc.) se vendent dans ses propres boutiques (bar annexe). Le bar Motta alla Scala a été aménagé pour un public de marque, de l'Opéra. Quelques objets antiques rappèlent l'ancien bar, détruit pendant la guerre. Le sol est en granit rouge de Suède, les parois sont en acajou, le bar est en acier inoxydable. L'architecte Bega a donné aussi une chance à d'autres artistes (e.a. pour la peinture du mur de fond et du plafond).

Neuordnung des Museums Castello Sforzesco

Arch. Belgiojoso, Peressutti und Rogers (C.I.A.M.)

Seite 59

Beim Ausstellen der Möbel, Gemälde, Teppiche u.s.w., liess man deren ursprüngliche Anwendung und Bestimmung ausser Betracht. Jeder Gegenstand wurde individuell ausgestellt, also keine „Stilzimmer-Inszenierung''. Auf diese Weise stellte man den künstlerischen Wert über den Gebrauchswert. Jedes Stück der Ausstellung hat seine eigene Einflusspähre. Keine mächtigen Nachbarn können dieser schaden. Diese Methode bietet viele Möglichkeiten. Die Sammlung beginnt bei den Architekturfragmenten und geht allmählich über in Ausstattungsgegenstände.

Büros für eine Maschinenfabrik

Arch. Luigi Caccia Dominioni

Seite 66

Das Bürogeschoss befindet sich über der Fabrik. Die Trennungswände sind auf Modül und verstellbar. Sie bestehen aus Stahlprofilen und Linoleumpaneelen mit Türen aus Sekuritglas. Die Farben sind sehr wichtig, sie erhöhen den Ernst: dunkelgrün, dunkelrot, braun, violett, dunkelblau, moosgrün.
Die hellen Farben sind matt und unauffällig. Die Materialien sind: Granit, gemuffelter Stahl, polierter und dunkelgefärbter Stuck, mattiertes Aluminium. Als Bodenbelag wurde Gummi verwendet.

Eingang zu einer Bankzweigstelle

Arch. Luigi Caccia Dominioni

Seite 67

Dieselben Farben-, Form- und Materialeigenschaften. Die Eingangswand ist vollständig aus Glas. Durch eine bestimmte Plazierung entsteht ein Spiegeleffekt, sodass das Hineinschauen nahezu unmöglich wird.

Wohnung in einem durchgehenden Raum

Arch. Giò Ponti

Seite 68

Bei dieser Wohnung des Architekten wurden alle Ideen Pontis angewandt. Die vier Giebelzimmer können mittels Faltwände in einen einzigen Raum umgeschaffen werden. Fussböden und Decken dieser Räume bilden eine einzige Fläche. Auch die Farben sind einheitlich: weiss — hellgelb — senffarben — terra di Siena. Dasselbe gilt auch für Möbel, Teppiche, Keramik und Wände. Vor den Fenstern befinden sich freistehende Regale. Darauf stehen Kunst- und Gebrauchsgegenstände. Alle Betten, Stühle und Tische sind gleich. Abwechslung erzielt man durch Kunstgegenstände: Plastiken, Gemälde u.s.w.

Treppenhaus Casa Melandri

Arch. Giò Ponti

Seite 70

Hier fällt zuerst die Dekoration auf, dann erst sieht man die Architektur. Man erkennt die Aufmerksamkeit, die Ponti jedem Detail widmet.

Sessel

Arch. Marco Zanuso

Seite 71

Die Raumkunst ist sehr gebunden durch Auftraggeber und gegebene Situationen: es ist eine Arrangierkunst. Bei den hier veröffentlichten Möbeln war der Architekt allerdings völlig frei: jeder Stuhl oder Sessel ist kennzeichnend für den jeweiligen Entwerfer.

Motta

Arch. Melchiorre Bega

Seite 72

Die Firma Motta und Mailand gehören einfach zusammen. Die Erzeugnisse dieser Firma (Kuchen, Torten, Schokolade, u.s.w.) werden in zahlreichen Geschäften mit Bars verkauft. Die Bar Motta alla Scala wurde für die Galabesucher der Oper eingerichtet. Einzelne antike Gegenstände erinnern noch an die alte Bar, die während des Krieges verschwand. Der Fussboden ist ganz aus rotem schwedischen Granit, die Wände sind aus Mahagoni. Der Schanktisch ist aus rostfreiem Stahl. Architekt Bega holte auch andere Künstler dazu (z.B. Bemalung von Hinterwand und Decke).

Shoe-shop "di Varese"

Arch.: Melchiorre Bega and Lieuwe Op 't Land

page 74

Great concerns, aiming at publicity, often have a very representative shop in the centre of the town. This holds good for "Varese" at Milan. The shoe-boxes are in the basement. They are brought up by a small lift. The whole has a light and transparent character: floors of marble, parapet of securit-glass etc. The ceiling is dark-blue with diffused lighting, a pleasing contrast to the "glass-house". The shop makes a very glamorous impression.

The K.L.M. booking-office at Milan

Arch.: Lieuwe Op 't Land and H. H. Volkers

page 76

This office had to be an antechamber of space. For that reason the colourscheme is light and mainly blue. The chairs, though in ony style, are varied and covered in leatherette: deep-blue, parchment, pale yellow, light-blue. A large diapositive of an interesting cloud-formation has been installed in the back wall. The floor is of grey marble and is continuous in both departments (a) ticket-office, b) luggage-office, waiting-room, toilets and telephone-boxes).

La Banca Popolare di Milano, Filiale di Varese

Arch.: Renzo Zavanella

page 78

The many branches of this bank are made to look alike as much as possible under the direction of Renzo Zavanello. The pompous superabundance of former days makes way for order, matter-of-factness and functionality. The steps of the staircase are made of teak-wood. The staircase has been hung on little wire-ropes: because of this it is possible to dismantle it, as the premises of the bank are rented.

Madonna dei Poveri (Our Lady of the poor)

Arch.: L. Figini and G. Pollini

page 82

The materials of this church, situated in a workmen's quarter, are plain: concrete and peat-stone. The lighting is indirect. Orientation follows Ambrosian liturgy: the acolyte does not address himself to the congregation, because of this the formation here is (from west to east): choir-acolyte-altar-congregation-entrance (Roman liturgy says: altar-acolyte-congregation-choir-entrance). The wall facing east is closed, the one facing west open towards a symbolic emptiness above the elevated choir: a transition from matter to spirit.

Cordonnerie „di Varese"

Melchiorre Bega et Lieuwe Op 't Land, architectes

page 74

Les grandes maisons ont souvent, au centre de la ville, des succursales très représentatives à titre de propagande. Ainsi, à Milan, „Varese". Les boîtes de chaussure se trouvent en sous-sol et sont apportées par un petit monte-charge. Le tout est léger et transparant: sols en marbre, parapets en verre Sécurit, front de glace dans le cage d'ascenseur. Le plafond est bleu de nuit et contraste agréablement avec la „maison en verre". Le tout respire du „glamour".

L'agence de voyages de la K.L.M., à Milan

Lieuwe Op 't Land et H. H. Volkers, architectes

page 76

Ce bureau devrait être une „antichambre" des airs. Alors, la gamme des couleurs est claire et principalement bleuâtre. Les sièges sont très différentes, quoique d'un seul style, et revêtis du cuir artificiel: bleu foncé, parcheminés, jaune clair, bleu clair. Au fond, on a ménagé une diapositive d'une photo de nuages intéressante. Le sol est en marbre gris et se prolonge dans les deux divisions: (a) vente des billets et (b) réception des bagages, hall d'attente, toilettes, cabines téléphoniques, dont le marbe a été choisi à la carrière avec les plus grands soins.

La Banca Popolare di Milano, Filiale di Varese

Renzo Zavanella, architecte

page 78

Les nombreux agences de cette banque sont uniformés, le plus que possible, sous la direction de l'architecte Zavanello. La somptuosité d'autrefois rend actuellement sa place à l'ordre, au sens pratique et à la fonctionnalité. Les parois sont bleu foncé, gris-bleu, gris-vert et gris clair. Les marches de l'escalier sont en tec, suspendues à des fils d'acier. Par là, démontables: la banque demeurant dans un immeuble de location.

Madonna dei Poveri

L. Figini et G. Pollini, architectes

page 82

Cette église, dans un quartier ouvrier, est de matériaux sobres: béton et tuf. L'éclairage est indirect. L'orientation est suivant la liturgie ambrosienne: l'assistant de l'office ne se dirige pas vers les fidèles, par là le rangement est (de l'ouest à l'est): choeur — assistant — autel — fidèles — entrée (suivant la liturgie catholique-romaine: autel — assistant — fidèles — choeur — entrée). La façade de l'est est fermée, celle de l'ouest, ouverte vers un vide symbolique au-dessus du choeur placé haut: la transition du matériel au spirituel.

Schuhgeschäft „Di Varese"

Arch. Melchiorre Bega und Lieuwe Op 't Land

Seite 74

Die grossen Geschäfte besitzen oft im Zentrum der Stadt ein sehr repräsentatives, ganz auf Reklame eingestelltes Geschäft. Ein Beispiel hierfür ist „Varese" in Mailand. Die Schuhschachteln bleiben im Keller. Sie werden in einem kleinen Aufzug hinaufbefördert.

Das Ganze ist hell und transparent: Marmorböden, Sekuritglasbrüstung, Spiegelfront des Lifthauses u.s.w. In der nachtblauen Decke, die einen wohltuenden Kontrast zu dem „Glashaus" bildet, sind vereinzelt Beleuchtungskörper angebracht. Das Ganze macht einen „Glamour"-Eindruck.

Reisebüro der KLM in Mailand

Arch. Lieuwe Op 't Land und H. H. Volkers

Seite 76

Dieses Büro sollte ein „Antichambre" für den Luftraum werden. Darum sind die Farben hell und hauptsächlich blau. Zwar sind die Sitzmöbel in einem Stil entworfen, untereinander sind sie aber sehr verschieden. Sie sind mit Kunstleder überzogen: dunkelblau, Perkament, hellgelb, hell- und dunkelblau. In der Hinterwand befindet sich ein grosses Diapositiv von einem interessanten Wolkenbild. Beide Abteilungen (a. Flugscheine und b. Gepäckabfertigung, Wartesaal, Toiletten, Telefonkabinen) haben denselben grauen Marmorfussboden. Dieser Marmor wurde sehr sorgfältig in dem Bruch ausgewählt.

La Banca Popolare di Milano, Filiale di Varese

Arch. Renzo Zavanella

Seite 78

Die vielen Zweigstellen dieser Bank werden unter der Leitung des Arch. Zavanello soviel wie möglich einheitlich gestaltet. Anstelle der pompösen Ueberladung treten Ordnung, Sachlichkeit und Funktionalität. Die Wände sind dunkelblau, blaugrau, graugrün und hellgrau. Die Treppenstufen sind aus Tiekholz. Die Bank hat die Räume gemietet. Darum machte man die Treppe demontierbar, indem man sie mit Stahlkabeln befestigte.

Madonna dei Poveri (Muttergottes der Armen)

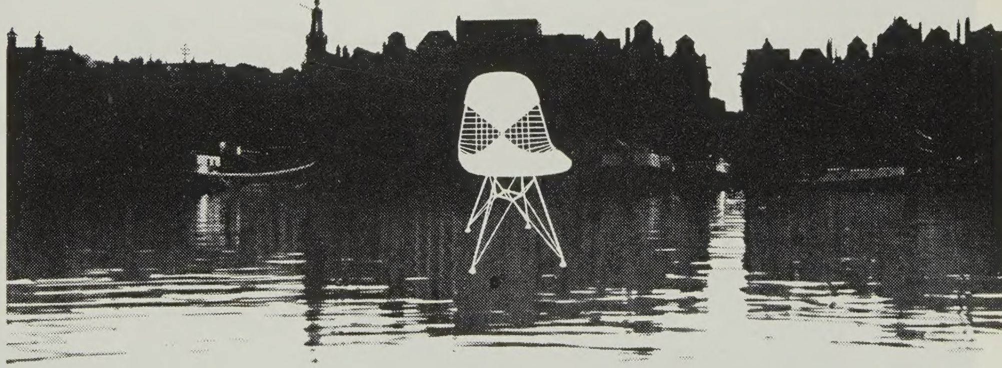
Arch. L. Figini und G. Pollini

Seite 82

Beton und Tuffstein ist das einfache Material, aus dem diese, in einem Arbeiterviertel stehende, Kirche erbaut wurde. Die Situierung richtete sich nach der ambrosianischen Liturgie: der Ministrant wendet sich nicht an die Gläubigen. Dadurch entstand folgende Aufstellung (von Westen nach Osten): Chor — Ministrant — Altar — Gläubige — Eingang (nach römischer Liturgie wäre üblich: Altar — Ministrant — Gläubige — Chor — Eingang). Der Ostgiebel ist geschlossen, der Westgiebel ist offen zu einem symbolischen, leeren Raum hin, der sich über dem Chor befindet: ein Uebergang vom materiellen zum spirituellen.

Herman Miller

. . . nu ook in Nederland!

Charles Eames

De wereldvermaarde ontwerper van diverse series zitmeubelen die een begrip zijn voor de moderne wooncultuur

aiglon

Rooseveltlaan 103 - Amsterdam
Telefoon 713608

U speelt met vuur....
als U bezuinigt op STEENGAAS

bacteriëndodend
Wat eertijds legendarische ridders slechts zelden gelukte, gelukt het moderne linoleum dagelijks. Succesvol bestrijdt het de monsters, die wij bacteriën noemen.
linoleum krommenie

Mogen wij U de vierkleurenfolder FVS gratis toezenden?

Stoelen ontwerpen is stoelen karakter geven. Het is vorm, kwaliteit en functie tegen elkaar afwegen. Wie ze ziet zal zeggen: Wilkhahn-stoelen zijn doordacht van vorm, beheerst, tijdloos.
Ze laten hem zien hoe hij eigenlijk zou willen wonen!

Model 351
stoel in afroteak of beuken,
zitting: bies, riet, leder of Flexamit
ontwerp: Leowald

WILKHAHN, WILKENING & HAHNE POSTBUS 597, AMSTERDAM

HET GOEDE ZITMEUBEL VAN WILKHAHN

Het nieuwe hoofdkantoor van Philips-Roxane te Amsterdam, ontworpen door de Rotterdamse architekt H. D. Bakker, B.N.A. In dit moderne kantoorgebouw wordt **Niko** schakelmateriaal toegepast. **Niko** schakelaars zijn o.m. speciaal geschikt voor gebruik samen met TL-verlichting. De toepassing van **Niko** schakelmateriaal veroorzaakt geen enkele prijsverhoging. Reeds vele grote objekten en woningcomplexen werden uitgerust met de uiterst betrouwbare en veilige **Niko** schakelaars, alle voorzien van Kema-Keur, die door hun moderne vormgeving in elk interieur passen.

Adviezen en gratis monsters worden gaarne verstrekt door:

N.V. HANDELMAATSCHAPPIJ VAN SANTEN & Co, HERENGRACHT 555, AMSTERDAM-C, TEL. 020 - 32113 en 65238.

ARTIL

ARTIL

gordijnstoffen en meubelstoffen

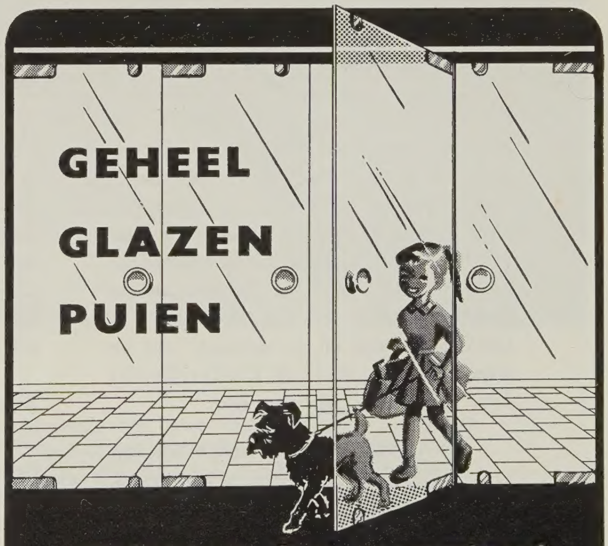
exclusieve collecties voor bijzondere objecten

permanente show in onze Artil toonzalen te Amsterdam en Rotterdam en in het bouwcentrum te Rotterdam

wyers

Industrie- en Handelsonderneming n.v.

levering via de handel

verhogen het aanzien!

„Securit" glazen deuren en puien vormen een esthetische oplossing voor het open houden van gevels van openbare gebouwen, warenhuizen, winkels, theaters, restaurants enz.

Bijzonderheden worden u gaarne op aanvraag verstrekt.

N.V. Staalglas

AMSTERDAM KOSTVERLORENSTRAAT 19 TEL. 18 53 53

Wanden... begin en einde

Wanden zijn voor de architect het begin en het einde van zijn werk.
Hij schept met wanden gebouwen, ruimten, maar om deze ruimten te kunnen beleven en er de sfeer in aan te brengen, zoals hem die bij het ontwerpen voor ogen stond, is méér nodig dan de primaire bouwmaterialen.
Kleur en dessin zijn dan ook minstens zo belangrijk om een ruimte zichtbaar te maken.
Zelfs kan hij hiermede de ruimte accentueren en waar nodig iets corrigeren.
Ook voor Rath & Doodeheefver zijn de wanden het begin en het einde van haar werk.
R & D heeft zich gespecialiseerd op een wandafwerking, die door kleur en vormgeving de architect in staat stelt om voor elk object de juiste wandbekleding te kiezen.

1001-mogelijkheden

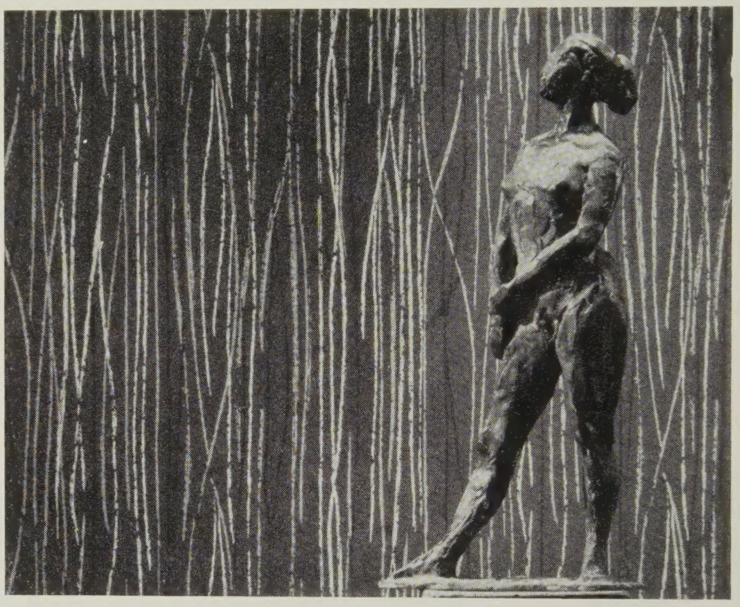
Elk jaar opnieuw doet Rath & Doodeheefver een nieuwe collectie het licht zien met 1001-mogelijkheden, waarbij rekening wordt gehouden met de meest uiteenlopende woningtypen, met de meest uiteenlopende smaken. In deze collectie vindt men niet alleen het juiste behang voor de kostbare villa of voor de eenvoudige woning. Ook vindt men er de keus voor het restaurant, het theater, het hotel, het stadhuis, kortom: voor elk doel, en voor elke smaak en in elke prijsklasse, biedt de R & D-collectie een uitgebreide keuze.

Samenwerking met architect en kunstenaar

De opbouw van een dergelijk breed assortiment is slechts mogelijk door haar ervaring van tientallen jaren en door de samenwerking met architecten en kunstenaars. Door deze factoren ontstaat telkenjare een collectie eigentijds behangselpapier, waardoor ook de meest vooruitstrevende architect in staat wordt gesteld de ruimte, die door hem is gecreëerd, in de volste zin van het woord te doen beleven. Want de vorm van de ruimte en de sfeer daarin komen het best tot hun recht door de kleur, het dessin en de structuur van de wandafwerking, die in de R & D-collecties door specialisten zijn verwerkt.

Het publiek leren kiezen

In haar voorlichting wijst R & D regelmatig op meer doelbewuste behangkeuze. Zij heeft daarom ook dit jaar wederom een boekje samengesteld: „Welk behang past bij U en Uw omgeving?", dat voor het grote publiek een heldere verhandeling geeft op welke wijze men tot een juiste behangkeuze kan komen en met welke factoren daarbij rekening moet worden gehouden. Om U met deze R & D-activiteit in kennis te stellen, zullen wij het aan alle architecten toezenden.

Plastieken van Nederlandse kunstenaars

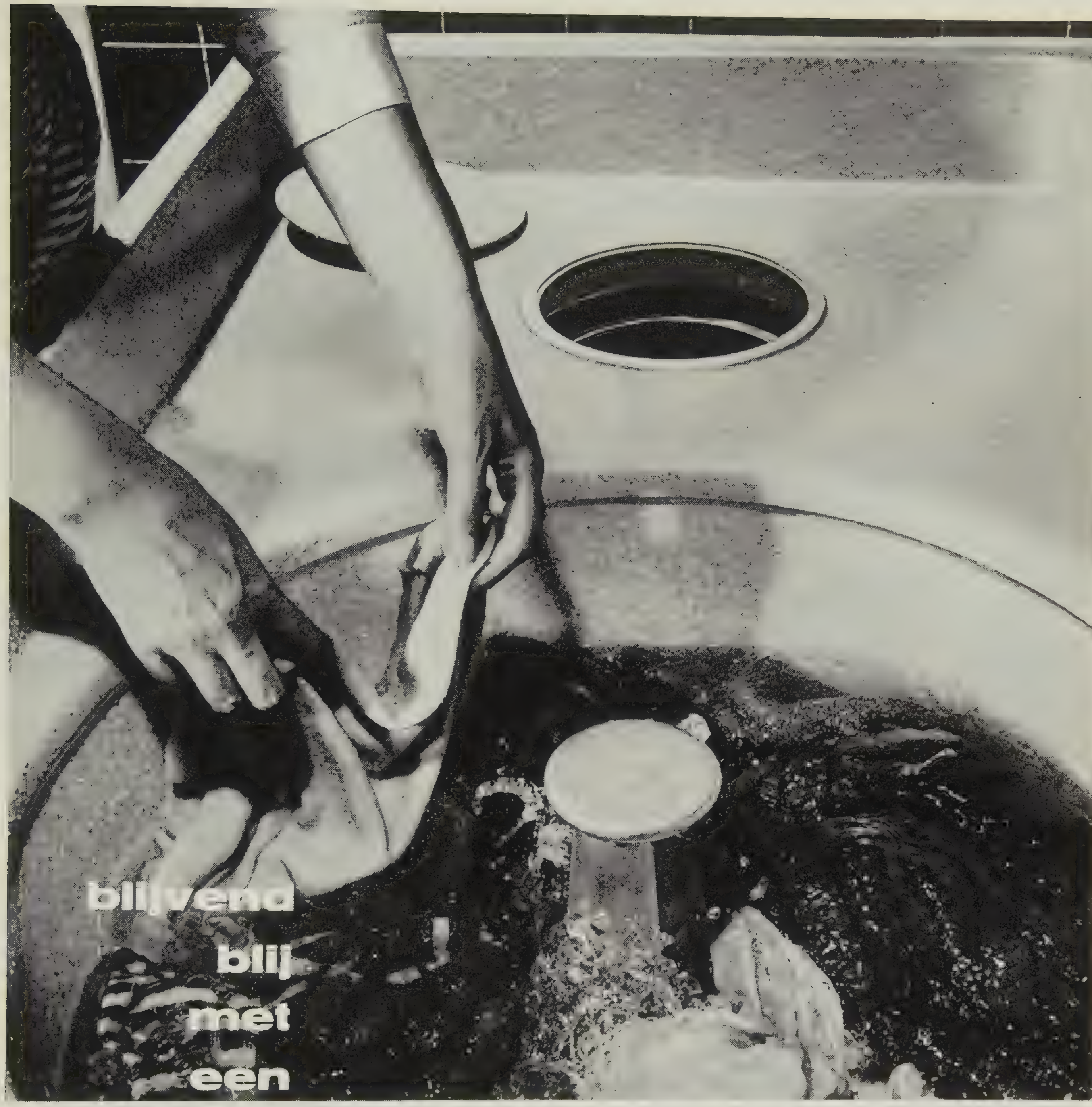
In dit kader heeft R & D bovendien een prijsvraag uitgeschreven: „Wie deed de meest geslaagde behangkeuze?" Een onafhankelijke jury zal over deze prijsvraag het oordeel vellen en de winnaars aanwijzen. Als prijzen zijn beschikbaar gesteld 44 plastieken van 39 Nederlandse kunstenaars, aangekocht op advies van en in overleg met drie professoren van de Rijksakademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam. Ook op deze wijze wil R & D de samenwerking met de kunstenaar tot uiting brengen.

Advies wordt graag verstrekt

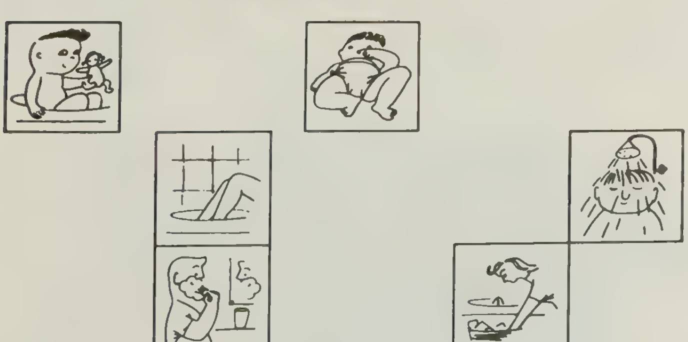
Rath & Doodeheefver heeft zich gespecialiseerd in vrijwel alle onderwerpen van muurbehandeling. Wij willen deze ervaring en specialisatie gaarne ter beschikking stellen van de andere-wanden-specialist: de architect. Hij is op onze toonkamers, waar men niet alleen de gangbare collecties, maar ook een keur van specialité's kan tonen, van harte welkom.

R EN D -behangsels

Rath & Doodeheefver - ontwerpers en fabrikanten van behangselpapier

Lavet

Nergens kan men de gezinswas beter en makkelijker doen dan in een 'Kompleet' Lavet, voorzien van Lavet-wasmachine en Lavet-centrifuge. Lavet-wasmachine en Lavet-centrifuge zijn nooit een sta-in-de-weg en de aansluiting op het elektrische net is volkomen veilig. GEZINSWAS, één van de mogelijkheden van het veelzijdige Lavet! Veelzijdig ja, want het Lavet is óók wastafel, voetbad, stortbad, kleuterbad en aankleedtafel voor de kleintjes.

HET *Lavet* EEN PRODUKT VAN DE *Ocriet* FABRIEK N.V. TE BAARN

HET MERK LAVET IS WETTIG GEDEPONEERD. KONSTRUKTIE EN FABRIKAGEMETHODEN ZIJN DOOR OKTROOIEN BESCHERMD: REEDS VERLEEND NEDERLANDSE OKTROOIEN 80956 - 80984 - 80993 - 75384 - 77764 - 86875

Formica toepassen is vooruitzien

Na jaren en jaren wordt Uw besluit of advies om Formica toe te passen nòg gewaardeerd. Deze bekledingsplaat is verbazingwekkend slijtvast, en zelfs intensief gebruik heeft absoluut geen invloed op de gladheid van zijn oppervlak, zijn kleur en frisheid. Daarom is Formica de veiligste belegging... voor U en voor Uw klanten.

FORMICA

HARDPLASTIC

Er is maar één hardplastic die Formica mag heten, en die herkent U aan het certificaat van echtheid. Extra garantie voor U.... en voor Uw klanten!

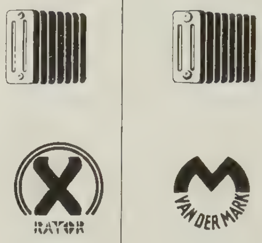
EERLIJK IS EERLIJK.
FORMICA
DUURT 'T LANGST.

IMP. VIBA - KON. EMMAKADE 199 - DEN HAAG, TEL. 394905

twee huizen... twee architecten

het verschil is zelfs op deze eenvoudige tekening duidelijk zichtbaar.

twee radiatoren... twee merken

eveneens een groot verschil, maar op een tekening of op een (meestal zwaar geretoucheerde) foto is dit bij een radiator niet waarneembaar.

plaats eens een echte „mark" radiator naast een ander willekeurig merk, dan ziet u dat de aesthetische verfijningen en de functionele verbeteringen hebben geleid tot een ranke compositie in staal. Dan zal door dit enorme verschil ook uw voorkeur uitgaan naar

mark *radiatoren*

FABRIKANTE N.V. INDUSTRIELE EN HANDELSONDERNEMING VAN DER MARK VEENDAM

VERKOOP:
SNIKKERS' HANDELMIJ. N.V ROTTERDAM • N.V. VERENIGDE INDUSTRIE- EN HANDELMIJ „VIHAMIJ" ARNHEM

Geen isolatie problemen meer als U KERASOL toepast!

Wat is Kerasol?

Het betrouwbaarste isolatiemateriaal vervaardigd uit veredelde glaswol

isoleert beter, sneller en goedkoper

verkrijgbaar in dekens, matten en desgewenst ook los.

Uit vele depots in geheel Nederland rechtstreeks leverbaar.

HANDELMIJ. AUSTRIA N.V.

POSTBUS 7055 - AMSTERDAM
TEL. 020 - 726474

ZWITSERS DOEK

Naadloos plakdoek voor plafonds en wanden in breedten van 90 t/m 600 cm.

Maakt gepleisterde vlakken absoluut scheurvast.

Gratis monster en folder F op aanvraag.

VERKOOPKANTOOR
WEVERIJ SPOERRI
HAARLEM
NEPTUNUSSTR. 34 - TEL. 02500-52058

Schaepman's

BELTILITE

voor verfijnd schilderwerk

SCHAEPMAN & Co's
KUNSTHARS-EN LAKFABRIEKEN N.V.
ZWOLLE

W. A. HAMEL N.V.
TELEFOON 11·33·55
ROTTERDAM

Vlaggen
in wol
en nylon

de juiste vloeren...

Hygiënische
Vloeren N.V.

SPUISTRAAT 219-221
AMSTERDAM-C.
TELEFOON 36261 - K 20

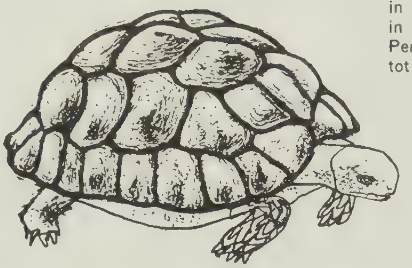
VLOERBEDEKKING
HYGIENISCHE VLOEREN NV
TRAPBEDEKKING

Ervaren deskundigen staan tot Uw beschikking om in gezamenlijk overleg de juiste onder- en bovenvloer voor elk object te vinden.

STIGTER & MESSEMAECKERS

verwarmings-techniek

UTRECHT NIEUWE GRACHT 30 TEL. 030 13937

De moorse schildpad (Testudo graeca). Het is vooral dit soort schildpad, dat in Nederland wordt ingevoerd; zij leeft in Roemenië, Turkije, Klein-Azië tot Perzië en in N.W.-Afrika van Tunis tot Marokko.

De schildpad heeft haar

natuurlijke bescherming gekregen

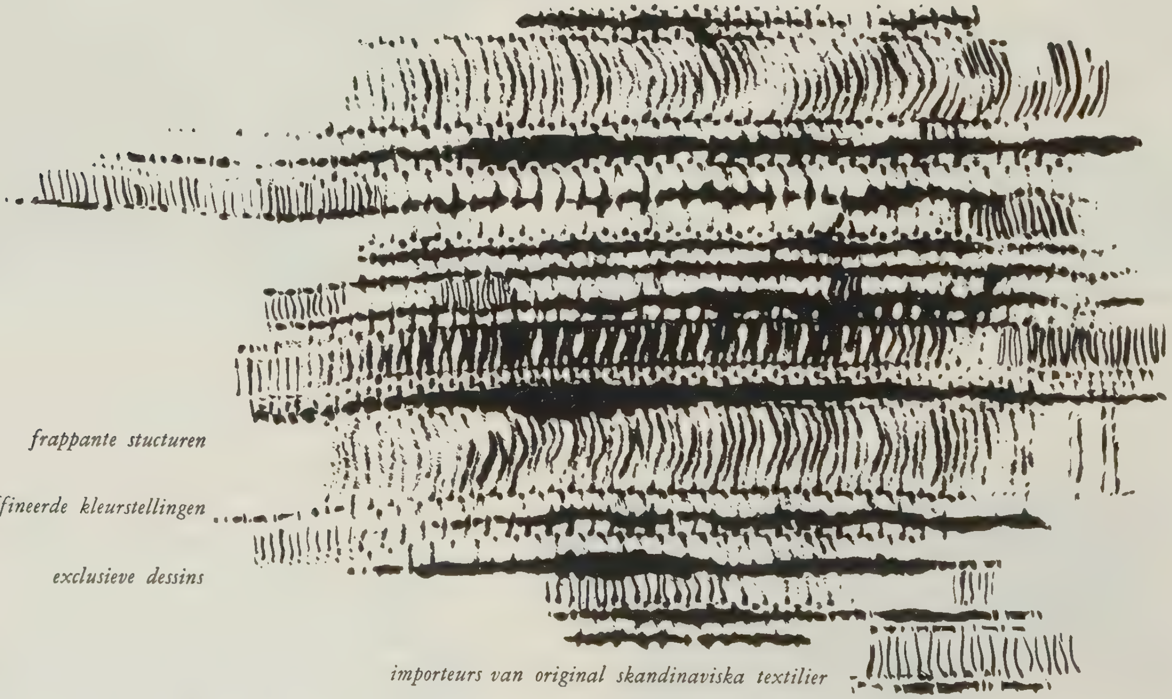
in de vorm van een hoornen schild...

Anders is het gesteld met beton- en ijzerconstructies. FLINTKOTE kan hier de helpende hand bieden. Een laag van deze asfalt-klei emulsie voorkomt aantasting door water, vocht, zuren of alkalische dampen. Het aanbrengen van FLINTKOTE kan zeer eenvoudig geschieden. Bovendien is FLINTKOTE bestand tegen temperatuurwisselingen! Uitvoerige inlichtingen worden u gaarne verstrekt door: Shell Nederland N.V., Postbus 69, 's-Gravenhage.

SHELL

FLINTKOTE

voorkomt periodiek onderhoud!

frappante stucturen

geraffineerde kleurstellingen

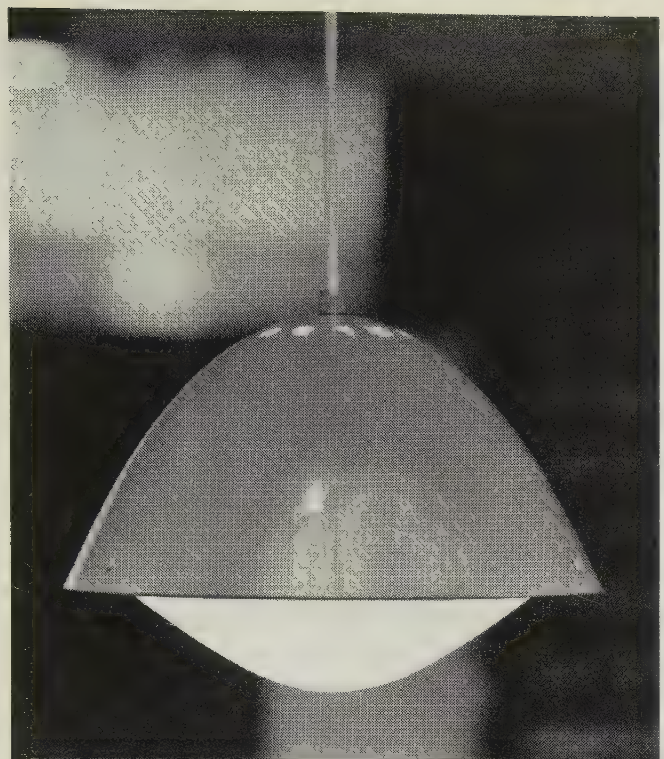
exclusieve dessins

importeurs van original skandinaviska textilier

hurle bath & co

moderne woningtextiel

herengracht 302 | amsterdam telefoon 020 46795

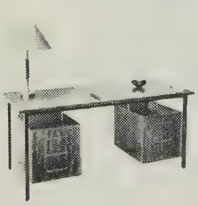
verlichtingsindustrie
n.v. v.h. hiemstra en evenblij
amsterdam keizersgracht 234
telefoon: 020-46290

kembo

toonzaal: denneweg 56
den haag

catalogus wordt op aanvraag
gaarne toegezonden

meubelen
naar ontwerp van
w. h. gispen

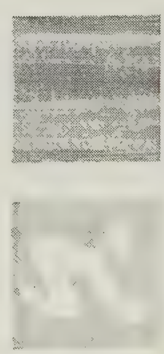

Vinylasbest vloertegels, geschikt voor alle vloeren. Ideaal voor kantoren, winkels etc.; overal waar veel wordt gelopen.

Vloertegel op asfalt-asbest en cumaron-asbest basis. Bijzonder voordelig in prijs. Speciaal geschikt voor woningbouw.

Marley vloertegels voldoen aan de hoogste internationale eisen. Toegepast in moderne bouwwerken over de gehele wereld. Leverbaar in vele prachtige kleuren en dessins.

Andere beroemde Marley produkten:

Marleyrail -
bekleding van trapleuningen

Marley trapwellen -
voor afwerking traptreden

Marleyplint -
plintbekleding passend bij elke vloer

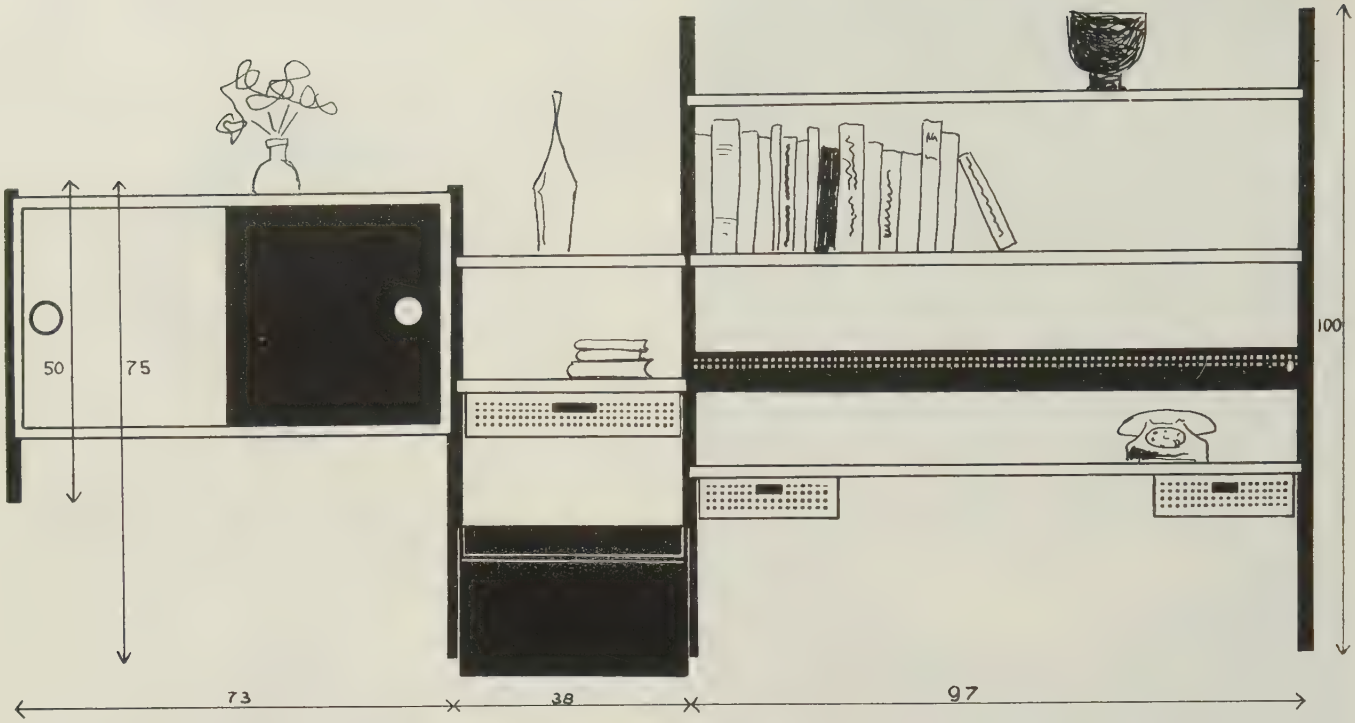
Marleyflor -
vloerbedekking aan één stuk

MARLEYTILE NEDERLAND

KEY & KRAMER
MAASSLUIS

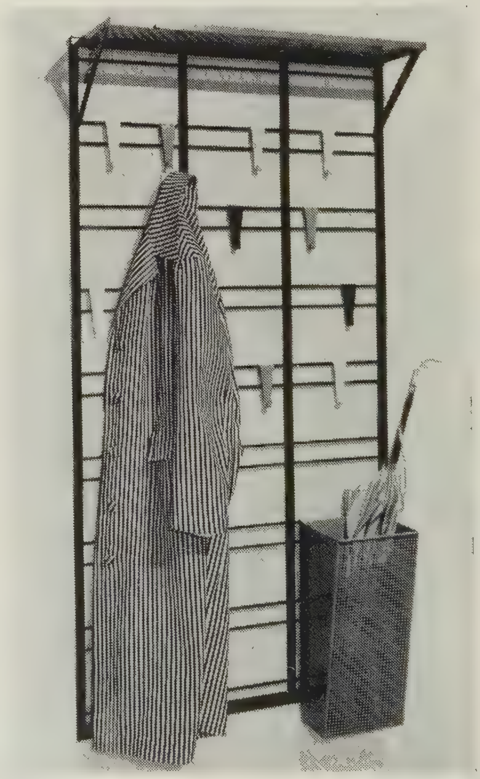
DE LINT
DEN HAAG

NIERSTRASZ
AMSTERDAM

u kunt 1001 mogelijkheden uitbuiten . . .

Buit 1001 mogelijkheden uit met Pilastro Combinare, wandrekken die op alle mogelijke manieren toe te passen zijn; in de hoogte, in de breedte, vrij in de ruimte of hoe dan ook.
Pilastro combinare wordt geleverd in zes kleuren; rood, geel, blauw, grijs, zwart en wit.

Servo-Muto heet de Pilastro kapstok; 76 cm. breed, 150 cm. hoog, compleet met 10 haken, met of zonder hoedenplaat en/of paraplubak.

De complete Pilastro folder is verkrijgbaar onder letter F.

pilastro

reijenga prinsengracht 817 - 823 amsterdam telefoon 020 - 36277 - 63766

Pilkington's „Glass Cladding"

voor decoratieve wand- en muurbekleding.

„MUROGLASS" en „ARMOURCLAD" zijn speciaal door Pilkington Brothers Limited ontwikkeld om te voldoen aan de steeds groter wordende vraag naar bekledingsmaterialen in kleuren. Zij bieden architecten en bouwers grote decoratieve mogelijkheden in een reeks harmonieuze kleuren, die ook op de lange duur niets van hun frisheid verliezen. „MUROGLASS" is brute glas, waarvan de gladde zijde, terwijl het glas nog week is, wordt versmolten met een kleurlaag. Het is leverbaar in negen aantrekkelijke kleuren.

„ARMOURCLAD", voor speciale doeleinden ontworpen en eveneens aan één zijde met een keramische kleurlaag versmolten, is gehard. Er zijn drie soorten: „ARMOURCLAD" Plate (gepolijst Spiegelglas), „ARMOURCLAD" Sheet (dik Vensterglas), die beide de kleur volkomen helder laten doorschijnen, en „ARMOURCLAD" Cast (Brute Glas) dat 'n diffuus kleur-effect geeft. Het is leverbaar in zestien aantrekkelijke kleuren.

Hughes Motor Showrooms - Exeter. Architecten: Messrs. Redfern & Gilpin - Exeter.

Volledige inlichtingen over afmetingen en kleuren in „Muroglass" en „Armourclad", en over alle andere glassoorten van Pilkington worden verstrekt door:

George van Vorstenberg Glasagentuur C.V.,
Spuistraat 102-106, A'dam-C. Telefoon 222030 (2 lijnen)

PILKINGTON BROTHERS LIMITED

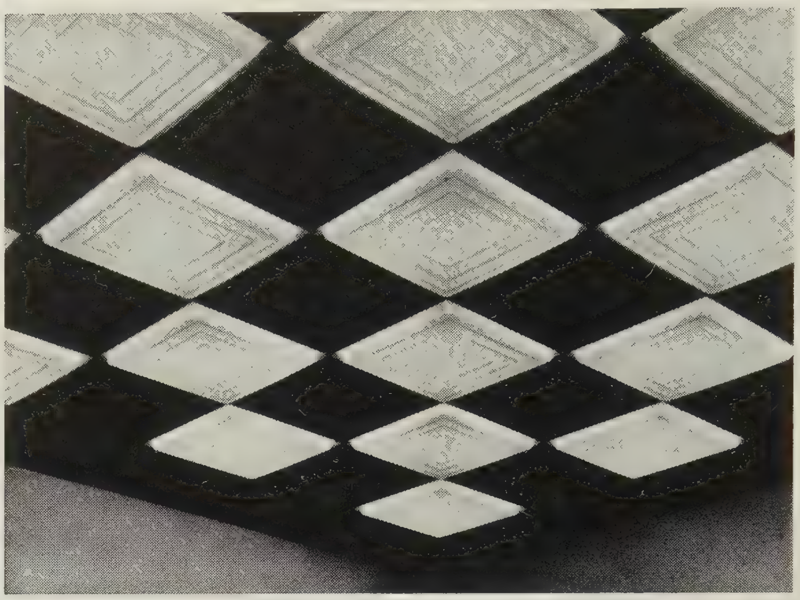
Fabrikanten van alle soorten glas voor de bouw

ST. HELENS, LANCASHIRE, ENGELAND

lumic

VERLICHTE PLAFONDS

Of U de Lumic Module plafonds nu toepast als verlaagd decoratief plafond (zgn. bouwplafond), of in combinatie met verlichting, het resultaat blijft bijzonder fraai en attractief. Door het pasklare aluminium frame zijn deze plafonds zónder vakmanschap snel aan te brengen. Opgebouwd uit boardplaten, respectievelijk akoestische boardplaten of wel diepgeprofileerde p.v.c. platen, leverbaar in 6 verschillende profileringen. Het totaalgewicht is 1 kg. per m². De gebruikte p.v.c. bakken zijn afwasbaar en kleurecht. Weer 'n nieuw product van Lumenated Ceilings Ltd., Londen met een onbeperkte levensduur! Volledige technische gegevens worden U gaarne verstrekt.

5049

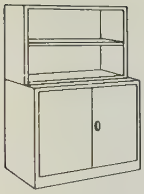
KÖNIG n.v.

Verkoopkantoor voor Nederland
Beursstraat 11-17
AMSTERDAM

LICENTIE GEVEKE AMSTERDAM

lumic

Boekenkast, waarvan de losse bovenkant kan worden geleverd in 2 hoogten (aantal legborden 3 of 1). Deurtjes in kleur gelakt.

De onmisbare brieven- of dossierkast, in kwarto- en folio formaat. Ook leverbaar met twee laden en . . . met gekleurde ladefronten.

Bureaulampen met uitstekende licht-technische eigenschappen. Metalen kap in kleur gelakt; poot verchroomd. Voet met drukschakelaar.

NIEUW DOOR KLEUR

KLEURODESK, Gispen's geheel nieuwe bureau-met-kleur, brengt een fris-moderne sfeer in uw kantoor en in uw spreekkamer. Stijlvolle vormgeving en stimulerende kleur scheppen een klimaat van gedistingeerde zakelijkheid, waarin het prettig werken en aangenaam praten is.
Kies wat u nodig heeft: schrijftafel; dubbel of enkelbureau; laden hoog of laag of open vakken; 6 kleuren voor de laden, 3 kleuren voor het lino bovenblad. Ook andere meubelen kunnen in een harmoniërend kleurenschema geleverd worden.

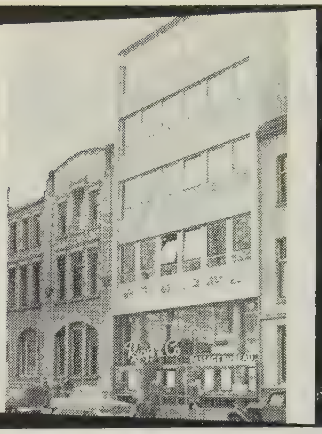
GISPEN CULEMBORG

Wie verre reizen maakt . . .

. . . ziet Carda Vensters, zouden wij willen zeggen.
Want ook het passage-bureau Ruys & Co, Rotterdam,
architecten-bureau J. P. v. d. Aa,
werkt in het licht van Carda. **Denk na: Carda!**

J. H. STEENBRUGGE N.V.
Energiestraat 17-19, NAARDEN, Tel. 02959-8654

Carda VENSTER

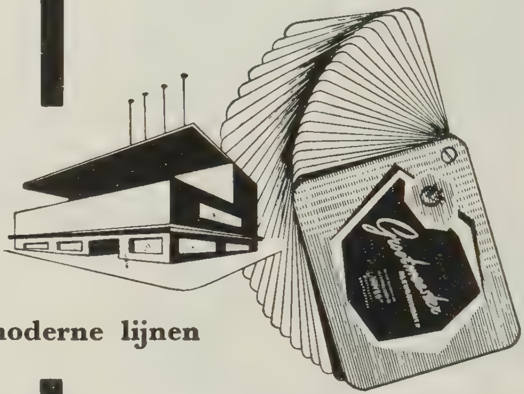

fauteuil Rivièra no. 1000
in wit of zwart gemoffeld metaal

artimeta

lampen meubelen

Braamweg 43a - Soest - tel. 02955-3008

moderne lijnen

moderne kleuren

Alle moderne lakken voor
nieuwbouw en onderhoud

Onze kleurenspecialisten en verftechnische adviseurs staan altijd voor U klaar.

N.V. Verf-, Vernis- en Oliefabrieken

VEVEO

Schiedam

ALTA KWARTSIET

VLOEREN, TRAPTREDEN
WANDBEKLEDING

VRAAGT BROCHURE EN MONSTERS AAN
EERSTE NEDERLANDSE FABRIEK
VOOR
LEISTEENBEWERKING EN
LEIDEKKERSBEDRIJF

ALTA QUARTZIT
WETT GEDEP

JOH. BEISTERVELD & ZN.

TEL. 030-19864 - BLOESEMSTR. 61 - UTRECHT

specialiteit

WEMA

GLAS-
WANDEN

N.V. NEBIMA - HAARLEM Telef. 16793

H.H. architecten... isoleert uw projecten!

ROCKWOOL, het *beste* isolatie-materiaal voor de moderne bouw!

ROCKWOOL bestrijdt o.a. contactgeluiden... waarborgt dus een rustige bewoning

ROTE ROCKWOOL

ROCKWOOL is:

- *brandvrij*
- *veerkrachtig*
- *duurzaam*
- *vochtafstotend*
- *warmte isolerend*
- *zeer licht in gewicht*

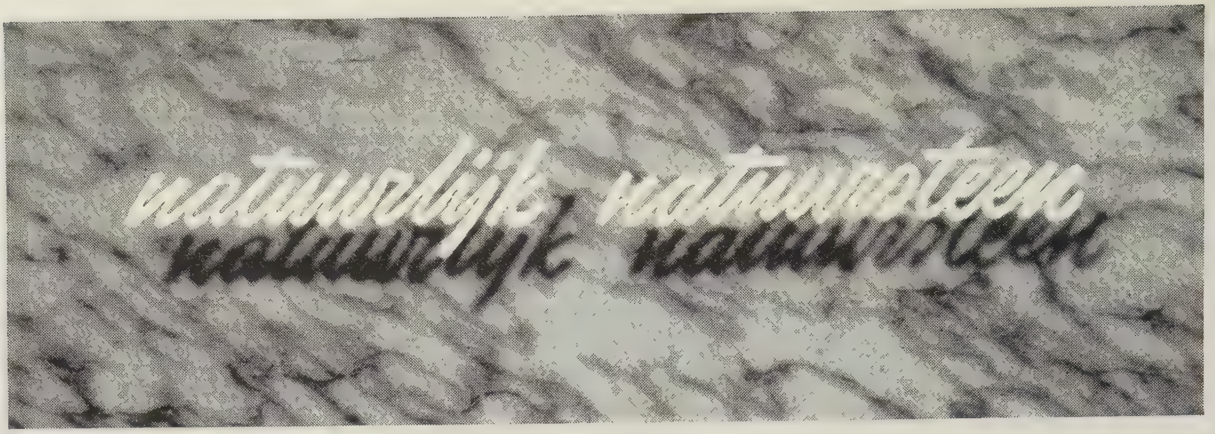
Techn. documentatie wordt op aanvraag gaarne toegezonden.

voor acoustische en thermische doeleinden

Isoleer met **ROCKWOOL!**

IMPORTEUR ROTE-WESTZAAN N.V. **WESTZAAN**

Telefoon 0 2980 - 63045

Luxaflex Jalouzieën en Luifels

Ook speciale uitvoering naar elk raamtype.
Gaarne dienen wij U van advies

Goudkuil - Gouda

Molenwerf - Telefoon 01820-2310

Fabriek van moderne zonweringen

ROBBERS

Wijde Begijnestraat 8, Utrecht
Telefoon 030-14875-11553

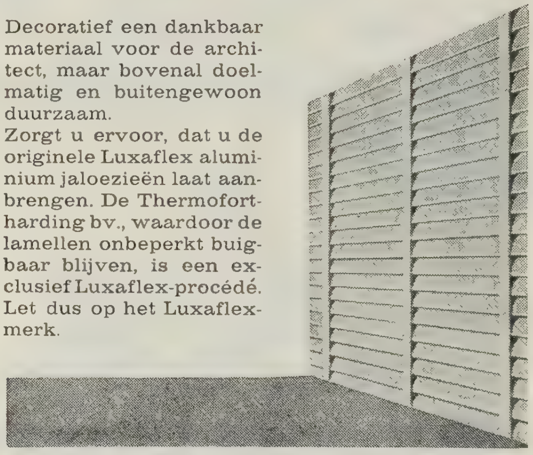
rolluiken

jalouzieën

zonneschermen

LUXAFLEX SCHEPT DOELMATIGE SCHOONHEID

Decoratief een dankbaar materiaal voor de architect, maar bovenal doelmatig en buitengewoon duurzaam.
Zorgt u ervoor, dat u de originele Luxaflex aluminium jaloezieën laat aanbrengen. De Thermofort-harding bv., waardoor de lamellen onbeperkt buigbaar blijven, is een exclusief Luxaflex-procédé. Let dus op het Luxaflex-merk.

Luxaflex

ALUMINIUM JALOEZIEËN

Wanneer u ons even een kaartje stuurt, zullen wij u gaarne in details inlichten over de mogelijkheden van Luxaflex aluminium jaloezieën.

HUNTER DOUGLAS HOLLAND, POSTBUS 504, ROTTERDAM

GEBR. SCHIPHOLT'S BETONFABRIEKEN N.V.

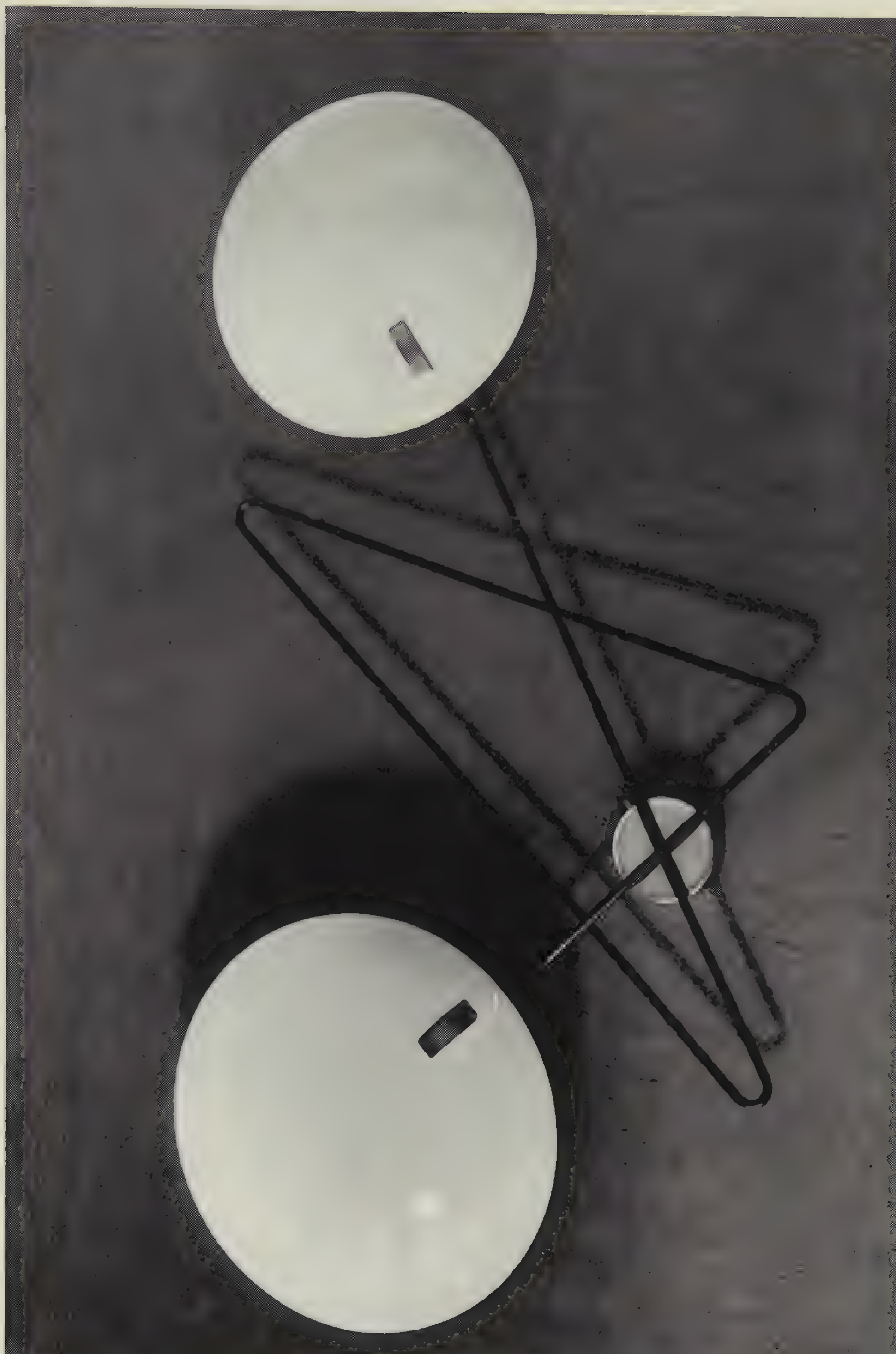
SYSTEEM „CUSVELLER"

KANTOOR EN TECHN. AFDELING
BEZUIDENHOUTSEWEG 43
DEN HAAG
TEL. 01700/723940 *

FABRIEKEN TE:

HAARLEM 02500/19674	GRONINGEN 05900/33339
KATWIJK 01718/3140	ENSCHEDE 05420/2162
EINDHOVEN 04900/61558	MEPPEL 05220/1162
GELEEN 04494/2126	REUVER 04704/443

REEDS MEER DAN 5 MILLIOEN M² GELEVERD

Italiaanse lampen van bekende ontwerpers

INDOOR-VERLICHTING AMSTERDAM

toonkamers Paulus Potterstraat 22 telefoon 721827-721329-735844

„ARFLEX-BENELUX"
Plantage Middenlaan 20 - Amsterdam
Telefoon 56664

Alleen leverbaar via de Arflex-dealers

100

nieuwe kleuren binnen uw bereik

Hier is uw nieuwe Sikkens-Alpha kleurenwaaier. Van 1957 tot 1958 ontworpen door de colorist Herman Dijkstra in samenwerking met leden van de Liga Nieuw Beelden.
Van 8 november tot 8 december 1958 geëxposeerd op de tentoonstelling 'Kleur' in het Stedelijk Museum te Amsterdam.
Sinds 1 januari 1959 ter beschikking van de architect.
Stuurt u ons onderstaand antwoordformulier of een kort bericht in gefrankeerde envelop - u ontvangt dan de nieuwe Sikkens-Alpha kleurenwaaier thuis.

Aan Sikkens-Alpha Kleurenadviesbureau
Ik zou het op prijs stellen de nieuwe Sikkens-Alpha kleurenwaaier te ontvangen.

naam ....

beroep ....

adres ....

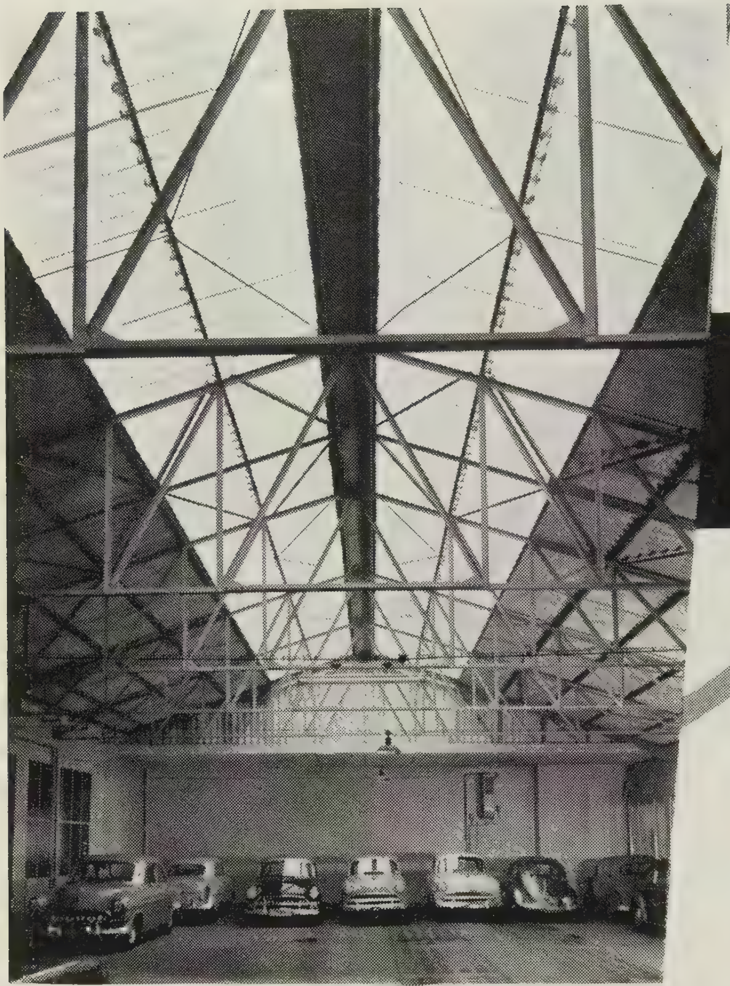
plaats ....

SIKKENS

ALPHA

SIKKENS-ALPHA KLEURENADVIESBUREAU RIJKSSTRAATWEG 31 SASSENHEIM

RÖHM & HAAS
KUNSTSTOFFE

Golfplaten van Plexiglas XT laten tot 92 % daglicht door

Wanneer U daarbij in aanmerking neemt, dat gegolfd PLEXIGLAS XT bijzonder breukvast is, in de koudste winter en de warmste zomer zonder meer stand houdt en zich zonder meer tezamen met golfplaten van asbestcement laat leggen, dan is het duidelijk, waarom de toepassing van gegolfd PLEXIGLAS XT in de bouwwereld zulk een vlucht genomen heeft.
U vindt tegenwoordig onze golfplaten bij daken op hallen, luifels, als wandgedeelten bij de industrie-, overheids en particuliere bouw. Interessante nieuwe toepassingen vindt U ook in ons geïllustreerd prospectus «PLEXIGLAS im Bauwesen», dat wij U gaarne zullen toezenden.

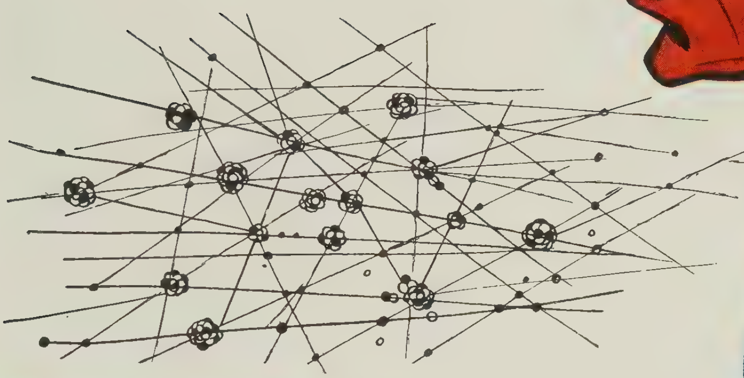
De naam Plexiglas is als handelsmerk beschermd.

RÖHM & HAAS · GMBH · DARMSTADT

Vertegenwoordigers voor Nederland
FRESE & VAN BEUSEKOM, Wagnerkade 41, Heemstede, Telefoon K. 2500/38008

Hello mr. Indian, can you help us please . . . ?

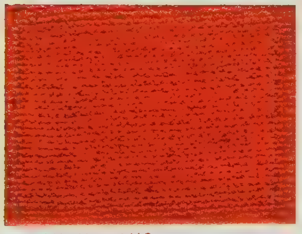
Natuurlijk, dat kunt U ook doen!

De hulp inroepen van een ervaren woudloper als Big Bill Flatfoot en dan maar hopen, dat hij U de juiste weg wijst in dat snelgroeiende oerwoud van p.v.c. bekledingstoffen. Want vanzelfsprekend wilt U Uw klanten het bèste adviseren en niet "zomaar wat" in voorraad nemen. Wel - ook Big Bill zal U niet kunnen helpen! Wie tegenwoordig zèlf ontdekken wil wat werkelijk het beste is, heeft een laboratorium nodig en een diploma als chemicus! Toch behoeft U zich geen probleem te scheppen. Er bestaat immers VOCAVYN. U kunt rustig vertrouwen op de 100-jarige ervaring en de reputatie van de

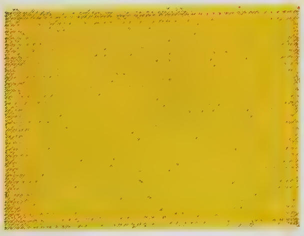
Koninklijke Nederlandse Viltzeil-, Was- en Leerdoekfabrieken DE VOGEL VAN CALCAR n.v. te Zwolle en VOCAVYN bestellen!

VOCAVYN - het prachtige, oersterke p.v.c. bekledingsdoek met katoenen rug is overal voor te gebruiken: als wandbekleding in woningen, restaurants, bars..., als bekledingstof voor meubelen (thuis, maar ook in vliegtuigen, treinen, auto's, schepen)..., voor kinderwagens, baby-artikelen, badtassen, bekleding van koffers, in de schoenenindustrie, enz. Het is gemakkelijk te reinigen, lichtecht, warmte- en koudebestendig, soepel. In tal van kleuren en dessins.

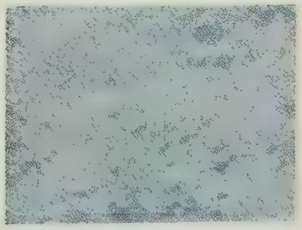
6 jaar garantie!

nerf AF-H kleur 4412

nerf AC kleur 3375

nerf GG-L kleur 4405

DE VOGEL VAN CALCAR N.V. ZWOLLE

BUENSOD STACEY

een wereldnaam op het gebied van

AIRCONDITIONING

thans in Europa in licentie gebouwd

door

ANDREW AIRCONDITIONING LTD.
London & Stockport

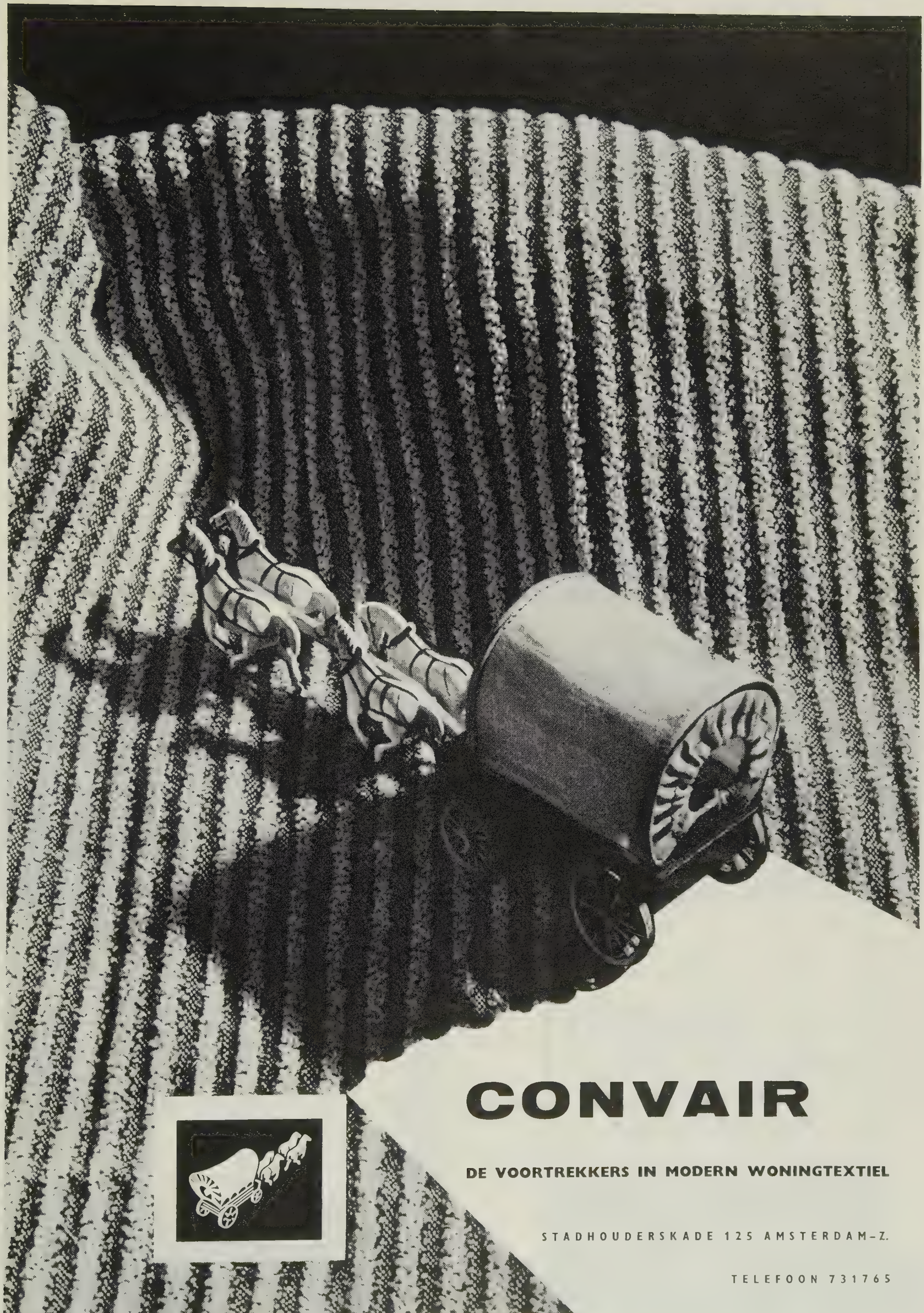
en in Nederland en Overzeese Gebiedsdelen

vertegenwoordigd door

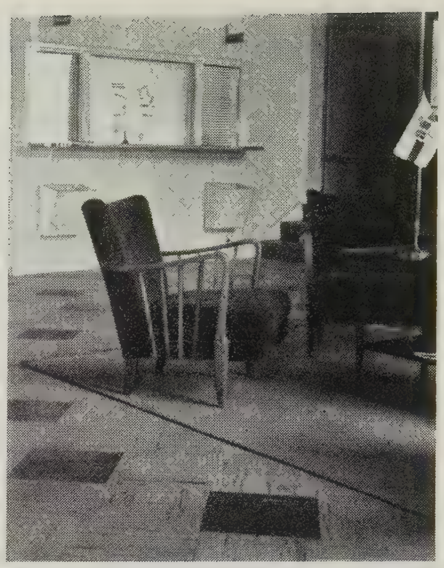
N.V. v/h NIERSTRASZ - AMSTERDAM

Een geruisarm hogedruk tweekanalen systeem, dat zich bij uitstek leent voor grote gebouwen met vele vertrekken, waarin ventilatie, temperatuur en vochtigheid per vertrek instelbaar moeten zijn. Desondanks slechts één volautomatische centrale installatie.

N.V. v/h NIERSTRASZ — PLANTAGE MIDDENLAAN 60-62
AMSTERDAM AFD. AIRCONDITIONING TELEFOON 741676

CONVAIR
DE VOORTREKKERS IN MODERN WONINGTEXTIEL
STADHOUDERSKADE 125 AMSTERDAM-Z.
TELEFOON 731765

PEGULAN

Vloerbedekkingsmateriaal, waarmee U kunt **werken!** Alle eisen, die U in Uw ontwerpen aan vloerbedekking kunt stellen, zijn verwerkt in Pegulan.

• Gesloten PVC loopvlak; daardoor enorm slijtvast. • Eenvoudig onderhoud nl. uitsluitend water en zeep; niet droog nadweilen. Geen stofvastzetting. • Reukloos, warmte-isolerend, hygiënisch! • Bestand tegen de gebruikelijke zuren, vetten, oliën en logen. • In 23 lichtechte kleuren, zodat ontelbare combinaties mogelijk zijn. • Pegulan kan worden geleverd op rollen, breed 150 cm en in tegels. Tevens kan het materiaal worden gelast. • Soepel, geluiddempend en niet glad. • TNO-rapport wordt U op verzoek gaarne gezonden. Schriftelijke garantie.

11

Vul nevenstaande bon in, knip hem uit en zend hem op aan Nederlandse Vloerenmaatschappij Ruyschstraat 81-83, Amsterdam

Gaarne ontvang ik van U alle inlichtingen aangaande Pegulan PVC vloerbedekking, zowel wat technische als wat decoratieve mogelijkheden betreft.

BON

naam: ....

straat: ....

plaats: ....

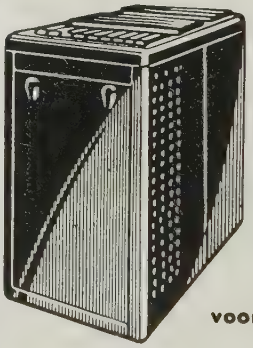

J. C. v. STRAATEN's

LIFTEN- EN MACH. FABRIEK N.V.
PARKWEG 15, DEN HAAG
TELEF. 512441 (4 LIJNEN)

50 JAAR

LIFTEN VOOR ELK DOEL

FÖHN

geruisarme luchtverwarmers

voor

gymnastieklokalen
kantoren
woningen
scholen

geen verwarmingselementen in de vertrekken
oliegestookt
hoog rendement dus lage stookkosten
volautomatische werking
nederlands fabrikaat
landelijke fabrieksservice
folder F op aanvraag

VAN DER MARK

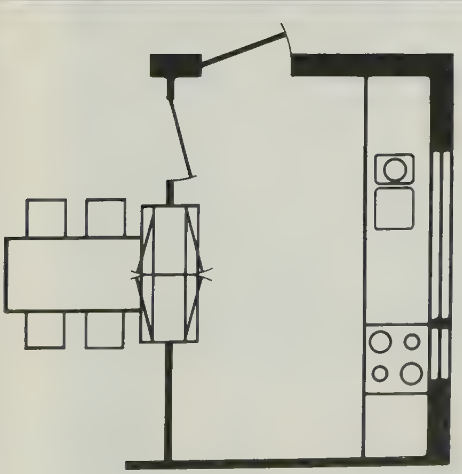
N.V. INDUSTRIELE- en HANDELSONDERNEMING
VAN DER MARK - VEENDAM
BEN.VERLAAT 75 POSTBUS 13 - TEL. 3636

BEREC

méér dan een keuken...

De nieuwe Bruynzeelkeuken doet méér dan men van een reeks keukenelementen mag verwachten. Hij maakt andere interieurs mogelijk, bevordert de ruimtelijkheid van de woning, verhoogt het gemak voor de huisvrouw en hij ademt luxe, elke dag weer.

Zie eens naar deze doorgeef-wand. Er past een compleet servies in, de bestek-laden zijn naar beide zijden uitschuifbaar. Zo'n doorgeef-wand is de wensdroom van iedere huisvrouw. Op en neer geloop wordt volmaakt overbodig, een doorgeef-wand is decoratief en hij vervangt een ruimte opslokkend dressoir.

Doorgeef-elementen (in opaalwit, narcisgeel of azuurblauw) worden alleen door Bruynzeel vervaardigd. Door de talloze mogelijkheden die de nieuwe Bruynzeelkeukens scheppen, hun vormgeving en kwaliteit, staan zij onbetwistbaar vóóraan. En... U kunt staat maken op de service van Bruynzeel.

BRUYNZEEL

keukens

BRUYNZEEL
DEURENFABRIEK N.V.
ZAANDAM

mozaiek

glasmozaiek
ceramisch mozaiek

vakkundige plaatsing

Intercodam

Amstel 135 Amsterdam tel. K 20 - 54121

SANDY HILLS – NOORDWIJK a. Z. – ARCHITECT P. C. v. UCHELEN

Deuren, ramen, kozijnen, puien, tuimelramen, enz. van het
echte teakhout

HOUTINDUSTRIE NORHTGO N.V.
NOORDWIJK - TELEFOON 01719-2324

De naadloos met kunststof overtrokken **LEICHT-MONTAGEKEUKENS** beantwoorden aan alle eisen van hen die een fraaie, solide en doelmatige keuken wensen. Uit de edelste houtsoorten vervaardigd en naar keuze afgewerkt met mooie pasteltinten is het oppervlak gegarandeerd stoot- en slagvast. Eventuele verontreinigingen en krassen zijn gemakkelijk te verwijderen. LEICHT-MONTAGEKEUKENS bestaan uit 50 units, die in meer dan 500 VARIATIES overal kunnen worden aangebracht. Weldoordachte en verrassende accessoires zoals bakoven op handhoogte met afzonderlijke kookplaat, bewijzen dat dit fabrikaat niet overtroffen kan worden. Het is daarom niet te verwonderen, dat deze keukens in korte tijd in Nederland een begrip zijn geworden, waarvan de referenties, welke wij U gaarne ter inzage geven, duidelijk getuigen!

Voor de massale woningbouw brengen wij de KAWEE-montagekeuken. - Superieur in kwaliteit - populair in prijs.

vraagt prospectus

KUILENBURG - WIJNBEEK N.V.

verkoop en advies:	Rotterdam	-	Schiedamsedijk 65	telefoon (01800) 138188
adressen toonkamers:	Utrecht	-	Voorstraat 9	telefoon (030) 11789
	Maastricht	-	Boschstraat 91	telefoon (04400) 2291
	Rotterdam	-	Bouwcentrum	

KAWEE

Een kijkje in de toonzaal te Groningen

Buttinger

voor sanitair

TOONZALEN TE GRONINGEN, ROTTERDAM EN ZWOLLE

K.V.T.

TAPIJTWEVERS SINDS 1797

Specialisten op tapijtgebied

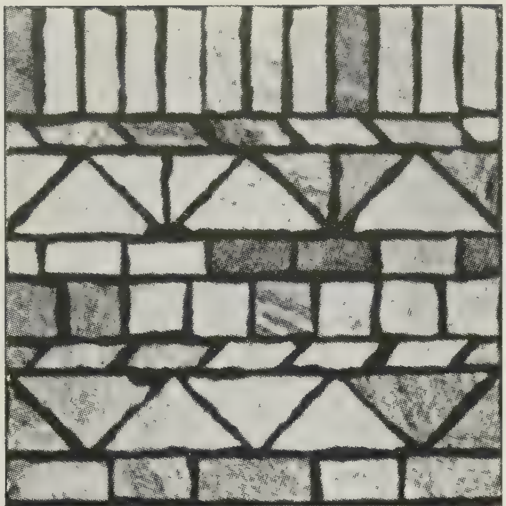
★

LEVERING UITSLUITEND DOOR DE HANDEL

★

KONINKLIJKE VEREENIGDE TAPIJTFABRIEKEN N.V.

MOORDRECHT – DEVENTER – AMSTERDAM
GRONINGEN – BRUSSEL

ITALIAANSE

„FULGET" - marmertegels

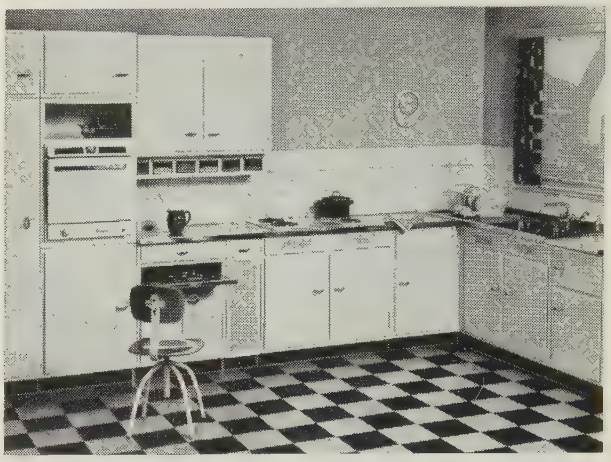
„JOO-GRESITE" mozaiek

„SOMICO" patroontegels

worden geïmporteerd door:

Bouw Berg

BILDERDIJKLAAN 53
BILTHOVEN
TELEFOON 03402-4716

EEN GOEDE KEUKEN — MINDER WERK

POGGENPOHL
KEUKENS

Prospectus en vrijblijvend advies worden U gaarne verstrekt door onderstaande showroom-verkoop-kantoren:

AMSTERDAM	C. J. v. d. Broek, Lange Leidsedwarsstraat 108
APELDOORN	Smallenbroek & Van 't Kruijs C.V., Asselsestraat 101
BREDA	Stichts Handelshuis N.V., vertegenwoordigd door J. C. van Gurp, Baronielaan 81
HAARLEM	C. J. v. d. Broek, Oude Groenmarkt 20
MAASTRICHT	Munier & Smit, vertegenwoordigd door J. A. N. Amory & Zn., St. Nicolaasstraat 7
ROTTERDAM	Munier & Smit, Goudsesingel 26
UTRECHT	Stichts Handelshuis N.V., Oude Gracht 227

Permanente expositie in het Bouwcentrum te Rotterdam

Seyffer - Ede

Speciaalmeubel-fabriek

Stationsweg 128, Ede, Tel. 8137

●

Voor complete inrichting van:

Bejaarden centra

Hotel- Café-Restaurants

Kerk interieurs

Scheepsmeubelen

●

Tevens vervaardigen wij metaal meubelen en ijzerconstructies volgens tekening.

board
geluidabsorberende tegels

TREETEX

Roest

wordt het best bestreden met een Wagemakers verfsysteem

Vraagt inlichtingen over:

TEOLIN S. Y. roestwerende verfsystemen
TEOGALVO zinkstofcompound
TEOCHLOR roestwerende primer

WAGEMAKERS BREDA

Maandblad voor architectuur en gebonden kunsten,
opgericht door het Genootschap ,,Architectura et Amicitia'' in samenwerking met de Koninklijke Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst Bond van Nederlandsche Architecten B. N. A. — Orgaan van het Genootschap A. et A.

Redactie
R. Blijstra, Letterkundige
Prof. M. F. Duintjer, Architect
E. F. Groosman, Architect
B. Hendriks, Wandschilder
Auke Komter, Architect
J. Schipper, Architect
J. A. Snellebrand, Architect/Dir. Academie van Bouwkunst
Arthur Staal, Architect
B. B. Westerhuis, Architect

Redactie-secretaris
G. Boon, Architect

Corresponderend redactielid:
A. C. Nicolaï, Architect

Redactie-Secretariaat: Keizersgracht 546, A'dam-C., Tel. 34613

Voor de ondertekende artikelen dragen de schrijvers verantwoordelijkheid, ook wanneer het leden van de redactie betreft. Overname van artikelen, foto's en tekeningen is slechts geoorloofd met toestemming van redactie en uitgever en dan nog slechts met bronvermelding

Voor advertenties wende men zich tot de uitgever

Uitgave en administratie: G. VAN SAANE, Keizersgracht 546
Postbus 1170 - Amsterdam-C. - Telefoon 36186-34613

FORUM

Veertiende jaargang No 3 (mei 1959)

Inhoud van dit nummer:

Omslag en typografische vormgeving: G. Boon, Architect

De foto's in dit nummer zijn van:
Casali: pag. 68 t/m 70, 71 onder, 73 (foto 5), 76, 77
Clari: pag. 59 boven, 71 boven
Fortunati: pag. 79, 82 t/m 84
Fotogramma: pag. 55 t/m 58, 60, 62 t/m 65
Foto Mari: pag. 52, 72 (afb. 3), 76 (stoel), 78 onder, 80, 81
Martinotti: pag. 66 boven, 80 (afb. 5)

,,FORUM'' verschijnt met 12 nummers per jaar

Abonnementsprijs *f* 24.— per jaar
franco per post bij vooruitbetaling te voldoen

Voor België Frs. 400.—

Prijs van dit nummer *f* 2.50/B.frs. 40.—

Introductie

Ai Colleghi Milanesi
E' un piacere per me presentare nuovamente la Vostra opera ai colleghi olandesi.
Dopo il numero dell'ottobre '57 nel quale furono pubblicate le più recenti realizzazioni di architettura cittadina, questo numero è dedicato agli ambienti interni.
Nel presentare queste opere mi sento portatore di doni preziosi di cari e valenti amici italiani ai miei compatrioti.
A nome di tutti i lettori di „Forum" Vi ringrazio dunque di cuore e Vi porgo i migliori saluti ed auguri per un buon proseguimento del Vostro lavoro nella tradizione milanese, che è, come dice Gio Ponti: „Fare cose nuove in modo nuovo".

Lieuwe Op 't Land

Nadat het vorige jaar Milaan aan u is voorgesteld met een keuze uit zijn moderne architectuur (Forum No 9/10, 1957), mag ik thans het Milanese interieur bij u inleiden.
Een ieder is reeds bekend met tijdschriften als Domus, Casa e Turismo, Casabella, Rivista dell'arredamento, Prospettive etc., die elke maand een blad vullen met de nieuwste aanwinsten op dit gebied en die in de regel volstaan met een eenvoudig beschrijven zonder commentaar.
De taak, voor dit Forum-nummer gesteld, is definitief verschillend van deze manier van doen; ik heb getracht om het karakter van de stad Milaan en haar bewoners, zoals dat tot uitdrukking komt in haar interieurs, aan te tonen. Deze onderneming stelt a priori het veel verbreide begrip van „International Style" betrekkelijk, het verzet zich tegen de absoluutheid, welke dit begrip in de gedachten zou kunnen aannemen. Het samenstellen van dit Forum-nummer zou immers geen zin hebben, wanneer het slechts objecten geeft, die toevalligerwijs in Milaan zijn gebouwd, maar overal elders hadden kunnen staan. Bovendien zou het zich belachelijk maken om als éénmalige verschijning op deze wijze in de rij te gaan staan van veel machtiger bladen.
Vooropgesteld: er is een Milanees fenomeen. Zeer zeker staat het niet op zichzelf; het ondergaat de invloed van het Italiaanse milieu en wederkerig oefent het zijn invloed uit tot zeer ver, mede door het feit dat vele Milanese architecten een niet onbelangrijk aantal opdrachten hebben over de gehele wereld.
Er is een Milanees karakter en het hier gebodene wil dit verklaren en definiëren; hier ter plaatse mag ik mijn erkentelijkheid tot uitdrukking brengen jegens Giò Ponti, die hiervoor zijn hooggewaardeerde bijdrage heeft willen leveren.
Er schuilt een gevaar in de benaming „internationale stijl"; door de confrontatie namelijk van deze beide begrippen dreigt dat van „stijl" ten onder te gaan. De oorspronkelijke betekenis van het woord (Frans: style, Latijn: stylus) duidt namelijk op het persoonlijke, de individuele verwerking van een kunstopvatting, dit definiërende tegenover het andere. Hetgeen „stijl" heeft, poneert zich en onderscheidt zich. Het „stijlvolle" maakt zich individueel, tot een afgesloten eenheid.
Het begrip „stijl" duidt níet aan, het gelijkblijvende onder de verschillende opvattingen; het omschrijft níet de materie der kunst, juist door de persoonlijke verwerking; „stijl" is dus een moeilijk verstaanbaar begrip. „Universele stijl", zoals zelfs sommigen willen, is een absolute innerlijke tegenstrijdigheid.
Ik heb niet de indruk dat de Milanezen zich bezorgd maken om internationaal te zijn; de kracht om zichzelf te zijn, is de beste waarborg om tot „stijl" te komen. Er heerst een respect voor het doen van anderen en het zich wel bevinden in de eigen wijze van zijn en leven, waarin natuurlijk bepaalde facetten op de voorgrond treden, zoals de behoefte aan decorum, waarvan ik gaarne enkele illustraties geef.
Wanneer u, als eenvoudige gast, ontvangen wordt bij familie „Doorsnee", zal u opengedaan worden door de dienstbode, ook al staat de Vrouw des huizes er direct achter; u dient haar te begroeten met een handkus en ze verwelkomt u met „buon giorno architetto" (of andere titels zo mogelijk); haar dochtertje en zoontje zullen u een révérence maken op de wijze waarop een meisje dit doet of een jongen; naderhand zal ze haar pasgeborene op de arm van het kindermeisje aan u tonen, en wanneer men aan tafel gaat, is uw plaats nauwkeurig volgens de hiërarchie der aanwezigen bepaald, en in deze volgorde zult u ook bediend worden door het tafelmeisje, dat witte handschoenen draagt.
De Milanees is zeer bezorgd voor „la buona figura", en de woorden welke de boventoon voeren zijn „elegante", „fine" en „distinte".
Het kan u overkomen, dat er op uw werk 's ochtends enkele heren verschijnen, die even later de electricien en de loodgieter blijken te zijn. Het is moeilijk te begrijpen hoe men in deze bevolkingslaag in staat is vier paar schoenen per jaar te kopen en hoe de meisjes in staat zijn de mode op de voet te volgen, alles „per fare buona figura".
Wanneer de zaken in de onderste bevolkingslagen zo staan is het begrijpelijk dat men in de rijkere omgeving nog over andere middelen beschikt. Het meest illustratief is wel een première in de Scala, het Milanese operatheater, de culturele hobby der rijke Milanezen.
De Milanees is Italiaan, maar zeer verschillend van de Romein of de Napolitaan. Ze zijn vriendelijk als de Spanjaarden en tegelijkertijd gereserveerd als de Engelsen. De Milanezen zijn werkzaam en om iemand te ontmoeten moet men een afspraak maken, liefst enige dagen van tevoren; in Rome heeft men direct tijd om met u mee te gaan zo u wilt, en in Napels heeft de tijd geen maat. Vanzelfsprekend vindt men hiervan de resultaten in de stad, en inderdaad, Milaan biedt weinig gelegenheid om zich rustig en contemplatief ergens op te houden, in tegenstelling tot Rome; aan de bars neemt men staande zijn koffie, en passant.

Tot zover de summiere beschrijving van het karakter der Milanezen, welke onontbeerlijk is voor ons doel: in het kamp der architectenbemoeiingen naderen we volgens de lijn stedebouw-architectuur-interieur meer en meer de persoonlijkheid der gebruikers. De interieurkunst vindt een direkter belangstelling van een groter publiek en drukt de persoonlijkheid beter uit, ze is het eerste contact met de mens: „het hemd is nader dan de rok".

Wanneer Ponti in zijn boek „Amate l'architettura" concludeert dat de architectuur een plastisch en abstract feit is en dus in wezen kleurloos, kan men zeggen, in deze lijn voortgaande, dat de stedebouw vormloos is, want ze is een tweede abstractie, haar taak is de organisatie. De taken waar deze twee kunsten niet aan toe komen blijven voor de interieurkunst: ze is materieel, ze heeft vorm en kleur. Stedebouw kan men bedrijven met zwart-wit foto's, maar een exposé van interieurwerken zonder kleuren is een duidelijke onvolkomenheid, zoals een zwijgende film.

We moeten het hier helaas mee doen en van u wordt de welwillende medewerking gevraagd om de kleuren en het materiaal, zoals beschreven, met de foto's te combineren of met uw voorstellingsvermogen aan te vullen. In het hier volgende zult u vinden een verzameling interieurs, welke de brede verscheidenheid van levensuitingen volgt: kerk, bank, museum, winkel, bar, restaurant, kantoor, theater en woonhuis, (voor zover de omvang van het nummer dit toestaat), waarbij de tekst de lijn dezer inleiding zal vervolgen.
In de hoop dus u de Milanese architecten nader gebracht te hebben, mag ik het woord geven aan een exponent onder hen, Giò Ponti, die mij heeft toegestaan een hoofdstuk uit zijn boek „Amate l'architettura", over te nemen en die u dit ter inleiding wil opdragen.

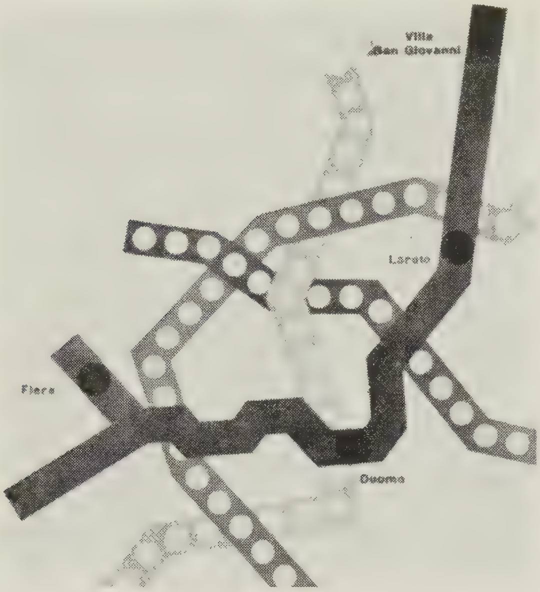
Lieuwe Op 't Land

links Banca Popolare di Milano, filiaal Varese. Trap gezien vanuit de kelder

Milaan is de meest Italiaanse zaak van Italië

door Giò Ponti

(Een hoofdstuk uit zijn boek „Amate l'architettura", *) door hem opgedragen aan de lezers van Forum.)

Wegennet van de „Metropolitana" in aanbouw „...Milanese traditie: nieuwe dingen maken op een nieuwe wijze..."

Ik heb eens de gelegenheid gehad om de Milanezen te vermaken door hen op zekere dag kennis te geven van wat de Observer, een uiterst serieus Engels blad, over hun stad heeft gepubliceerd in een artikel, vol dichterlijk vuur, van Furneaux Jordan, die Milaan „deliberately" wilde bereiken vanuit het zuiden, trekkende door — zoals hij dat noemt — „het Italië der wijngaarden, der vissersdorpen, der op bergtoppen gelegen kloosters, der okerkleurige landschappen à la Benozze Gozzoli en Piero della Francesca", totdat hij de Lombardijse popels ontdekte en als een nieuwe, maar Engelse, Stendhal, naderde „to my Milan". Milaan, zegt hij, zijn geliefde, modernste stad der wereld, is de meest Italiaanse zaak in Italië. Letterlijk: Milan, most modern city in the world, is the most Italian thing in Italy. Waarom? Milaan — zegt hij, en hierop wil ik de nadruk leggen omdat het hier gaat om modern Milaan — is het meest recente „continuïtieve" fenomeen der Italiaanse geschiedenis, omdat het deel heeft aan de ware traditie — en hij spreekt tot de Engelsen, maar ik zou het willen herhalen voor vele Italianen — welke ware traditie niet betekent butlers, pompeuze huizen of gebouwen welke met de St. Paul's harmoniëren", maar „nieuwe dingen maken op een nieuwe wijze en deze goed maken, zoals ze 500 jaar geleden deden". Dát is traditie! Dát is, in de stoutmoedige modernheid, de werkelijke terugkeer tot de ware traditie.

*) Giò Ponti: Amate l'architettura 13 × 18½ cm 296 pag. Italiaanse tekst. Ingen. *f* 14,20. Uitgave Vitali e Ghiandi Genua.

Furneaux kent zijn Milanezen! Hij herkent hun temperament niet alleen in de bouwwerken welke genoemd worden in de Baedeker, maar evenzogoed in de gespannenheid der allernieuwste hoge gebouwen, zoals Pirelli en zoals de wolkenkrabbers van Belgioioso, Peressuti en Rogers, en die van Melchiorre Bega, evenzeer als in het aristocratische terughouden van de (moderne) Galleria d'arte moderna van Gardella, verborgen tussen de bomen; en zelfs in het onverschillige weggaan (insolent departure), uit de loges der Scala zonder te applaudiseren, aan het einde der operavoorstelling. (Of hij ze ook ként!) „Vermetelheid, terughoudendheid, luxe en geringschatting; vitaliteit". Zó, zegt hij.

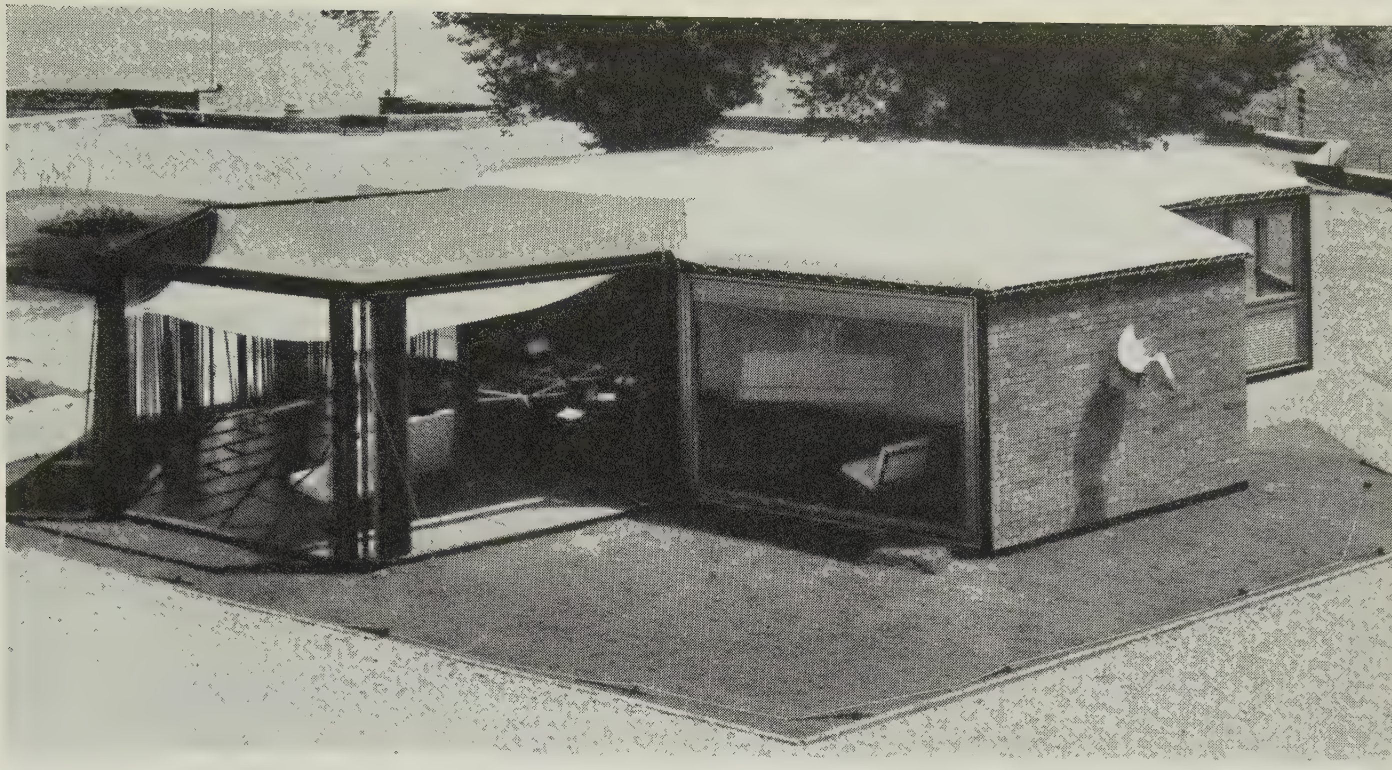
De (Milanese) welvaart — legt Furneaux uit — welke bestaat uit energie en verbeeldingskracht, „is geen produkt van commerciële scherpzinnigheid, het is een nevenprodukt van de cultuur. De zakenmensen scheppen haar niet, maar bevorderen haar wanneer de voorwaarden aanwezig zijn". — „Deze verbeeldingskracht in welke stad der wereld dan ook zou kunnen afglijden naar de vulgairalledaagsheid, maar slechts Milaan kan een coca-cola-tentje hebben op het dak van de Duomo (er ontsnapt hem niets!), en tegelijkertijd congressen organiseren over de „divina proporzione" op de Triennale. Dit is de rijkdom der verbeelding — gaat hij voort (en laat u de borst zwellen, Milanezen!) — welke Londen heeft verloren, Parijs aan het verliezen is en New York niet kan hebben."

„Dit komt niet voort uit de geschiedenis, maar uit het bewustzijn, dat ook heden geschiedenis is. Indien Milaan rijk is, is ze dit niet omdat ze modern is — we zijn trouwens op het ogenblik allemaal modern — maar omdat ze leeft en construeert met de vreugde en de trots, waarmee de antieke Italianen hun torens bouwden en hun palazzi, in een traditie welke niet een werktuig is, een gevoelen of een stijl, maar bewustzijn van een ras welke een oude cultuur omschept in een nieuwe vorm; door ervaring, door instinct, door leven, niet door heimwee". Begrepen?

Furneaux zegt: „De wolkenkrabbers van Milaan zijn geschiedenis op het moment van hun geboorte, net zo Italiaans als de campanile van Sant'Ambrogio". En Furneaux ziet zelfs de wolkenkrabbers die er nog niet zijn en noemt ze gaarne in één adem met het dramatische en melodramatische, dat hij ziet.
Milaan — gaat hij voort in dit wonderlijke artikel, dat je niet zou verwachten in de Observer en dat de titel draagt „Oscar and Skyscraper" (d.w.z.: de ossen van Marche en Romagna en de wolkenkrabbers van Milaan) — Milaan daar moet men beginnen te begrijpen, terwijl men uitgaat van de landschappen van Benozzo Gozzoli, de dramatiek van de nieuwe torens, het leven der piazze; kleur, zon, stoffige marmers, sensualiteit en sex en mooie mensen: de pracht der moderne technologie, vanaf de raffinaderijen tot aan de scooters . . ." (hij kent ook al onze kwalen!) — en tenslotte, „it is that rare thing, the extrovert artist, which in turn is almost a definition of a great architect", dat zeldzame feit, de „extroverte" kunstenaar, hetgeen op zijn beurt ongeveer de definitie is van een groot architect. Bovenal, zoals hij zegt, is er de paradox dat Milaan, dat zo aggressief modern is, tevens zo schoon en mysterieus Italiaans . . . „beautifully and mysteriously Italian". Tot hier Furneaux Jordan in de Observer.

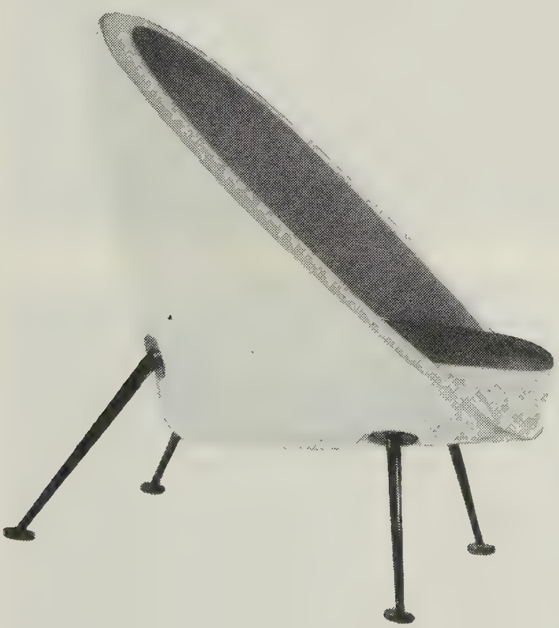
Waar architectuur is — zou ik willen toevoegen — daar is Italië, omdat het de antieke en nationale passie is, welke al de veranderingen heeft doorgemaakt en nog andere heden doormaakt. Om een Italiaanse conservatief te zijn in de architectuur (en in de rest), betekent niet de gedachten houden in de antieke stijlen, denk ik, maar dit betekent het behouden van de antieke Italiaanse energie om zich voortdurend om te vormen. Deze energie in het bouwen is er in geheel Italië en in hoogste mate in Milaan, welke zich ook „modernamente" uitdrukt met die droogheid, die historisch-traditioneel de Lombardijse architectuur kenmerkt en welke een verschijningsvorm is der Romaanse.

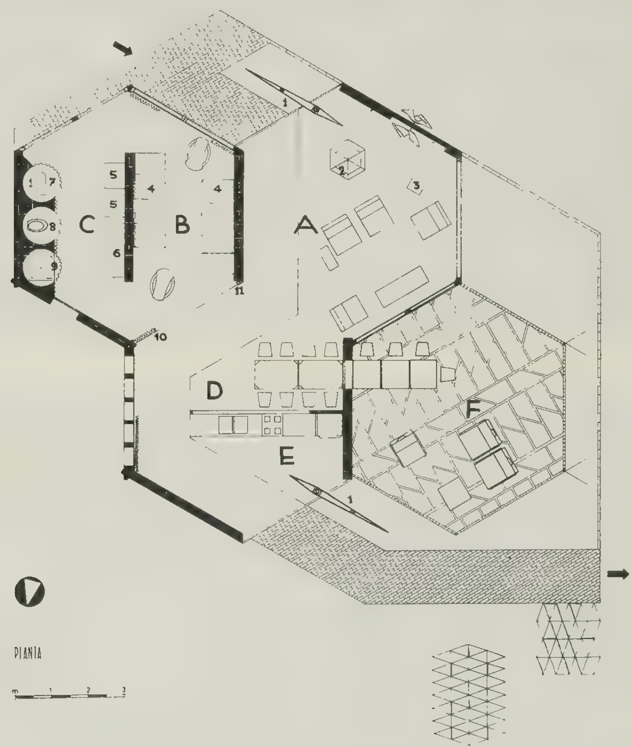
Ware Milanezen zijn zij, die, „ingeslapen vormheimwee" verafschuwend, slechts één „levenwekkend" heimwee hebben, dat van antieke scheppende deugd, en die in haar naam niet in leven houden de antieke morsdode vormen, maar de oude Italiaanse verbeelding; de oude Italiaanse grandezza van ziel en geest om nieuwe dingen te maken en van een grote verscheidenheid. Deze geestelijke deugden zijn onmisbaar; hiermede, en hiermede alléén, kunnen we onze wolkenkrabbers goed maken, onze stadions, onze vlieghavens, onze stations, onze hospitalen, onze nieuwe werkplaatsen, onze nieuwe gebouwen voor cultuur, voor opvoeding, voor gastvrijheid en hulp, voor ontspanning en sport, waartoe de traditionele vormen, welke enkel stilistisch zijn, ons van geen nut zijn. Stijlen zijn vergankelijk. Van onze voorouders behouden we stijl, oftewel de deugd, en niet de stijlen.

Ico en Luisa Parisi

Een vakantiehuisje

Toelichting van de architecten

De behoefte die de moderne mens waarschijnlijk het sterkste gevoelt, is die naar een vluchthonk, ver van de stadscentra, in het groen en de stilte.
Dit project is een voorstel voor een vakantie-onderkomen. Het is ontworpen op de uitbreidingsmogelijkheid met nieuwe zeshoeken met speciale bestemmingen om de basiskern, welke bestaat uit drie eenheden: A, ingang en woonkamer; B-C, nachtverblijf en toilet-garderobe; D-E, keuken en eethoek.

Fauteuil „Uovo". Ontwerp Parisi. Uitvoering Figli di A. Cassina Meda

De grootte der moduul is 32 m^2, d.i. een zeshoek met een zijde van 3,5 m; deze oppervlakte is groter dan op het ogenblik gebruikelijk, maar het is een minimum dat de architectuur, vrij van speculatiebelemmeringen, aan de mens moet aanbieden. De hoogte is 2.60 m, welke in verhouding staat tot de oppervlaktemaat der eenheden. Deze planvorm kan zeer gemakkelijk uitgebreid worden en geeft een zeer gewaardeerde continuïteit in het ruimtegebruik en het vermijdt dode hoeken. Er is gestreefd naar de toepassing van moderne materialen, voornamelijk plastica, maar de industrie geeft nog geen volwaardige oplossingen voor vele details, zoals dragende elementen. Het dak is van plastic en geeft hierdoor aan het geheel een sterk zomer- en vakantiekarakter; het heeft een uitstekend verlichtingseffect.
Het project is tot stand gekomen in collegiale samenwerking tussen kunstenaars en technici en de decoratie is te wijzigen naar de ingeving der bewoners op een schema door de schilder ontworpen (zie de woonkamer).
De meubilering bestaat geheel uit industrie-produkten.

1

2

3

Een vakantiehuisje

1 Woonkamer van buiten gezien
2 Doorkijk van B naar D en E
3 Hangende garderobe bij de ingang
4 Doorkijk van C naar D
5 Patio F
6 Eethoek
7 Centrum van tentdak
8 Toilet en garderobe

4

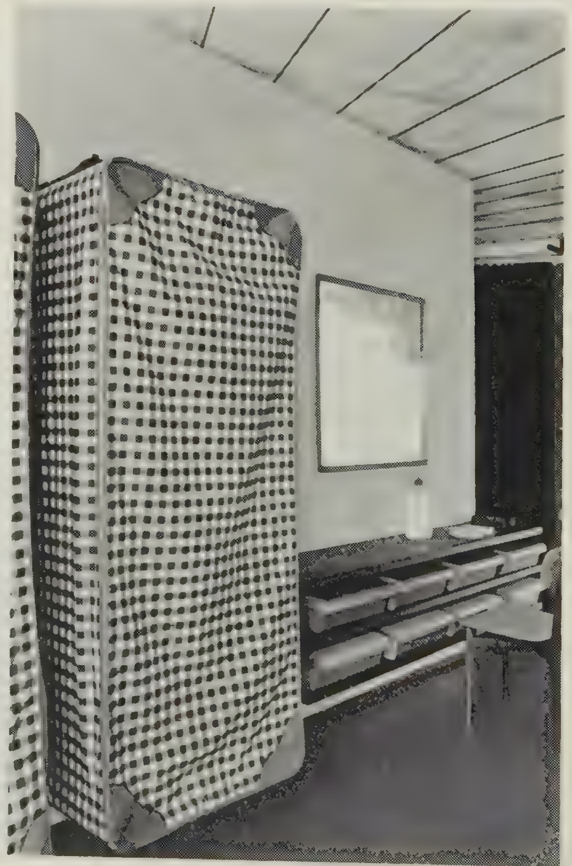

6

7

8

1

1 Stoel „Urania". Ontwerp Belgiojoso, Peressutti, Rogers. Uitvoering Arflex Milaan

2 Stoel „Elettra". Ontwerp B.P.R.

2

L. B. Belgiojoso, E. Peressutti, E. N. Rogers
(leden van de Italiaanse groep der Ciam)

Castello Sforzesco

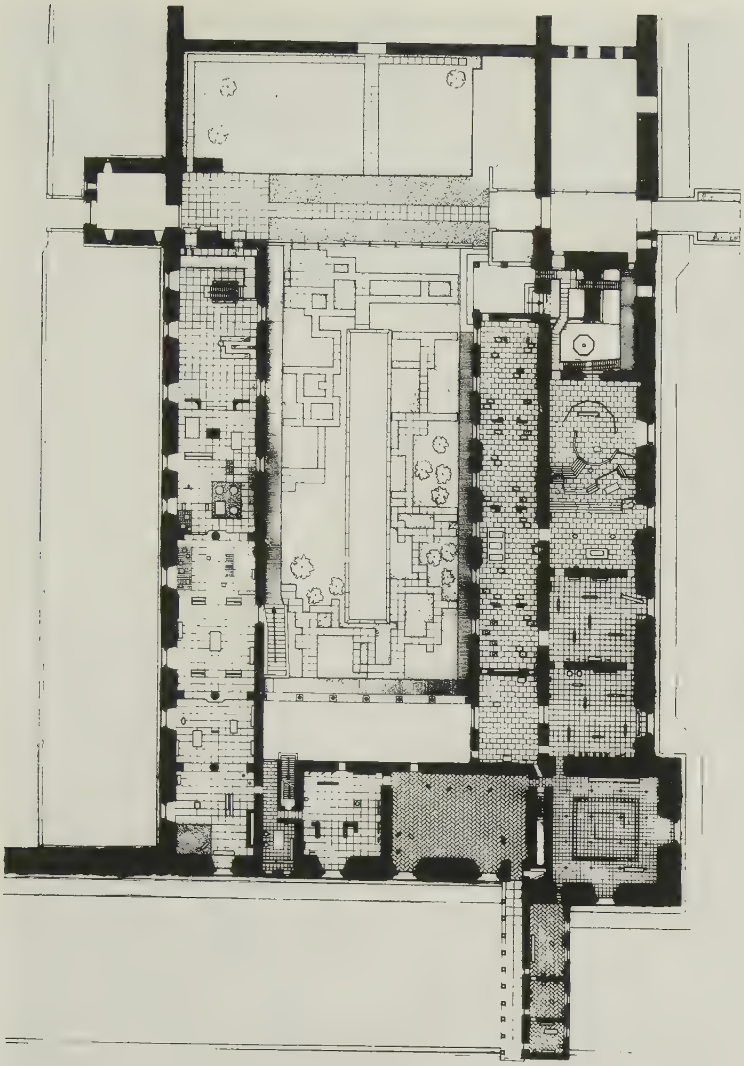
Herordening van het museum

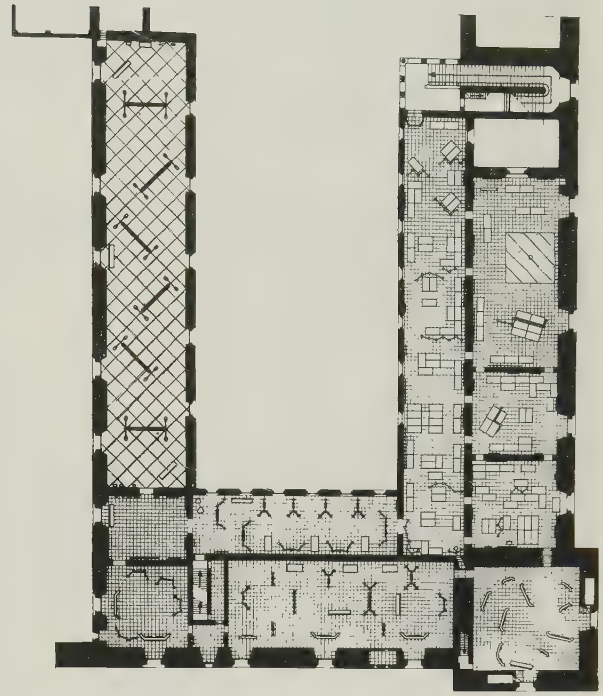
Het probleem van de museuminrichting is al enkele tientallen jaren op de helling en de problematiek is in grote trekken algemeen bekend.
De kostbaarheden, die in de oudste tijden als kapitaalbelegging der heersers in schatkamers werden weggeborgen en slechts werden getoond aan geprivilegeerden, zijn met de democratisering van onze Westerse wereld later als kunstvoorwerpen ruimer voor het publiek tentoongesteld, nationaal en chronologisch gerangschikt. Dit vertegenwoordigde een rijk materiaal voor vorsers en geschiedschrijvers van allerlei aard: letterkunde, paleologie, staatkunde, wapenkunde, archeologie, volkenkunde, kunstgeschiedenis, numismatiek, heraldiek. Aan deze geleerden was ook de ordening toevertrouwd, welke men museumkunde zou mogen noemen. Buitendien was er de museumtechniek: de zorg voor de conservering der voorwerpen, het regelen van de temperatuur en vochtigheid en de dosering van het licht.
Kunstenaars kwamen er niet aan te pas, waarschijnlijk omdat deze in de regel niet van classificeren en conserveren houden. De laatste halve eeuw zijn er echter ook andere krachten aan het werk: het socialisme en zijn volksopvoeding, de industrie en haar bestudeerde publiciteit.
Het onder de aandacht brengen is een vak geworden en hierin vinden de kunstenaars en de psychologen een taak. De publiciteit wekt een behoefte en de behoefte dient aangenaam te worden vervuld; de opvoeding heeft reeds tot een gewoonte geleid, de kunstwerken gaan op reis, en de musea genieten de belangstelling van een groter publiek en dit is het waar de kunstenaar op wachtte, want deze heeft publiek nodig om te werken.
Het inrichten van een museum is dus museumkunst geworden om der wille van het publiek en de artiest neemt de leiding, geeft interpretatie, legt stemming op, en bepaalt waardering en oordeel, is een propagandist der gevoelens en is een groot artiest, wanneer hij deze gevoelens weet te verheffen.
Welke is nu de taak voor deze kunstenaar?
In wezen is de taak dezelfde als die der andere kunsten, en wel de voordracht, de vertolking, de interpretatie, d.w.z. het totstandbrengen van een relatie tussen de twee gegevens: object en publiek.
Deze relatie werd al reeds verzorgd, ook vroeger, maar met een verschillend inzicht, n.l. eerst door de museumgids, die véél te veel jaartallen wist te geven en, men is geneigd om te zeggen: materiële wetenswaardigheden; daarna door de geleerde inleider die, geraffineerder, een intellectuele relatie bracht, en nu tenslotte ook de „kunstzinnige toelichter", die de omgeving gevoelsmatig voorbereidt. Deze kunstenaar is de architect, vanzelfsprekend omdat dit voorlopig de enige kunstenaar is, die met het „niets" kan werken; de ruimte als de bemiddelende materie tussen voorwerp en publiek èn niet als een derde element. Deze architect werd vroeger uitgenodigd om imposante en waardige ruimten voor de kunststukken te ontwerpen, daarna mocht hij een tijd lang absoluut niet meespreken, en nu dan heeft hij weer het woord gekregen: hij moet een passend milieu scheppen!
Het hier gepresenteerde werk had de dubbele opdracht om zowel de objecten als de ruimten zelf ten toon te stellen, en om u tot het werk zelf en zijn oplossing in te leiden zou ik gaarne het woord laten aan de architecten zelf: „. . . wanneer we ons gezet hebben om het Castello te beschouwen in zijn intrinsieke karakter hebben we direkt aangevoeld dat de waardering der objecten niet onderscheiden kan zijn van de dichterlijke mogelijkheden der ruimten, welke ze moeten bevatten, en die met hun enorme constructies pathetische gevoelens opwekt: binnenhoven, machtig muurwerk, torens, grachten en bruggen; er zijn alle ingrediënten voor een romantische orchestratie, van onmiddellijke communicatie. Onze stijl zoekende zijn we ook beïnvloed door de omstandigheden dat mensen, van alle bevolkingslagen, rust zoeken in de hoven van het kasteel, een oase in de stad. Het had dus evenzeer een functie van volksopvoeding, van een gemakkelijke toegankelijkheid tot het intellect van de massa, en hun spontane emotionaliteit, aan hun behoefte aan fantasie en grootsheid. De opgaaf is even groot als moeilijk, omdat ze vergt van de eerste tot de laatste zaal een lijn van vormgebruik vol te houden, welke uitdrukking geeft aan deze sociale instantie, zonder ooit in het banale te vervallen of in de retoriek, of zelfs in de demagogie, maar in steeds frisse inventie terug te komen

We hebben geen enkele vorm a priori aan enig deel of aan een geheel willen opleggen, maar hebben gezocht deze af te leiden van het object, hoewel hierbij, door onze evidente akte-van-interpretatie, de esthetische en geschiedkundige waarde van het expositiemateriaal prevaleert.
De stijlkarakters van de voorwerpen en het kasteel zijn vertaald in moderne vormentaal, zonder toegevendheid voor gemeenplaatsen.
Dit werk is de vrucht van de inspanning, welke we aan het oordeel van de burgerij aangeboden hebben: de methode welke we hebben gevolgd in dit eerste deel, zullen we ook toepassen bij de museografische interpretatie van de hierna aan te bieden verzamelingen van ceramiek, kantwerk, smeedwerk en klederdracht, welke nieuwe artistieke stof leveren voor didactische en pedagogische doelstellingen, die de ware betekenis zijn van het museum dat aanspraak maakt op een brede sociale genegenheid."
Tenslotte mag ik wel zelf hier nog een rondleiding geven langs de geboden route vol boeiende afwisseling en intens genieten: De toegang tot het museum is gratis, hetgeen de argeloosheid van de wandeling nog verhoogt, evenals de toevalligerwijs gevonden ingang (zaal 1). Een trap leidt naar de toekomstige uitbreiding (zaal 2). Men komt via de entreehal (zaal 3) zonder verdere afsluitingen in de eerste zaal (zaal 4), waar een verzameling van architectuur-fragmenten is opgesteld, welke aanvangt met een oude poort. Er is een langzame overgang naar interieurstukken, zodat men zich tenslotte daadwerkelijk binnen weet en men met verrassing het contrast beleeft van glas-in-loodfragmenten in het uitzicht op de binnenhof (zaal 5) tegenover precieuse plastiekjes in een kleine beslotenheid (zaal 6). Op een zaaltje met reliëfs (zaal 7) volgt een open zaal (zaal 8) met enkele wandtapijten en enkele verspreid staande borstbeelden, waarna volgt de „Plankenzaal" (zaal 9); het gewelf is beschilderd met bladerdak door Leonardo da Vinci, en aangevuld door de architecten met het thema „Leonardesco" van een labirint in plankenwanden, waarop gravures zijn gehangen.
De detaillering van dit ambachtswerk inspireert oprechtheid en kracht. De zalentrits (zaal 10) in een door Bramante aangebouwde loggia bevat klein beeldhouwwerk en reliëfs in marmer en brons; evenzo de volgende zalen (zaal 11 en 12), waar de werken zijn opgesteld op tafels en piedestals of consoles aan de wand. De expositie is zeer variabel op een stramien van afsluitbare holle doken aan de wand en in de vloer (zie plattegrond en foto's). Links bevindt zich de hertogskapel (zaal 13), welke in de sfeer van zijn oorspronkelijke bestemming, behalve de gerestaureerde wandschilderingen, slechts bevat een madonnabeeld, aan de wand gehangen op een fond van donkerblauw velours en een orante, vrij in de ruimte tegenover de madonna opgesteld op een laag voetblok.
Via zaal 12 bereikt men de lange wapenzaal (zaal 14), welker ruimte gescandeerd is met 3 renaissance poorten en verspreid hiertussen opgestelde harnassen op mat-rood gelakte ledepoppen; langs de smaragd-groene wanden zijn wapens op houten borden opgehangen; een waarlijk krijgshaftige, zelfs dreigende sfeer.
Tenslotte komt men zijdelings in de „Sala degli Scarlioni" (zaal 15), het hoogtepunt van de wandeling beneden, welke de inventieve en psychologische kracht der ontwerpers demonstreert. In een sterk ruimtelijk verband zijn enkele beelden opgesteld in het dramatische effect van de cascade van afdalende treden. Na het afdalen, dat intimideert en de pas vertraagt, wordt men door een houten scherm omgewend en voor de Pietà Rondanini geplaatst, met een effect van verrassing (zaal 16).
De aanleg van de trappen en de schermen, die dit laatste, onvoltooide werk van Michel Angelo Buona-

links De „kanselarij-zaal” met tapijten: „de twaalf maanden van het jaar”, naar tekeningen van Bramantino uitgevoerd door het atelier van Vigevano

Plattegronden eerste verdieping (links) en tweede verdieping

rotti als een heilig voorwerp omgeven, doen de ruimte draaien en dwingen de bezoeker in een gevoelen van respect, terwijl hij toch het verheven beeldwerk zeer dicht mag benaderen en intens kan beleven. Hier kan men in rust verblijven in beschouwing; de expositie eindigt hier en de volgende ruimte (zaal 17), welke de bezoeker passeert over een loopbrug, is een kleine binnenhof waar in de schaduwrijke diepte een fontein klinkt tussen zware en dichte muren.

Dan komt men buiten en kan eventueel de trap opgaan om de tweede rondgang op de verdieping te maken. Hier vindt men zalen met stijlmeubelen: stoelen, banken, kisten, kasten, fauteuils, tafels uit alle stijlperioden van het avondland. De architecten hebben de voor de hand liggende „stijlkamer”-enscenering vermeden.

De didactische doelstelling heeft men willen bereiken, door de voorwerpen individueel uit te laten komen, en men heeft ze daartoe gepresenteerd op lage tafels van geglazuurde tegels, welker hoogte varieert van 20 tot 40 cm, naar gelang van het onderwerp. Dit schept een afstand en brengt ze tegelijkertijd onder het oog, het maakt ze individueel en precieus.

Het gehate koordje over de armleuningen heeft men zodoende niet nodig, want iets dat niet mogelijk is hoeft men niet te verbieden en iets dat niet verboden is, beledigt de vrijheid van de mens niet. Een gevoeligheid die van belang is op het moment waarop hij tracht te genieten.

Men heeft zodoende de artistieke waarde verheven boven de gebruikswaarde, hetwelk dus de vrijheid van interpretatie van de museumkunstenaar uitmaakt en niet een wetenschappelijke verovering is. De wetenschappelijke vooruitgang is, dat men het gebied der mogelijkheden verbreedt.

Verplaatsbare schermen, met grof linnen bespannen, geleden de ruimte. De hierna volgende ruimten zijn alle bezet met schilderkunst, waar men dus ziet hoe de werken uitdrukkelijk in de ruimte geplaatst zijn, en dit niet alleen, maar hoe tevens de ruimte verdeeld is, voor elk schilderij een eigen part, een eigen invloedssfeer, een eigen domein, waar het kan heersen in soevereiniteit, in de schaal van zijn hoegrootheid, zonder te hoeven lijden onder de verdringing door machtiger naburen. Het thema geeft rijke mogelijkheden en in de lijn van bovengebruikte beeldspraak ziet men hoe in zaal 25 een familie gevormd is.

Zaal 26 is ingericht voor tapijten, de zgn. „arazzi Trivulziani”, welke volgens dezelfde opvatting in de ruimte geplaatst zijn, ook met het doel beter licht te vangen door de ramen. Deze opstelling is een verrassing.

Waar men zou kunnen oordelen, dat gewoonlijk van een tapijt opgemerkt worden: de voorstelling en eventueel zijn weefstructuur en door architecten nog de wandfunctie en de geëerbiedigde ruimte, zo wordt hier gedemonstreerd het tapijt dat als ding in staat is om ruimten af te scheiden, zoals de Perzische kleden bij een Bedoeïnentent.

Ook hier, evenals met de schilderijen en de meubels, en met trouwens al het gebodene, wordt de oorspronkelijke toepassing voorbijgestreefd, uit zijn bestemming losgemaakt en dit niet op een wijze, welke speciaal intellectueel is of sentimenteel, niet realistisch of romantisch, maar estetisch.

Dit is de stijl van de verzameling: een in vrijheid gekozen interpretatie, welke, door de sterke eenheid hierin betracht, tegelijkertijd met de boeiende afwisseling van middelen, de rondwandeling een hoog estetische belevenis doet zijn. Als architect-bezoeker hoort men misschien een enkele maal teveel de architect-rondleider, en het feit dat de oorspronkelijke historische functies der voorwerpen zijn geweigerd om te demonstreren, kan misschien wel weer eens leiden tot een reactie of misschien beter gezegd, tot een voortgaande actie, want de stappen, die bij deze zijn genomen, zijn van openbarende betekenis en het bezoek geeft een grote verrijking van de geest; niet alleen voor wat men de „massa” (beledigende en onbegrijpbare grootheid) zou willen noemen.

Castello Sforzesco

3

1 De „plankenzaal", het gewelf is beschilderd als bladerdak door Leonardo da Vinci

2 Variabiliteit door middel van afsluitbare holle doken in de wand

3 en 4 „Sala degli Sciarlioni"

5

Castello Sforzesco

5 „Sala degli Sciarlioni". Pietà Rondanini van Michel Angelo Buonarotti

6 Trap naar tweede rondgang op verdieping

7 „Camera Dorata" Oude Meesters

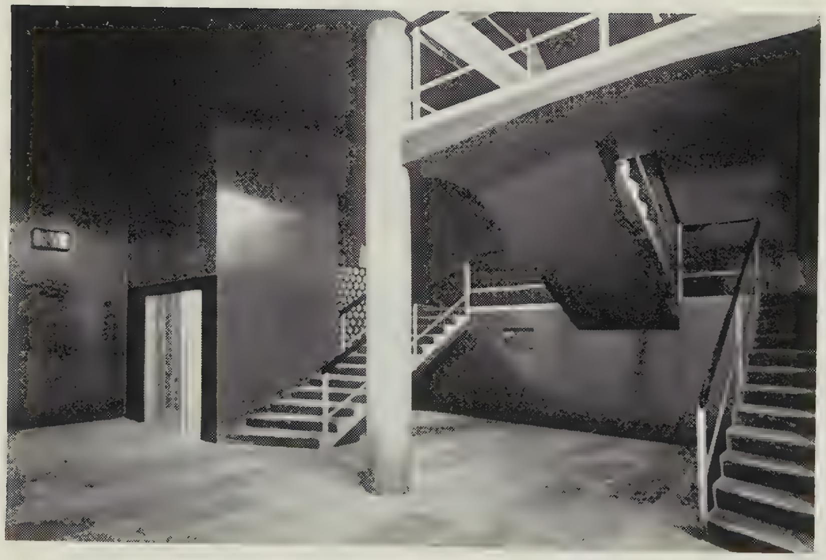
8 Stijlkamers

7

Stoel ontworpen door Luigi Caccia Dominioni

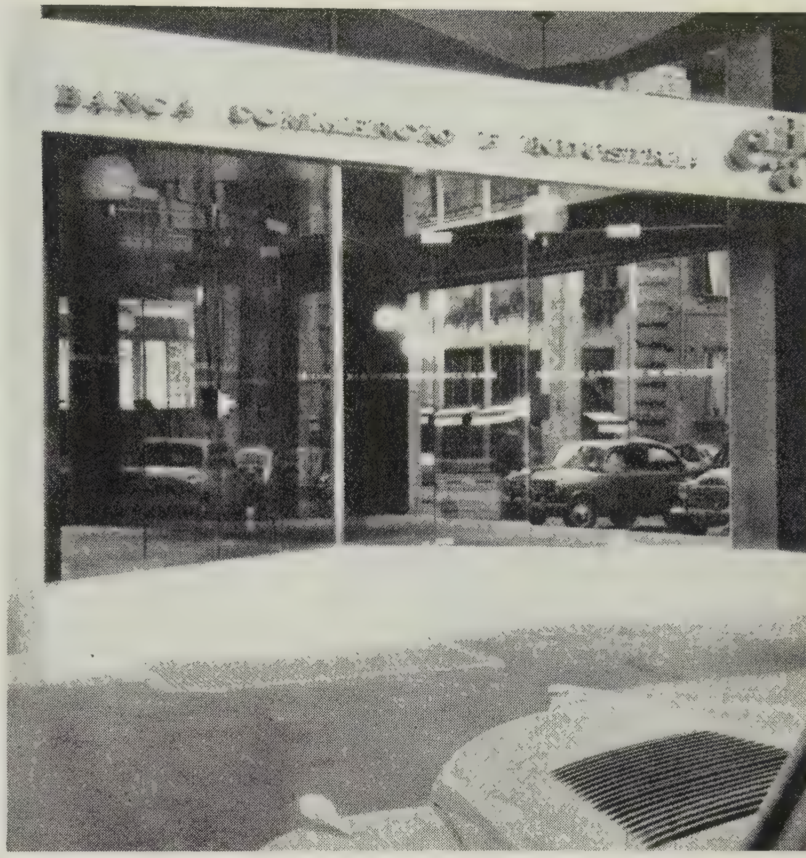
Luigi Caccia Dominioni

Kantoren voor een machinefabriek

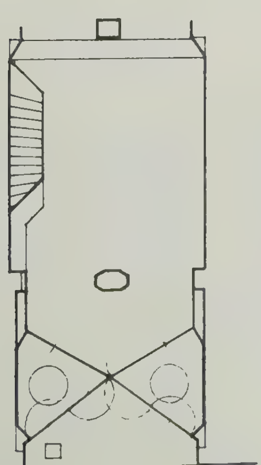
De gevel laat zien hoe een kantoorverdieping boven de werkplaatsen is geprojecteerd; naast een neveningang tot de fabriek is de hoofdingang tot de kantoren gelegen. In de hal gaat men met trappen en een lift naar de hoofdverdieping, waar men de bode vindt, een wachtruimte, de directiekamers en de overige kantoren en tekenkamers, welke aan weerszijden van de lange gang zijn gelegen.
Reeds dadelijk is het gebrek aan kleuren een belemmering om het karakter van het werk van deze architect te leren kennen. U zoudt deze alleen in de vormenspraak kunnen vinden en dan naar analogie daarvan ook zijn kleuren-wereld moeten trachten te begrijpen. Er heerst een zware ernst: men strekt zijn rug, men loopt plechtig, men zit rechtop en houdt bedachtzame gesprekken. De kleuren zijn gedekt: donkergroen, donkerrood, bruin; ze zijn steeds gebroken en grijzend, violet, donkerblauw, mosgroen of wanneer lichte kleuren vereist zijn, zijn ze steeds mat en teruggehouden. De materialen zijn: graniet, gemoffeld staal, gepolijst en donkergekleurd stuc-werk, aluminium, steeds gematteerd, en rubber vloerbedekking. De scheidingswanden der kantoren zijn natuurlijk op moduul en verplaatsbaar, ze zijn van staalprofielen en linoleumpanelen met deuren van securitglas (bruut). De materialen zijn dus die welke de handel biedt en dat levert dan ook geen nieuws op, evenmin de toepassing, maar het is opmerkelijk hoe hier een materiaal uitdrukking verkrijgt door zijn omgeving, oftewel hoe hier de materialen harmonisch samengebracht zijn en een gelijkgerichte werking uitoefenen: het zijn niet de tonen zélf, maar het is de voortgaande opeenvolging der tonen welke de muziek maakt.

Ingang van een bankagentschap

Ook hier dezelfde kleur-, vorm- en materiaaleigenschappen. Een aardigheid is hoe deze geheel glazen ingangswand, welke dus van binnenuit volkomen transparant is, door zijn scheve plaatsing een spiegelwerking veroorzaakt zodat het vrijwel onmogelijk is om naar binnen te zien; een opvallend effect dat voor een winkel bijv. geen toepassing zou kunnen vinden.

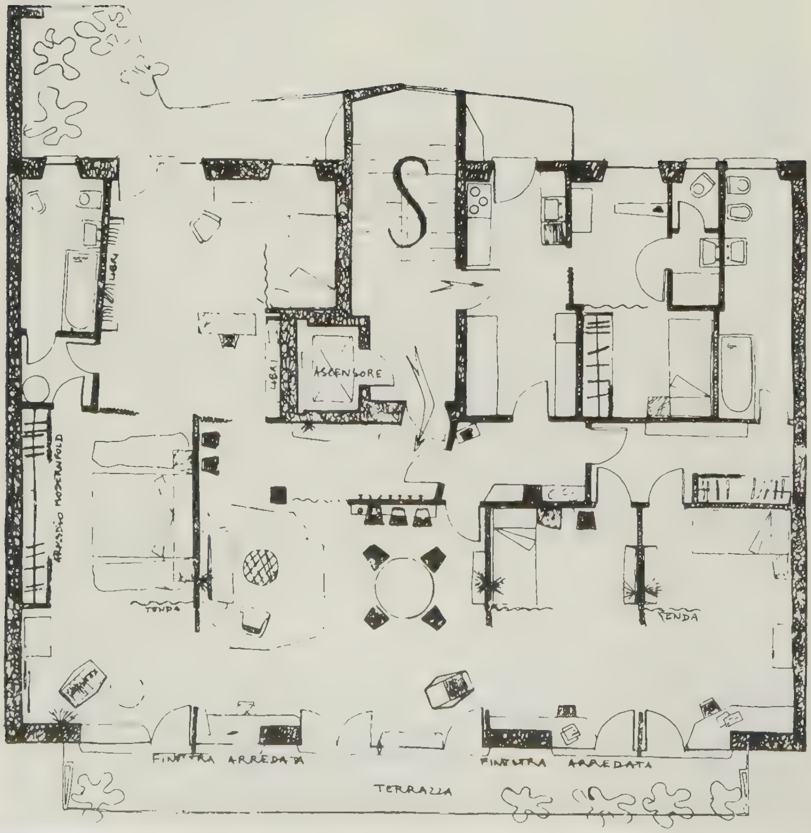

1

Giò Ponti

ASCENSORE
TENDA
TENDA
FINESTRA ARREDATA
FINESTRA ARREDATA
TERRAZZA

2

Een woning in een continue ruimte

Toelichting (overgenomen uit Domus)

Deze woning, door Ponti ontworpen, is in korte tijd verwezenlijkt, na jarenlang in zijn gedachten te zijn voorbereid: zij is in feite samengesteld uit alle Pontiaanse uitvindingen omtrent plattegrond, meubels, voorwerpen, die we onafhankelijk hebben zien verschijnen naar gelang ze vorm aannamen; hier, voor de eerste maal, zijn ze samengevoegd in een complete eenheid en op ware grootte.
Dit is het huis voor Ponti en de zijnen. Een woning waarin alles uit dezelfde geest gesproten is, door dezelfde hand gevoerd; en, men kan zeggen door eenzelfde ontstaansgeschiedenis, omdat uit de voorgaande woningen niets bruikbaars is aangebracht, maar alles had een betekenis als vorm of als herinnering. Hoewel alles nieuw is, is er niets onvoorzien, behalve dan de voorwaarde van eenheid; en het gezin bevindt zich in de nieuwe omgeving haast zonder verrassing, waar ze leeft met alles dat haar het meest eigen is en haar gelijkt.
Hier huizen 5 personen: vader, moeder, de jonge dochter, de jeugdige zoon en de vertrouwde Marina. Voor dit aantal is de oppervlakte niet groot (160 m^2),

3

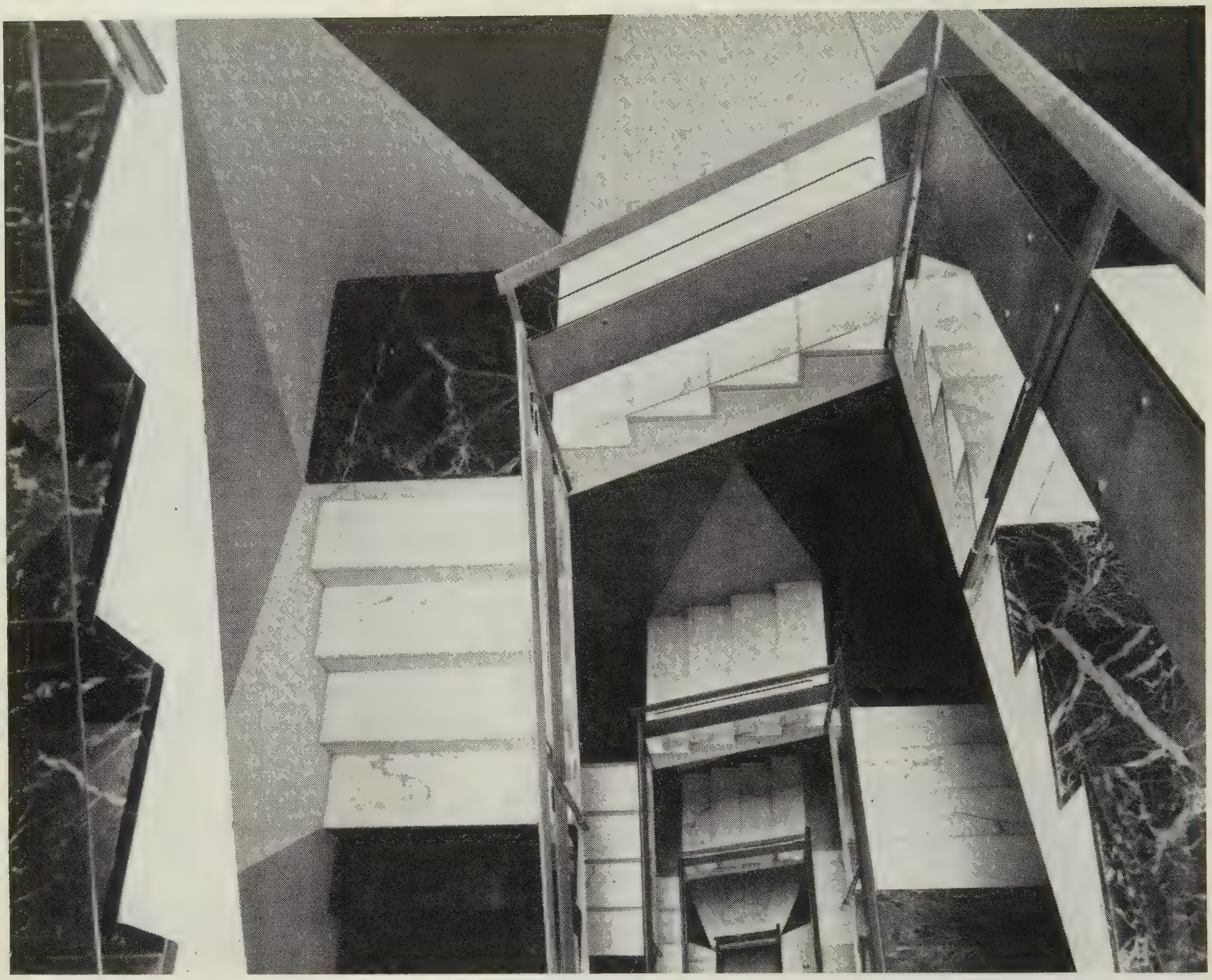

1 Het centrum der woning, men zou kunnen zeggen de gemeenschappelijke representatieve ruimte met het gemeubileerde raam, ,,finestra arredata'', of ook genoemd ,,het landschap binnenshuis''. Op de muurdam tussen de ramen ziet men het appliqué, een verlichtings-ornament van koper met indirect licht op het witte fond, waarvoor eventueel enkele voorwerpen zijn geplaatst; dit element ziet men op de andere foto's in verschillende vormen herhaald

2 Stoel ,,Cassina'', ontworpen door Giò Ponti

3 De eettafel in een gedeelte van de centrale woonruimte

4 De verbinding der ruimten langs de gevel. De schermen zijn aan één zijde in blank iepehout en aan de andere zijde wit geschilderd

maar het plan geeft het de grootst mogelijke bewegingsvrijheid met de oplossing van de overheersende ruimte-eenheid, onderbroken door beweegbare wanden. Drie achterelkaar gelegen ,,modernfold"-wanden maken het mogelijk de vier aan de gevel gelegen kamers aanéén te schakelen, dit zijn dus de twee kamers der kinderen, het woonverblijf en moeders kamer, welke op haar beurt te verenigen is met vaders studeerkamer, die de verbinding vormt met de woonkamer. De vloer dezer ruimten gaat ononderbroken door en bestaat uit diagonaal gestreepte ceramiektegels, zo eveneens het stucplafond met lichte en donkere strepen. Ook de kleur is continu en wel op één enkel akkoord: wil-geel (lichtgeel-mosterd, terra-di-Siena), aldus voor elk voorwerp en iedere ruimte: vloer, tapijt, ceramiek, meubels en de modernfold, welke op de keerzijde van kleur verandert.
De doorgaande glazen gevelwand is opgelost als gemeubileerd raam (finestra arredata): deze bestaat uit planken en stellingen, welke los gehouden zijn van het glas, en waarop en waarin allerlei kunst- en gebruiksvoorwerpen zijn opgesteld, welke zich zodoende tegen de lucht aftekenen. De compositie van dit geheel zet zich voort met de houten schermen welke de kamers scheiden, en op de wanden. Het ontwerp is continu, en volgens hetzelfde principe, maar in andere schaal keert dit terug op de wandkasten, waarvan elke kamer er minstens één heeft en waarin boeken, allerlei voorwerpen, laatjes enz. een plaats vinden. Verscheidene van deze zijn ,,zelfverlichtend": de lampen zijn er ingebouwd en geven met hun indirekt licht ook licht af aan hun omgeving. In dezelfde opvatting zijn de ,,beddeplanken" uitgevoerd: een wandpaneel uitgerust als een dashboard met schakelaars, bel, laden, planken, enz.
Al deze wandmeubels zijn uitgevoerd in iepehout. Alle bedden zijn gelijk, alle stoelen zijn gelijk en ook de tafels. Alle ladenkasten, de wandplanken enz. zijn van dezelfde lijn. De verscheidenheid ligt slechts in de losse voorwerpen: de vele ceramieken, de schilderijen, het terra-cotta, het mandenwerk en de reisherinneringen.

Trappenhuis Casa Melandri

Een ander beeld mag nu de persoon van Ponti toelichten.

,,De droom der schilderkunst heeft mij steeds in mijn leven begeleid", schreef hij. En inderdaad is het hier, zoals dikwijls, niet de architect welke aan 't woord is met de decoratie van deze trap. Deze manier van doen noemt men hier (en hij zelf) ,,arlechino" d.i. harlekijn. Dit is dus de weg der grappen, van het potsierlijke. Het is zeker niet de weg van de architect, want wanneer men de architectuur ,,kleurloos" bekijkt, zal men deze niet vinden. Giedion: ,,de grootheid van de architect leest men af van de wijze waarop hij de verschillende niveaus in zijn bouwwerk weet te verbinden."
Het voorbeeld is evenwel een bewijs hoe Ponti aan elke hoek en aan elk détail zijn aandacht wijdt en elk onderdeel zijn eigen individualiteit wil geven.

Marco Zanuso

Fauteuils — aangeklede stoelen
De architect als quasi mode-ontwerper

De architectuur is een gebonden kunst, en het woord „gebonden" is de kunstenaar niet zeer sympathiek, maar misschien moet men van de binnenhuiskunst zelfs zeggen dat ze een belemmerde kunst is, want men heeft niet alleen als de kleermaker met de eisen en de strikte verlangens van de opdrachtgever te maken, maar vervolgens in nog dwingender mate met de gegeven situaties. Voor woning-, winkel- en kantoor-inrichtingen enz. vindt men steeds de bestaande platte-gronden, de ramen, deuren, wanden, plafondhoogten, kolommen enz. gereed en op hun plaats. De binnen-huiskunst is een arrangeerkunst.
Voor het samenstellen van dit nummer was het dan ook een moeilijke opgave, om díe werken uit te zoeken, waarin ondanks dit alles de architect zijn persoonlijke uitdrukkingswijze recht kon doen weder-varen, want de bedoeling is hier om de architecten aan u voor te stellen en niet de oplossingen of op-drachtgevers. Voor dit doel heb ik gemeend goed te doen om bij elke architect een ontwerp van een stoel of fauteuil toe te voegen. Deze namelijk zijn steeds ontworpen in vrijheid, ongebonden aan een opdracht-gever en niet beïnvloed door een bepaalde omgeving. Bovendien is het een vrij en compleet object, waarbij de ontwerper slechts met zichzelf, de middelen en het doel te maken heeft. Het is als het ware de artistieke handtekening.
De stoel is dus van „hoge geboorte" en hierdoor mede bestemd om de leiding te nemen in een samengesteld interieurontwerp. De stoel is de grootste persoonlijk-heid en geeft het duidelijkst de karakteristiek voor de ruimte: woonkamer, eetkamer, kantoor, publiek bureau, enz., en als leider van het meubilair staat ze het dichtst bij de mens.

Fauteuil „La Martingala" (afb. boven: van onder gezien)
Uitvoering Arflex Milaan

1

2

3

Melchiorre Bega

Stoel, ontwerp Melchiorre Bega

Motta

De firma Motta behoort onlosmakelijk bij Milaan, zoals de Duomo, en mag dus in deze reeks niet ontbreken, ook al is deze onvolledig gedocumenteerd, met een revue van de voornaamste aspecten.
De Motta-produkten, zoals cake, gebak, suikerwerken, chocolade enz., worden verkocht in zijn talrijke winkels, welke steeds verbonden zijn met een bar, deels als doel op zichzelf, deels als excuus om ook te kunnen verkopen na de normale sluitingstijd.
Het gebruiken van een caffè-espresso met gebak is geenszins een prozaïsche bezigheid en de omgeving is ontworpen om te voldoen aan de behoefte der Milanezen aan decorum, ook bij deze gelegenheid.
Speciaal de bar Motta-alla-Scala, welke is ingericht tegenover het beroemde Teatro-alla-Scala, is afgestemd op het gala-publiek der opera. Op deze plaats is door de oorlog een oude traditionele bar verdwenen en hieraan heeft men met enkele antieke stukken willen herinneren: het oude plafond-fragment met indirekte verlichting, de verlichtingskroon van koper en ceramiek en de prachtige reliëf-maquette van het Scala-toneel in de achterwand der bar. De vloer is hier van rood Zweeds graniet, de wanden van mahonie, de bar van roestvrij staal.
De foto's van Motta-Duomo tonen de bekwaamheid van Melchiorre Bega als regisseur van kunstenaars: de wand achter de bar is bezet met een beschilderd houten reliëf; het hellende plafond is uitgevoerd in sgraffitto; de kolom, welke hierin snijdt, is versierd met een geplasticeerde foto.

1 en 2 Motta „Duomo"

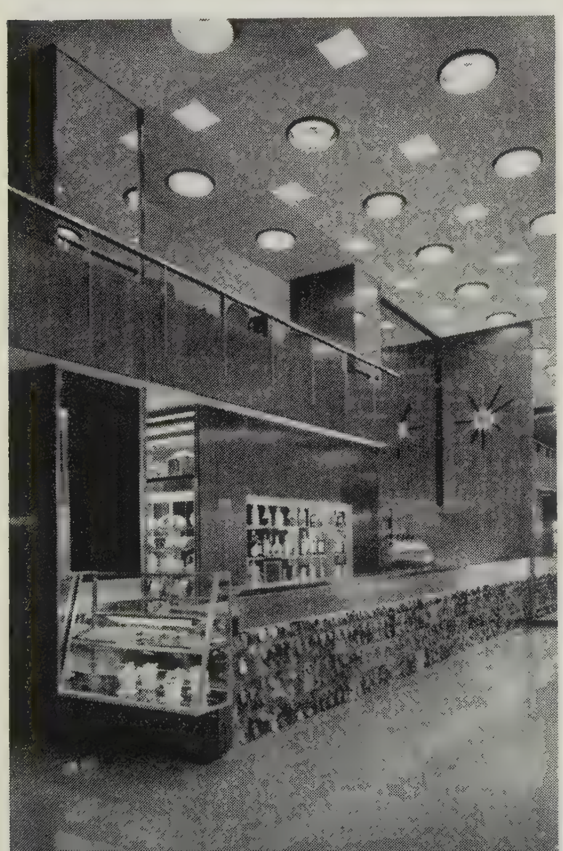
3 Motta „Dante"

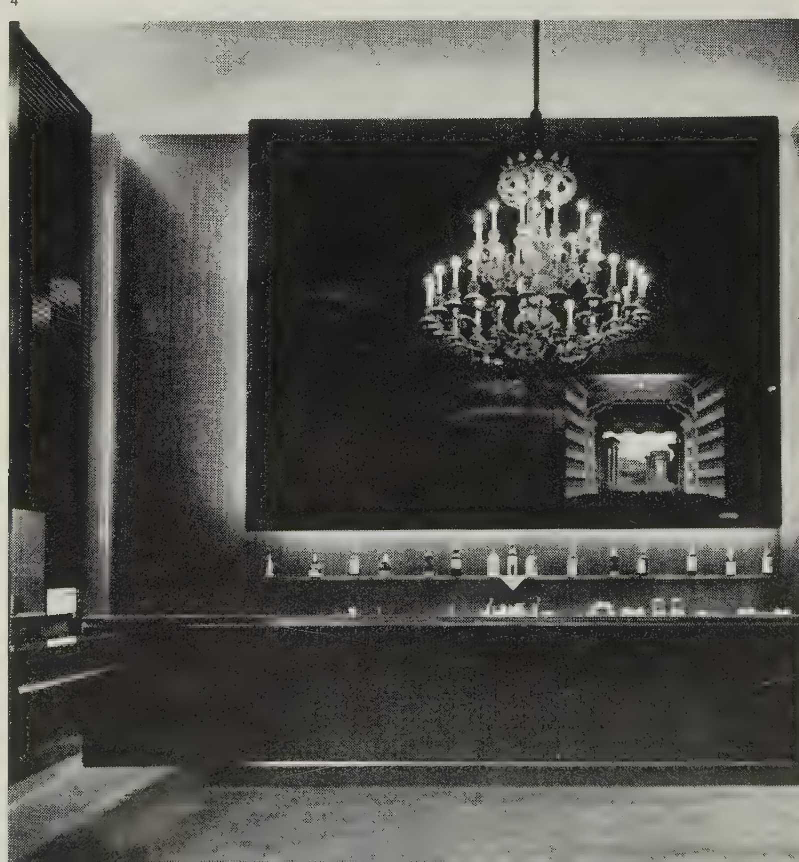
4 en 5 Motta „Alla Scala"

6 Motta „Firenze"

4

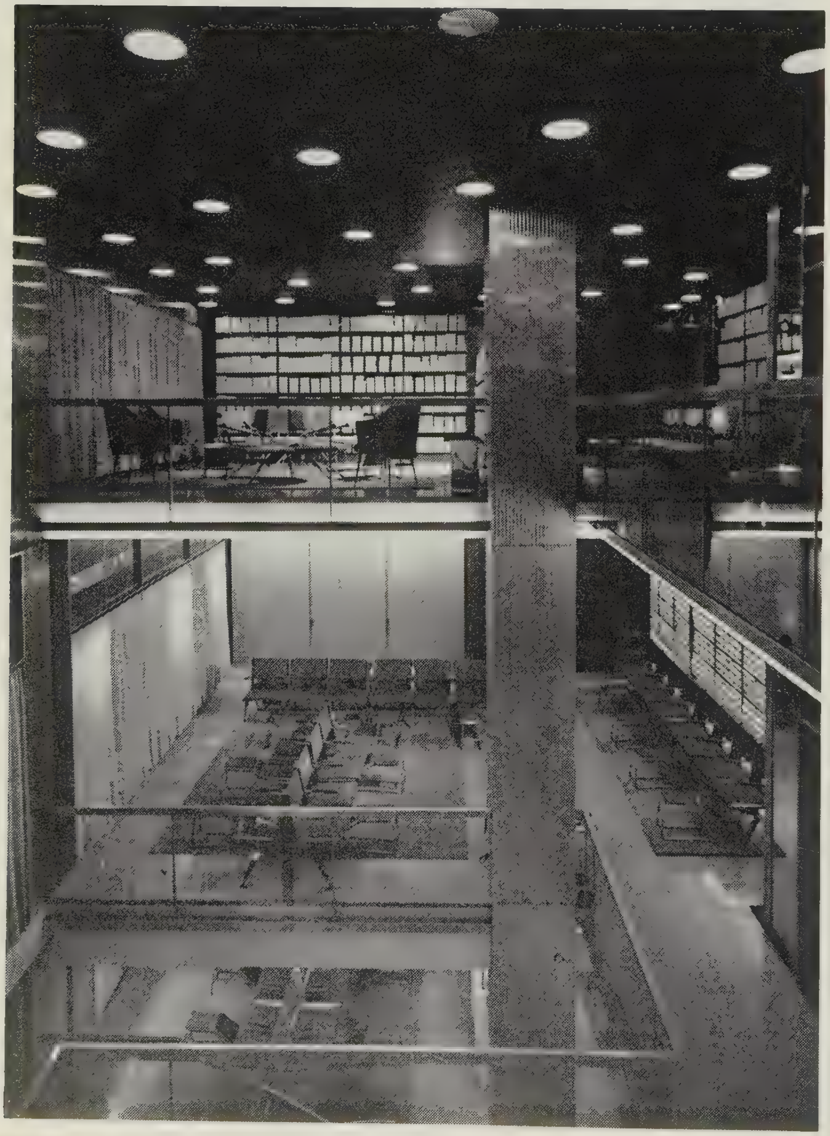

Melchiorre Bega en Lieuwe op 't Land

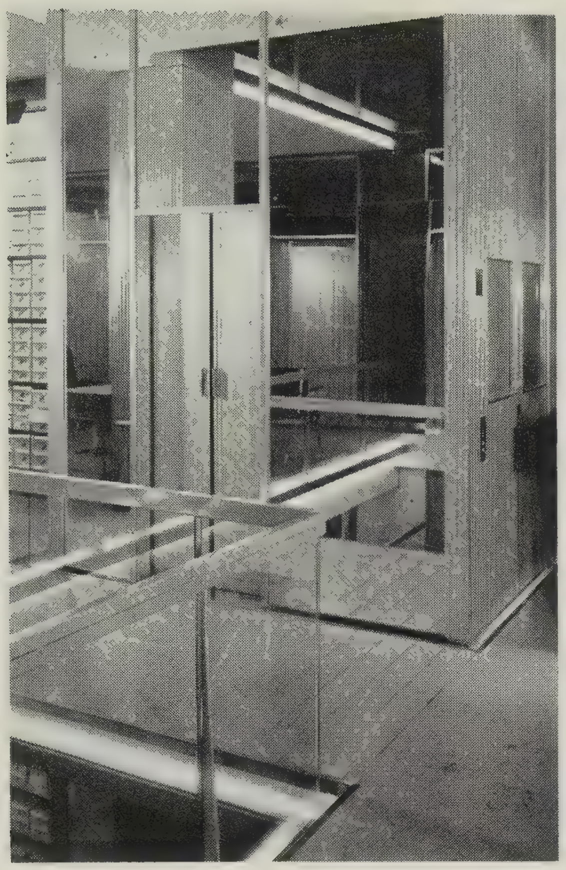
Schoenenwinkel ,,di Varese''

Het is dikwijls gebruikelijk dat grote zaken, naast hun normale winkel, één of meerdere in het stadscentrum stichten voor de representatie en reclame en om dus te wedijveren in aanzien en standing in de gemeenschap met de bedrijven van een wereldstad. Zo ook ,,Varese'' te Milaan, voor welke zaak op een betrekkelijk klein oppervlak een ,,grote'' zaak werd gesticht, waarvan de drie verdiepingen door middel van een centrale openheid met de trap en de lift visueel werden verbonden. Ja, zelfs een lift voor één verdieping omhoog en één omlaag wordt hier over het algemeen als een noodzakelijke service gezien voor de verwende Milanese burgerij. Mede door deze omstandigheden zijn de zo antipathieke schoenendozenwanden tot een gering gedeelte beperkt gebleven; deze bevinden zich hoofdzakelijk in de kelderverdieping, door liftjes verbonden met boven.

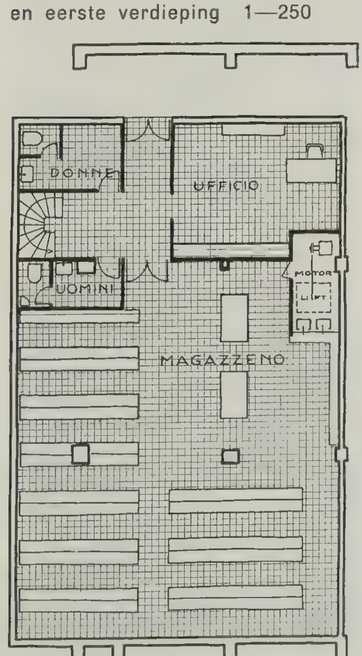

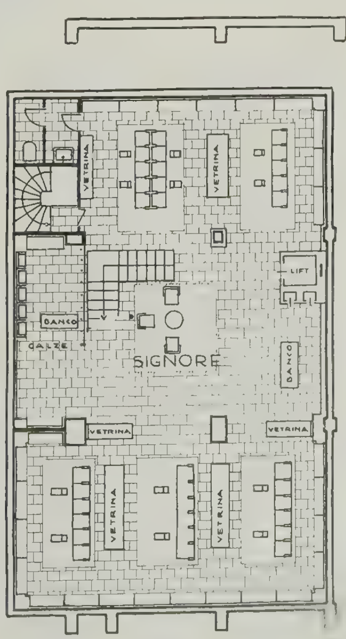

Het ontwerp en de materiaalkeuze zijn gericht op lichtheid en doorzichtigheid: marmervloeren, borstwering van securitglas, lichtranden langs de vloeren, lichtfronten der toonbanken, goud geanodiseerd aluminium kolombekleding en handleuningen, het spiegelfront van het lifthuis, enz. Al deze middelen leveren een effect van lichte verwarring stichtende „glamour". die voor een bedrijf, dat een groot publiek wil trekken, zeer op zijn plaats is. Het plafond is nachtblauw met verspreide verlichting en staat in een net contrast met de rest van het „glazen huis".

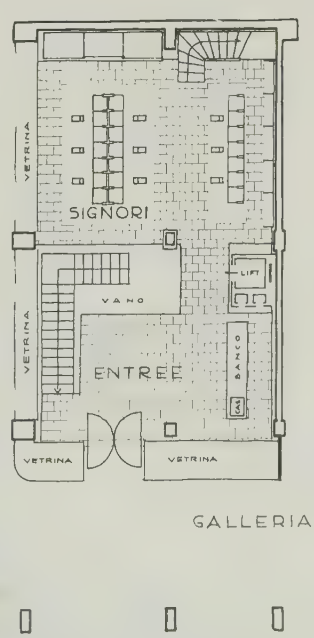
Plattegronden kelder, onderverdieping, begane grond en eerste verdieping 1—250

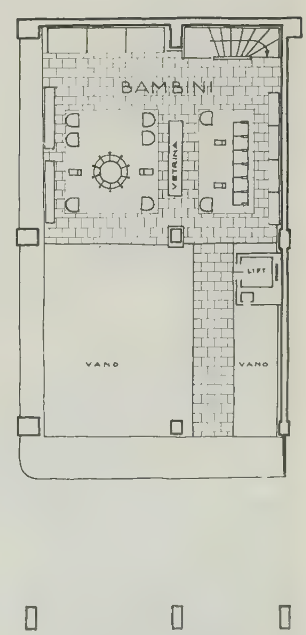
2° SOTTERRANEO

1° SOTTERRANEO

PIANO TERRA

PIANO PRIMO

Lieuwe op 't Land en H. H. Volkers

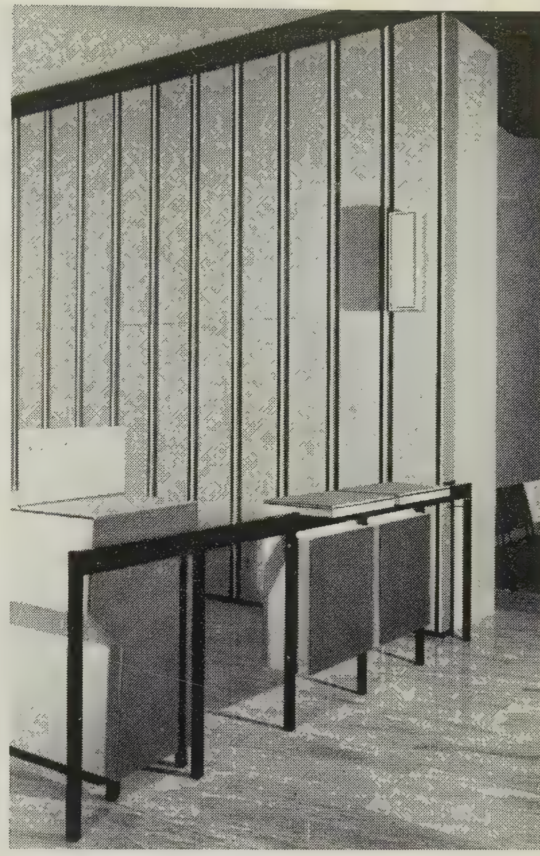
Het passagekantoor van de K.L.M. te Milaan 1958

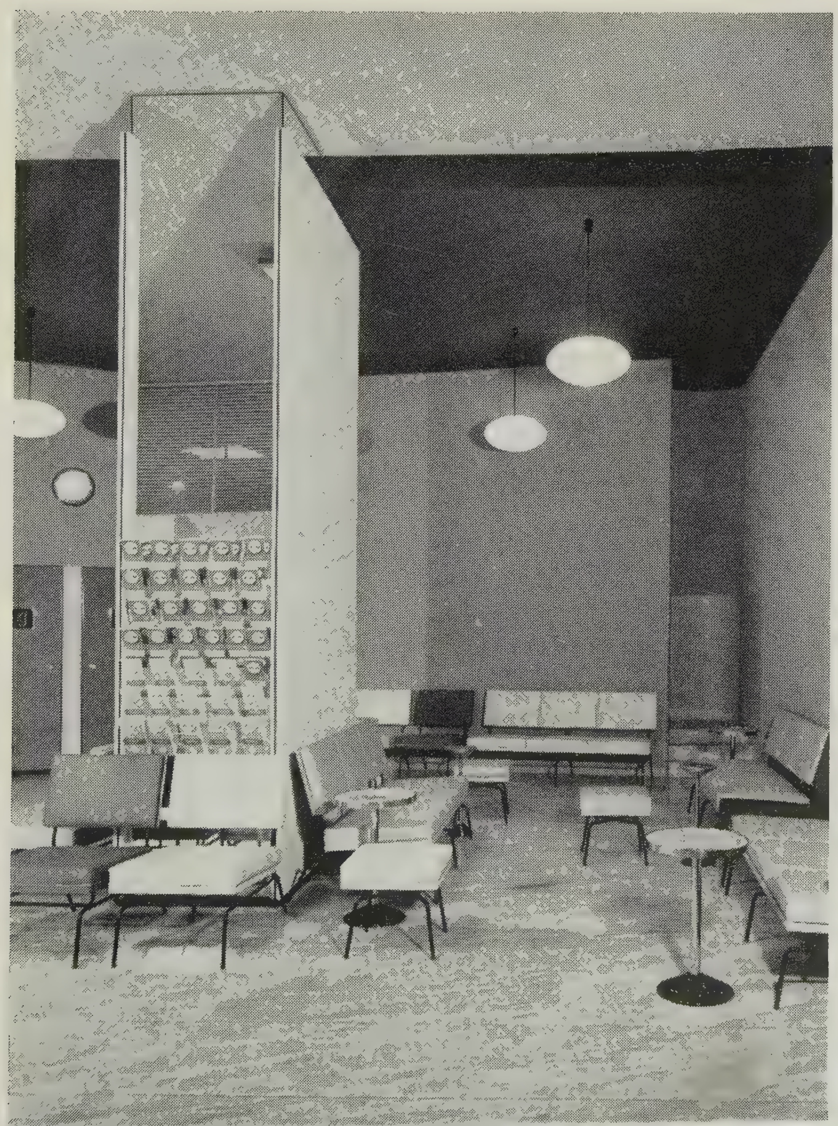

Het kantoor heeft twee afdelingen: links bevindt zich de kaartverkoop, waar de reizigers rustig aan een schrijfbureau kunnen zitten wanneer zo hun reisdocumenten bespreken en rechts de zgn. „Air terminal", waar de bagage in ontvangst genomen wordt; hier zijn de wachtruimte, de toiletten en de telefooncabines.
De scheiding tussen deze twee afdelingen is zo licht mogelijk gehouden om de ruimte visueel héél te houden, terwijl ze voldoende is om het publiek uit de ruimte voor de employé's te weren. Aan dit scheidingshekje zijn twee kastjes opgehangen, welke dienen als inlichtingenbalie voor treinen, hotels, enz.

Plattegrond 1—200

De kassa in het midden dient beide afdelingen. Achter de schrijftafels staan lage kastjes voor de dienst-telefoons. Een opstand aan het bureau voor de chef onttrekt de wanorde aan het oog van het publiek.
Als formulering van de opgave werd gesteld dat dit kantoor een ,,antichambre'' voor het luchtruim moest worden, hiertoe is het kleurenschema licht gehouden en over het algemeen blauw, zoals bijv. de bekleding van de achterwand, welke uitgevoerd is in lichtblauw kunstleer afgewisseld met reliëfstrepen in geschilderd houtwerk: donkerblauw en melkwit met een spier hel-groen als kleurcorrectie, om het blauw, dat volgens het K.L.M.-kleurenschema tamelijk nevelig is, op te frissen.
De zitmeubels zijn speciaal ontworpen om van de grote verscheidenheid van types één familie te maken in een enigszins brede stijl, welke geschikt is voor een publiek bureau. Er zijn namelijk: gewone stoelen, stoelen met armleuning, draairolstoelen, draaileuning-stoelen, verhoogde stoel voor de kassier, fauteuils, banken en krukjes, een programma dat met handels-produkten niet te verwezenlijken is. Ze zijn uitge-voerd in kunstleer: donkerbruin, perkament, lichtgeel, lichtblauw en de meubels voor de beambten in uniform-blauw. Ook de staande asbakken en de tafeltjes zijn speciaal ontworpen, welke laatste op de bovenbladen een foto hebben van oude astronomische gravures.
In de achterwand is een groot fotodiapositief aange-bracht van een interessant wolkenbeeld.
Van bijzondere werking is de vloer in een grijs mar-mer: Grigio Bastogne, waarvan de tekening in één richting ononderbroken door de gehele ruimte loopt. Om dit te bereiken was het nodig, dat het blok marmer nauwkeurig aan de groeve werd gekozen en de wijze van zagen besproken, met een voortdurende controle op de uitvoering tot aan het leggen toe. Een smalle strip aluminium scheidt de platen in de langs-voegen. Dit harmonieert zeer goed met het grijs van het marmer, in overeenstemming met de kenmerkende kleuren van de luchtvaartmaatschappij.

1

Renzo Zavanella

La Banca Popolare di Milano, filiaal Varese 1958

2

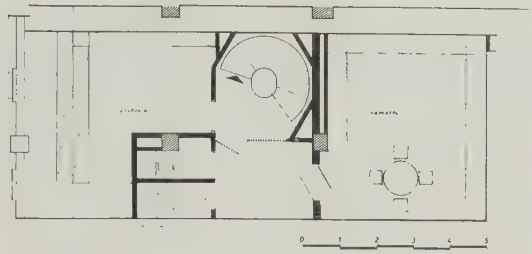
1 Entree

2 Publieksruimte begane grond

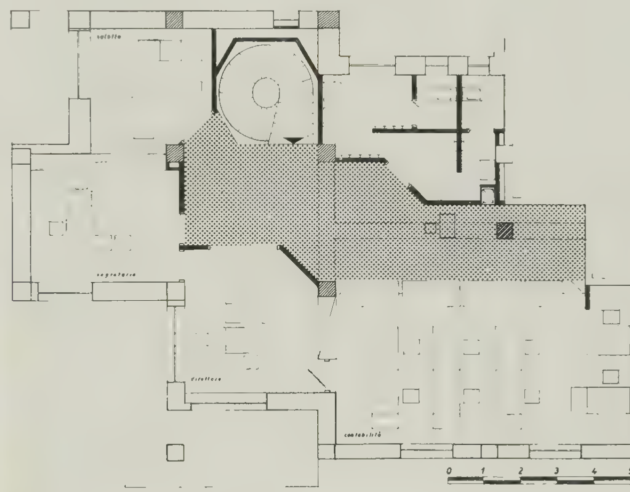
3 Demontabele trap met gespannen stalen kabels

Deze bankvereniging heeft ongeveer 30 agentschappen in de stad en nog vele daarbuiten. Sinds een jaar of vijf werkt ze aan de uniformering van het aspect van haar filialen, hetgeen geschiedt onder leiding van architect Zavanella.
De pompeuze overdaad, welke men vroeger noodzakelijk achtte om vertrouwen te wekken, wordt in deze moderne tijd meer opgevat als een slecht rentmeesterschap over de belegde gelden. De karaktereigenschappen, die hier tot uiting komen en die waarschijnlijk veel beter in staat zijn om het vertrouwen te wekken zijn: orde en zakelijkheid.
Men kan nog meer eigenschappen noemen, die voor het bankwezen begeerlijk zijn en tegelijkertijd in de architectuurtaal thuis zijn; of anders gezegd: de architectuur moet de ,,taal'' spreken van de opdrachtgever; of ook: ze moet zijn eisen ,,vertalen''. Een kort uittreksel van het woordenboek ,,handelstaal-architectuurtaal'' zou zijn:

zakelijkheid	functionaliteit
veilige belegging	degelijke materialen
courante belegging	flexabiliteit en uniformiteit
eerlijke handel	technische oprechtheid
economische besteding	zuiver vervulde behoefte
overzicht en inzicht	helderheid en doorzichtigheid

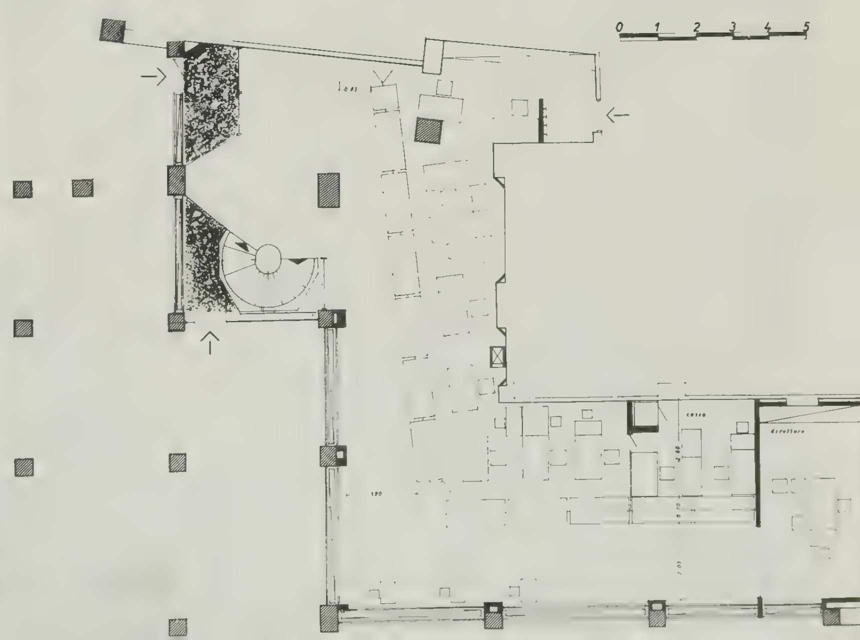

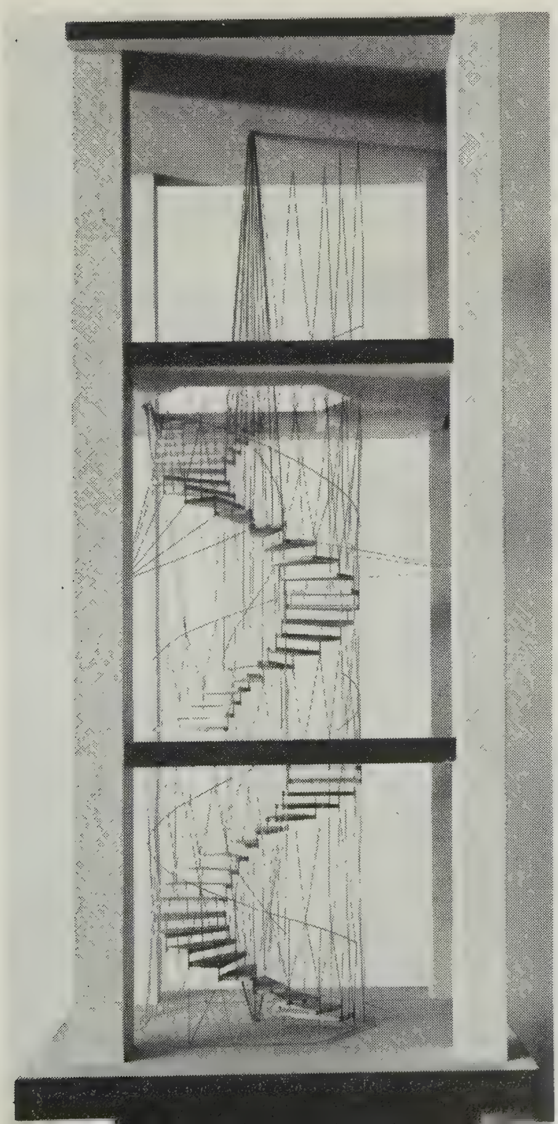
Tweede verdieping

Eerste verdieping

Begane grond

Dit lijkt sofisterij, maar het is de dagelijkse werkwijze der kunst: de metafoor, de parabel, het mediumschap. Nu blijft er een woord in de kunst dat we echter moeilijk terug kunnen vertalen, een idioom nl.: schoonheid. De schoonheid behoort aan de kunst en ligt, naar gelang iemands gevoeligheid en belangstelling, in de kleur, in de vorm, in de abstractie, in de metafoor, of in de werkdadigheid der vertolking.

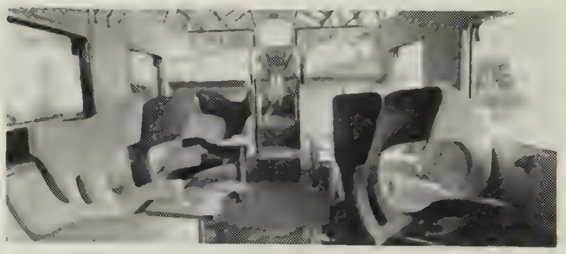
Het geheel is ontworpen met de geest van de „Stijl", doch veel functioneler dan deze. De balies zijn samengesteld uit stukken van 1.50 m en hebben een formica bovenblad. De meubels, zoals tafels en kasten enz. worden voor de bank in serie vervaardigd; de stoelen zijn uit de handel betrokken.

De wanden zijn gestucd en geschilderd in donkerblauw, blauwgrijs, grijsgroen en lichtgrijs. Al het ijzerwerk is zwart gemoffeld. De TL-verlichting is in 't zicht en regelbaar opgehangen.

Vele agentschappen bestaan uit een begane grond voor de ontvangst van het publiek, een bovenverdieping voor directie en kantoren en een souterrain voor de kluis en de couponknipcellen. Een trap is dus een steeds weerkerend element, waarvan de hier gepresenteerde de laatste versie is. Deze trap van teakhouten treden is geheel opgehangen aan voorgespannen gegalvaniseerde staalkabeltjes van ⌀ 3 mm, en is demontabel, of beter gezegd: verhuisbaar, omdat de bank in gehuurde panden woont.

5

4

7

La Banca Popolare di Milano, filiaal Varese

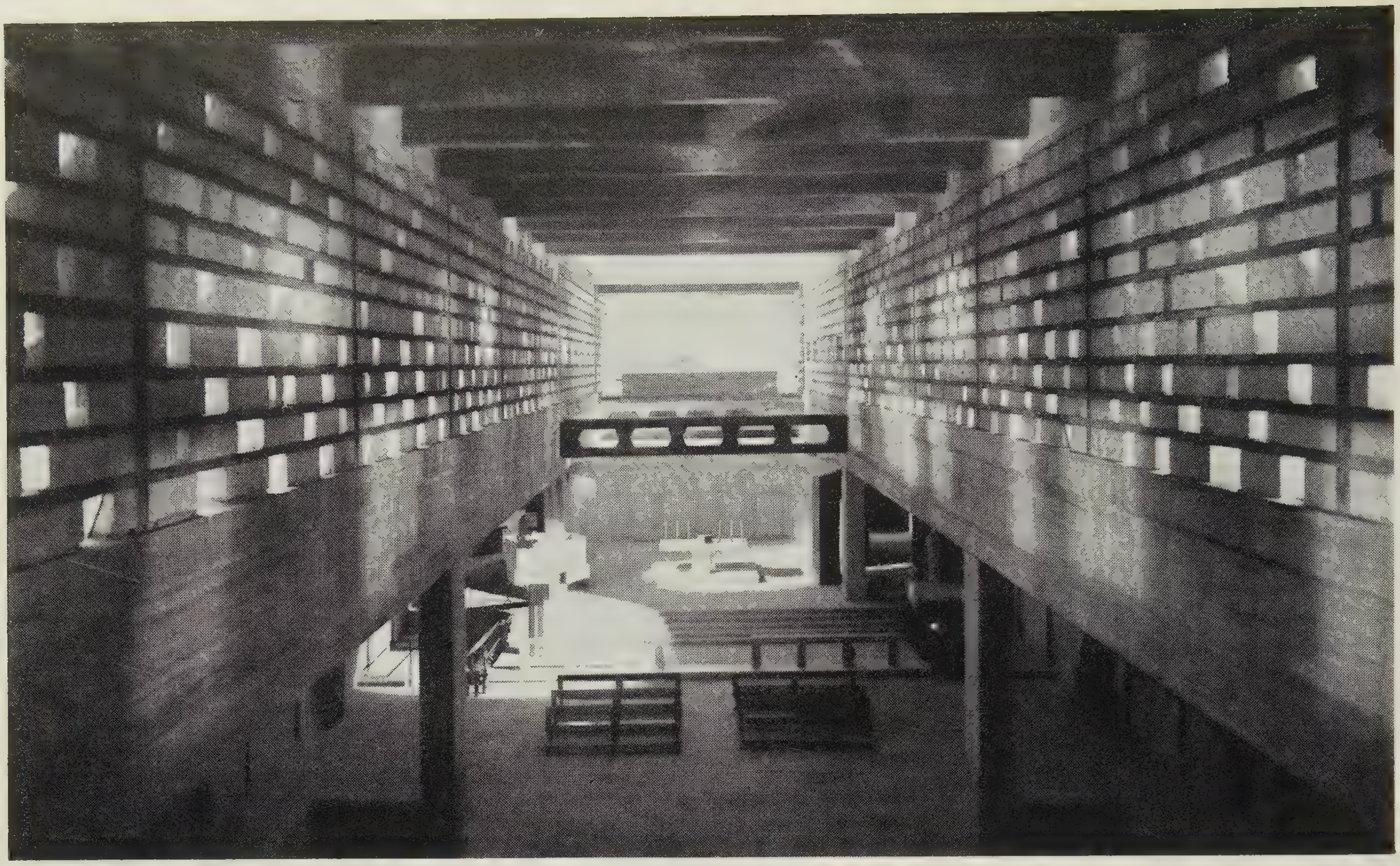
4 Meubilair van een lange-afstand-trein, in 1948 ontworpen door Renzo Zavanella

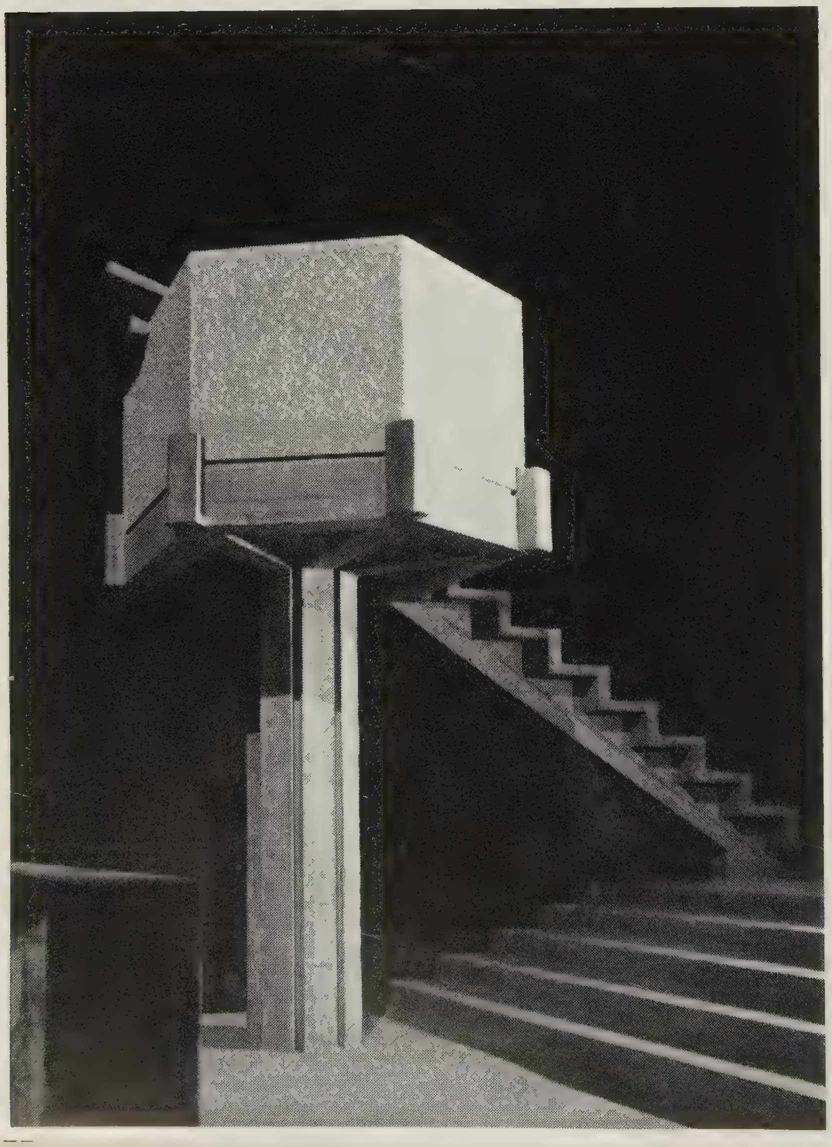
5 Trap op begane grond

6 Trap eerste verdieping, met gespannen stalen kabels

7 Publieksruimte op eerste verdieping

8 Directiekamer

L. Figini en G. Pollini

Madonna dei poveri

Onze Lieve Vrouwe der Armen

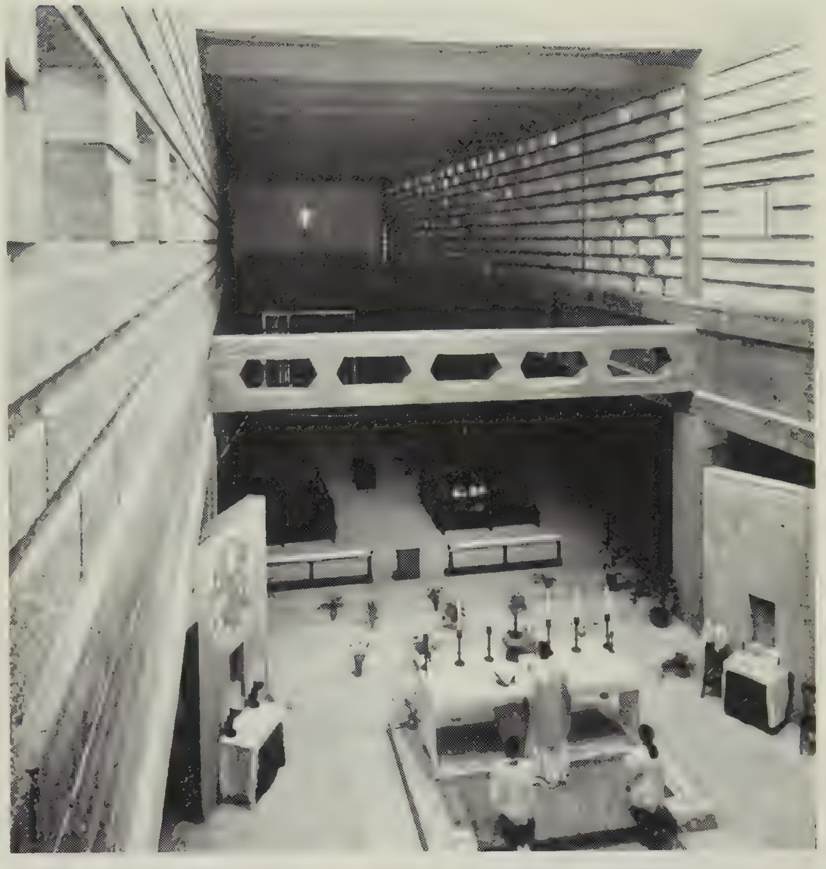
Deze kerk, die in een arbeiderswijk staat, wordt gebouwd van sobere materialen: beton en tufsteen; het enige marmer is verwerkt aan het altaarblok. De altaarruimte wordt omheind door een scherm, waarop nog mozaïek moet worden aangebracht. In de vieringverhoging, waaruit hoog licht op het altaar valt, komt een veelkleurig geglazuurd kruis te hangen. De verlichting is indirekt: door het daklicht worden de pseudo-nonnengangen verlicht, van waaruit het door de ajourwanden in de ruimte diffuseert.
Een belangrijke zaak voor de interieurbeleving van een kerkruim is de oriëntatie. Deze oriëntatie is niet verplicht en in de regel slechts ten-naaste-bij, d.w.z. gestoord door de plaatselijke omstandigheden; in Milaan is de Duomo haast de enige welke geometrisch juist geplaatst is.
In Milaan en omstreken is naast de Roomse, de Ambrosiaanse liturgie veel in gebruik, welke een zéér vroege oorsprong heeft, en zijn naam ontleent aan San'Ambrogio. Sant Ambroeus, zoals hij op z'n Milanees heeft, een zeer geleerd en voortvarend man, was bisschop van Milaan van 374 tot 397 na Chr., en is

sindsdien de schutspatroon van de stad gebleven. Eén van de vele verschilpunten der liturgie is dat de misdienaar zich niet tot de gelovigen richt, in geen enkel deel van dienst. Wanneer men nu de oriëntatie (d.w.z. voor de misdienaar) wil doen gelden en tóch de gelovigen de handelingen doen zien, dan moet men dezen en gene aan weerszijden van het altaar plaatsen en verkrijgt men een opstelling zoals hier gevolgd, dus van het westen naar het oosten: koor - misdienaar - altaar - gelovigen - ingang. Het meest gebruikelijke is dus: altaar - misdienaar - gelovigen - koor - ingang.

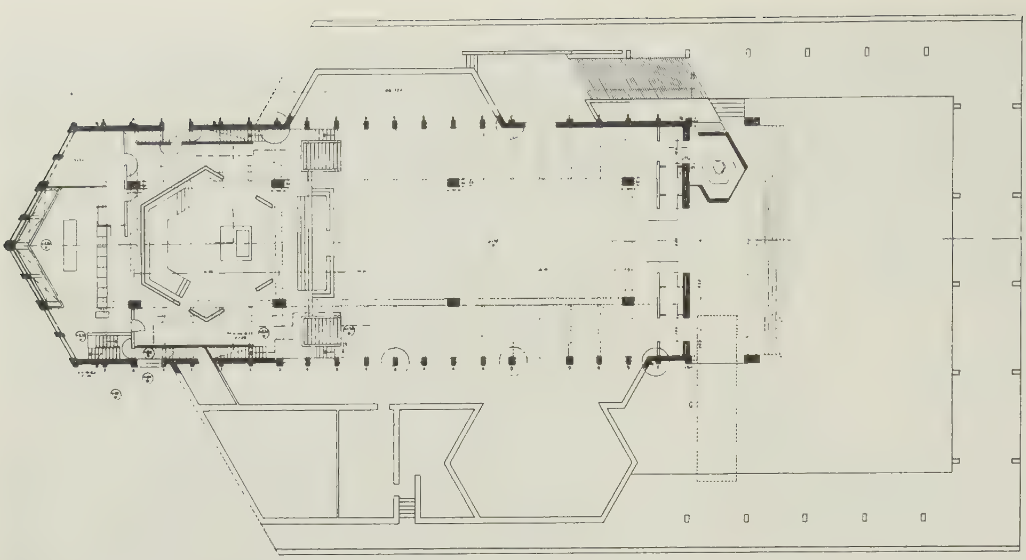
Beide opstellingen hebben hun betekenisvolle charme en in beide blijft het „uitzicht" op het oosten de kern van de idee.

In de gegeven oplossing echter is de oostgevel, waarin het lichtend kruis staat, zwaar gesloten, terwijl naar het westen een ruimtevlucht geschapen is over de heilige altaarruimte heen naar het hooggelegen koor, welke de aandacht naar een symbolische leegte voert.

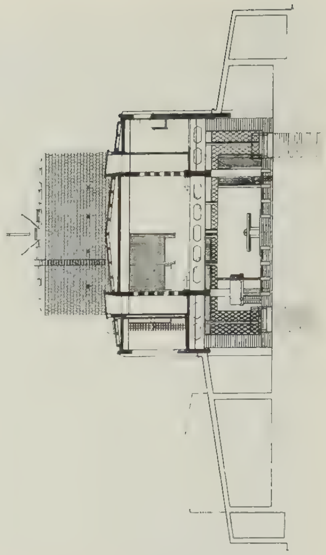
Deze overgang van letterlijk naar figuurlijk oftewel van materieel naar spiritueel is ook door de architecten een aanvaarde gedachtegang, waar zij, de belichtingswijze beschrijvende, verklaren dat het natuurlijke gegeven van het diffuse licht transcendeert naar het bovennatuurlijke der geestelijke stilte. Of inderdaad de vormgeving der ruimte om het altaar heen dermate beheerst is, dat ze in staat is om dezelfde geestelijke stilte te doen bereiken, moet men betwijfelen.

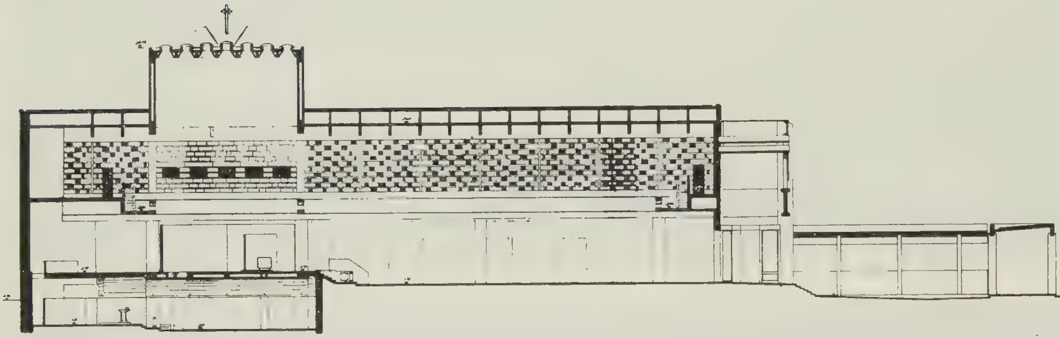

Plattegrond

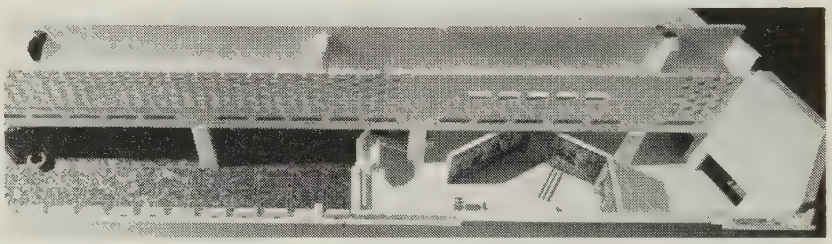

Dwarsdoorsnede

Langsdoorsnede

Madonna dei Poveri

Maquette van het ontwerp

Carlo de Carli

Drie stoelen, waarvan de rechts afgebeelde is bekroond met de „Compasso d'oro"

A et A

Het bestuur van A et A moet hierbij tot haar leedwezen het overlijden mededelen van
Jeroen Voskuil te Amsterdam

Prijsvraag B.N.T.

Door de Bond van Nederlandse Tuinarchitecten (B.N.T.) wordt een prijsvraag uitgeschreven met steun van de Gemeente Amsterdam voor een groenstrook van ca 50 ha in de toekomstige tuinstad Buitenveldert te Amsterdam Zuid.
De prijsvraag heeft het karakter van een studieprijsvraag op het gebied van de tuinarchitectuur. Deelneming staat open voor alle Nederlanders, die zich op dit gebied bewegen, medewerking van personen uit aanverwante beroepen is toegestaan.
De volgende prijzen worden beschikbaar gesteld.

1e prijs van *f* 1600,—
2e prijs van *f* 800,—
3e prijs van *f* 400,—
Twee premies van elk *f* 200,—

Aanvrage van programma's zal zijn opengesteld op 15 juni 1959 bij de secretaris van de jury, ir R. van der Wal, onder overschrijving van *f* 25,— op het postgironummer 13500 van de gemeentegiro Amsterdam ten behoeve van nr W 2170.
Op de girostrook vermelden: aanvraag programma prijsvraag 1959.

Boekbespreking

John Terry, **The charm of Indo-Islamic Architecture, An introduction to the Northern Phase,** Alec Tiranti Ltd. London W 1 geb. *f* 9,60.

Voor degenen, die niet thuis zijn in de bouwkunst van India is het wellicht niet gemakkelijk op het eerste gezicht een verschil tussen de ,,inheemse" en de toch min of meer geïmporteerde Indo-Islamietische bouwkunst te zien. Ook zijn de criteria niet altijd te volgen. Als de schrijver van twee bouwwerken in Delhi uit hetzelfde tijdperk, nl. de achttiende eeuw, er eentje vervelend noemt, het graf van een prins van Oudh, Safdar Jung, en een andere, een moskee bij het paleis, de Soneri Masjid, verfijnd en we bekijken de plaatjes, dan is dat moskeetje inderdaad zeer fraai, maar het graf ziet er eveneens boeiend uit, al zou men het iets te druk (doch dat is dan niet vervelend) kunnen noemen.
De toelichting bij dit soort plaatwerken is eigenlijk juist iets te summier. De schrijver weet kennelijk waar hij het over heeft, maar doet net alsof de lezer het ook wel weet, hetgeen natuurlijk in het algemeen niet waar is, anders zouden dit soort boeken overbodig zijn. In het gehele boek is geen enkele plattegrond te vinden, zodat, waar de schrijver in alle deskundigheid maar zo'n beetje over de essentiële vraagstukken heenhuppelt en wel over invloed praat, maar niet altijd precies zegt waar die invloed nu precies uit bestaat, het werk een alleraardigste verzameling platen blijft, waar men echter niet zo heel veel wijzer van wordt. Ook de belangrijke historische achtergrond voor deze bouwwerken is te beknopt behandeld.

R. Blijstra

Architects' Year Book 8, editor: Trevor Dannath, Editorial Board: Ove. N. Arup, Jane B. Drew, E. Maxwell Fry, Herbert Read, contributors: J. B. Bakema, Theo Crosby, George Dunton, Maxwell Fry, Furneaux Jordan, Edgar Kaufmann, Denys Lasdun, M. & R. Little, Bruce Martin, Ian Mc Haig, Julius Posener, H. W. Rosenthal, A. and P. Smithson, James Stirling, John Voelcker, James Wood, Benedict Zilliaeus, Elek Books Limited, London, 1957 geb. *f* 25,20

Het Architects' Year Book, dat altijd belangwekkend is geeft in zijn achtste jaargang opheldering over de gang van zaken in de C.I.A.M. vlak vóór en vlak na het congres van 1956 te Dubrovnik. Voor degenen, die niet lid van de C.I.A.M. zijn of geweest zijn, is de uiteenzetting van John Voelcker interessant voor zover het de betekenis van de C.I.A.M. en de denkbeelden, die er onder de jongeren leefden, betreft. Het is een nuchter verhaal, waarin Voelcker zijn best doet en daar ook bijzonder goed in slaagt de betekenis van C.I.A.M. vooral niet te overdrijven. Hij verklaart het ontstaan van de C.I.A.M. als volgt: ,,The group was in fact the stabilization of many active groups who had shared in the making of the Modern Movement during the first quarter of the century. Their task, whether recognised or not, was to regulate and popularise this movement. This is evident in the programme of the foundation meeting where six issues were discussed: the implications of Modern Technology, the implications of Standardisation, Urbanism, Education, Action, the Architect and the State, all issues of popular significance", Voelcker verdeelt de geschiedenis van C.I.A.M. in drie stukken nl. 1928—1938, het heroïsche tijdvak, waarvan hij o.a. zegt: ,,The fruits of the decade seem colossal not only in architecture built but in the popularizing of an urban programme. It was inevitable that such a programme when stripped of its imagery should result in the banalities of much post-war planning."
Deze nogal sceptische houding van Voelcker wordt duidelijker als men het vrijwel puur zakelijke verslag leest van Denys Lasdun over de Mars group 1953—1957, waarin de kritiek welke Voelcker op de befaamde Charte d'Athènes had, staat afgedrukt: ,,The ,,four functions" of the Athens Charter: living, working, recreation and transportation, neither correspond to the way in which urban problems present themselves nor with the way in which one sets about solving them.
The choice of the ,,four functions" is arbitrary, they are not homologous terms. The ,,four functions" provide (at best) only a very approximate classification of Urban structure.
The ,,four functions" are derived from a mechanical analysis of urbanism. Their use inevitably conceals the dynamics of urbanism reflected and expressed through a network of distinct and purposeful human associations.
Whilst the ,,four functions" could never reveal urban ,,Life" it enabled planners and statute-makers to realize for the first time the mechanical potential of the 20th century. The Athens Charter contained the functional basis for the making of efficient, clean and healthful cities.
The charter is written round a framework of dualistic precepts. While such precepts have served their purpose in defining the approximate boundaries of urbanism it is impossible to penetrate the realities of urban structures through them."
Lasdun gaat dan verder en trekt uit het congres van 1956 te Dubrovnik de volgende conclusies: ,,In fact the projects presented at Dubrovnik and particularly of the Mars Group with their awareness of mobility, growth and change, cluster and the relationship between habitat and townplanning—all of which involve people, time and movement—contain within them the seeds of new planning techniques. The characteristic differences of these techniques from those of the Athens Charter is primarily one of intensity. The specific differences were summarized by Voelcker on the occasion of the announcement ,,that the Mars group should cease to be from midnight of the 28th January 1957". It is this document which contains the essence of the new situation.

Images

1930 The frame building and the multilevel high-rise city, images which contained complete urban system.

Compared with:

1950 Random images drawn from many sources containing single ideas which, one by one, contribute to, change, and extend the experience of space.

Programme

1930 To popularise the already established style of the modern movement - Didactic.

Compared with:

1950 The search for a plastic system which reciprocates and intends in architectural form existing ecological patterns.

Method

1930 To categorise the general situation and to develop it through the dialectical manipulation of the categories made.

Compared with:

1950 The empirical observation of particular situations and development through the architectural expression of those unique patterns observed within them.

Technique

1930 To replace existing buildings and cities with new categorically formulated elements.

Compared with:

1950 The time-conscious techniques of renewal and extension derived from the recognition of the positive ecological trends to be found in every particular section.

Results

1930 Prototype buildings and masterplans each charged with the full „International" urban programme irrespective of location - Didactic.

Compared with:

1950 Building in unique situations. The elements articulate and revalue the ecological patterns, and provide instruments of research into the possible development of each location.".
Thus to quote Smithson: „C.I.A.M. was founded when the creative period was virtually over and its aim was to popularise the concepts of the pioneers for predominantly social reasons. Such an activity needed formal organisation to systematise the intuitions of the pioneers and to give the movements authority. Everything has so changed since the nineteen twenties that the solutions evolved at that time are no longer valid and we are forced once again to rethink our attitude and to invent new forms and new techniques".

De denkbeelden van Voelcker en Smithson sluiten aan op die van Bakema en het is dan ook niet te verwonderen, dat zij drieën met Aldo van Eyck, W. Howell, G. Candilis, S. Woods en R. Gutman deel uitmaakten van het zgn. team 10, dat het congres te Dubrovnik voorbereidde, het congres, waarop besloten werd de C.I.A.M. niet op te heffen, zoals wel eens is beweerd, maar te reorganiseren, in die zin, dat niet meer landelijke groepen doch personen er deel van zouden uitmaken.

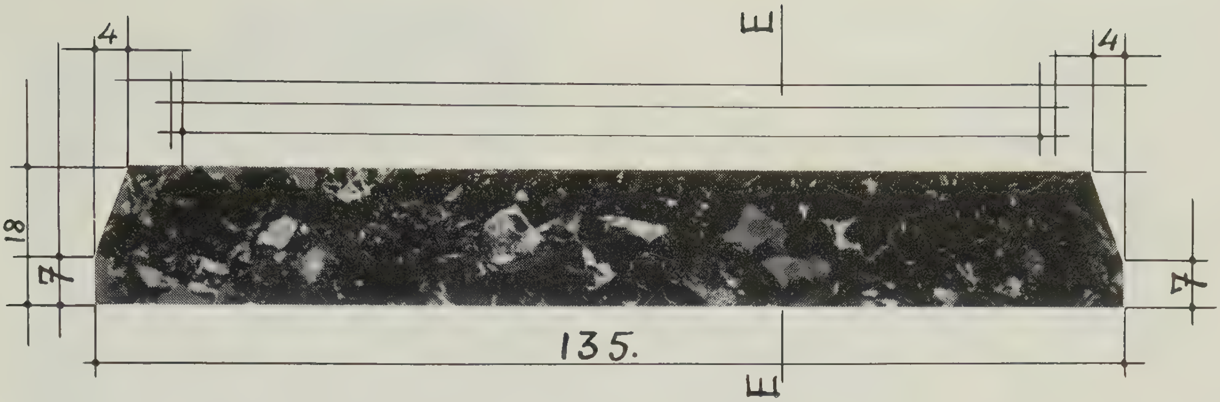
In hetzelfde jaarboek heeft Bakema een artikel bijgedragen: „Architecture by planning, planning by architecture", waarin hij een aantal uitspraken doet, die aangeven op welke wijze hij zich een voortzetting voorstelt. „Let us take another example; the chaos of the 19th century towns demanded a new analysis of functions which hitherto had been ignored in the 19th century town. As a result many planning offices were founded in towns and these became split up in committees analysing traffic, housing, industries, recreation. Thus to-day in towns being reorganised on this basis there is a lack of expression of relationship between these functions. Neighbourhoods are planned by the housingspecialist, industrial areas by others, but in the recreation and educational commissions an attempt is made to organize school systems in such a way that the feeling for work is reanimated in young people living in these neighbourhoods. The relation between house and workshop is lost. For instance, it has been forgotten that small highly mechanised industries do not disturb the atmosphere of housing but on the contrary can bring a necessary supplement to the daily life of women and children.
But the architect-planner who knows this must leave his design table and take a place at those round tables where the isolation between the specialised commissions can be destroyed not only by a plan but by the strength of his imagination, which is the universal tool of the architect.
The immediate task of the modern movement is to recognise in the present situation of industrialised countries the need of a supplement parallel to specialisation. A Supplement which for example could be called ... interrelation ..."
Bakema wijst er dan op, dat de kerktoren de uitdrukking was van het gehele dorpsleven, hoge woongebouwen daarentegen, hoe goed gesitueerd en gebouwd, geven geen uitdrukking aan het leven in de wijk. De architect verliest echter hoe langer hoe meer het contact met de mensen voor wie hij bouwt en wordt meer en meer geconfronteerd met anonieme instellingen, die hem de opdracht verstrekten. „Such institutions, commissions, research centres, formulate programmes for regions, towns, housingschemes and in these programmes structures are already defined. In the definition of these structures the architect has to participate in order to avoid his work being only of decorative value. The modern movement has to penetrate to the rests of democracy where it will meet the resistance of politicians, bureaucrats and other kinds of built in specialists. These are the new barriers that must be surmounted, in the process of developing man's full awareness of life. This is the next step.
The architect attempting to go this way will discover many facts he failed to see until now because these facts were buried in the process of specialisation. He will find, for example, that no housing programme acknowledges the growing independence of women and children in the family circle, and that no industrial plants are based on any new relationship between management and workers. There are new kinds of human relationships ignored in almost every housingscheme or industrial development."
Bakema acht de grootste weerstand aanwezig in de beleidsector en meent, dat de architect reeds veel vroeger dan bij de uitwerking van de plannen te hulp geroepen moet worden. Zoals de beeldende kunstenaar er altijd op aandringt niet eerst te worden geraadpleegd als de wand die hij moet „versieren" reeds klaar is. De vergelijking gaat niet helemaal op, maar de beeldende kunstenaar, die te laat wordt geroepen, „versiert" inderdaad slechts de ruimte, die al klaar is; de architect, die alleen maar een plan mag uitwerken komt niet verder dan tot werk, dat alleen maar „decorative value" heeft. Bakema concludeert: „Form is a visual mean of communication between people in order to become aware of inter-relationship ... of full life ... Total architecture as expression of full life is the next step. The modern movement cannot ignore this without losing quality".
Bij de noodzaak die Bakema ziet om in de beleidsector gehoor te vinden of zelfs actief mee te doen, zal het voor de architecten en stedebouwkundigen nodig zijn hun denkbeelden duidelijker te formuleren en op breder basis te verspreiden dan zij gewoonlijk doen. Hierbij zullen ze de hulp van de publiciteitsorganen niet kunnen missen. In tegenstelling met de dokter en de advocaat, die het individu helpen en wier werk niet gebaat is met populaire uiteenzettingen moeten de architect en de stedebouwkundigen hun denkbeelden ingang doen vinden bij leken. Al behoren die leken dan ook niet altijd bij de „massa", zij zijn er wel mee verbonden. De architect en vooral de stedebouwkundige moet meer aan de weg timmeren en zo zou het ook nodig zijn een groep mensen te scholen, die als tussenpersonen konden dienen. Een leerstoel, een cursus voor belangstellende leken, journalisten, lagere en hogere vakbondleiders, ambtenaren en politici op stedebouwkundig gebied is in dit verband dringend noodzakelijk. De rest van dit interessante jaarboek bevat o.a. een belangwekkend artikel van A. en P. Smithson over een nieuwe, minder „permanente" esthetiek, over de atriumhuizen, waarover in het buitenland veel wordt gesproken, doch waarvan men in Nederland nog geen voorbeelden aantreft, over Victor Horta en Alvar Aalto.

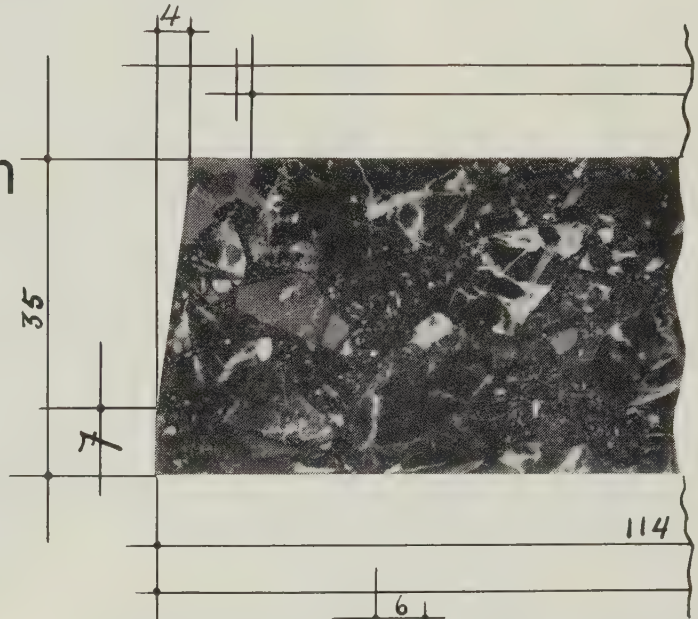
R. B.

Das Unesco-Gebäude in Paris, Vorwort Luther H. Evans, Einleitung Françoise Choay, Photos Lucien Hervé, Verlag Arthur Niggli, Teufen, 1958 geb. *f* 14,65

De korte inleiding van Françoise Choay is wat men noemt „hooggestemd" en bevat weinig zakelijke gegevens. De woorden „poetisch", „Spiel des Lichtes" beheersen de beschrijving, welke aldus wordt besloten: „Kurz, die Architektur des neuen Unesco-Gebäudes ist gekennzeichnet durch Freiheit, die sich im Reichtum der Formen ausdrückt. Ihr Funktionalismus schliesst nicht die Poesie aus, wie sie, Traumbildern oder den kühnsten Erfindungen der Plastik vergleichbar, von der Treppe an der Ostfassade oder den gefalteten Wänden des Konferenzsaales ausgeht. Die Architektur ist weiter charakterisiert durch eine strenge Oekonomie des Materials, die ihre Formen auf exaktem Kalkül und dem unverstellten Ausdruck eines dynamischen Systems begründet; schliesslich durch Ehrlichkeit, die sich in unmittelbarer Lesbarkeit in konsequentem Gebrauch des Materials und ständiger Akzentuierung durch Kontraste auswirkt.
Tatsächlich handelt es sich hier um die glanzvolle Verkündigung eines Stils. Dabei wird das Unesco-Gebäude zu einem Manifest gegen pseudomoderne Architektur, die sich schämt, die vertuscht oder sogar in der fieberhaften Anwendung unbewältiger Technik ihre Unabhängigkeit verliert und Monstregebilde hervorbringt, weil sie sich dem geistigen Abenteuer verschlossen hat, das heute in der sachgerechten Verwendung von Beton und Stahl besteht". De laatste opmerking laat aan duidelijkheid niets te wensen over, maar zij wordt niet ondersteund door het daarop volgende illustratieve gedeelte. Dit bestaat nl. bijna uitsluitend uit zgn. kunstfoto's, in dit geval dus foto's, die soms heel aardig of zelfs verrassend van compositie of kleur zijn, maar die ons niet nader over het gebouw inlichten. Scheef genomen, met onnodige grote voorgrond, van onder op, hoe dan ook het gebouw in dienst van de fotograaf in plaats van omgekeerd. De opmaak heeft de zaak nog eens extra in verwarring gebracht: onderschriften van de foto's zijn natuurlijk streng verboden, zodat men in een register moet nazoeken wat men eigenlijk bekijkt en dat is hier bepaald geen overbodige zaak.
De nummering van de bladzijden valt weg als de foto te groot is. Kortom een fraai stukje „l'art pour l'art" van fotograaf en opmaker, dat de onschuldige lezer, die iets van het gebouw te weten wil komen alleen maar irriteert. Als we nu heus die kant opgaan dan zitten we weldra in de nonsensikale kant van de Amsterdamse school, zij het ook een beetje anders, voor we het weten.

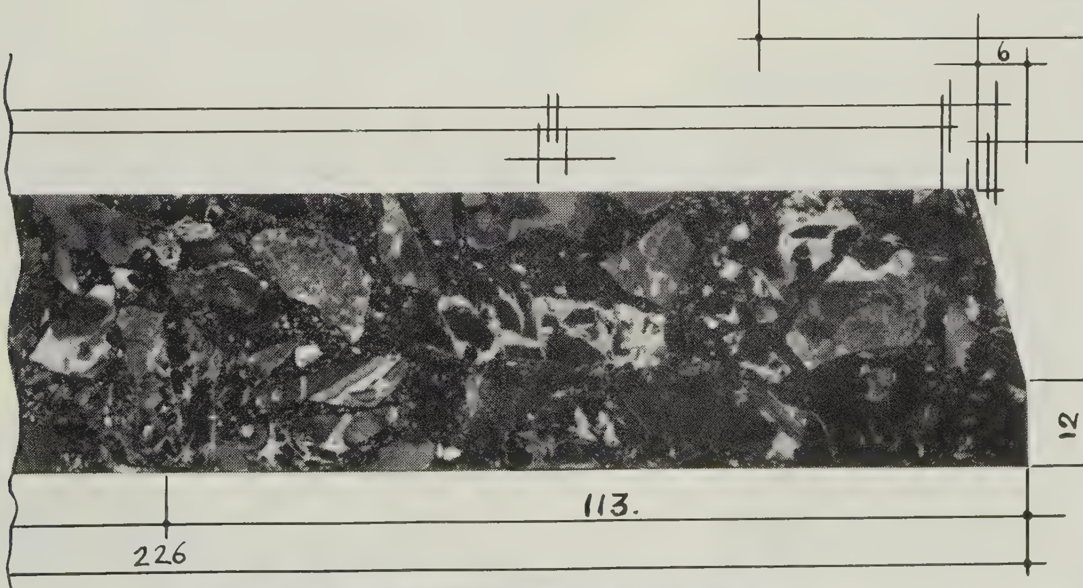
R. B.

waar vensterbanken
getekend staan.....
„ziet" U reeds

Enbémar

Enbémar
diepglanzende marmercompositie

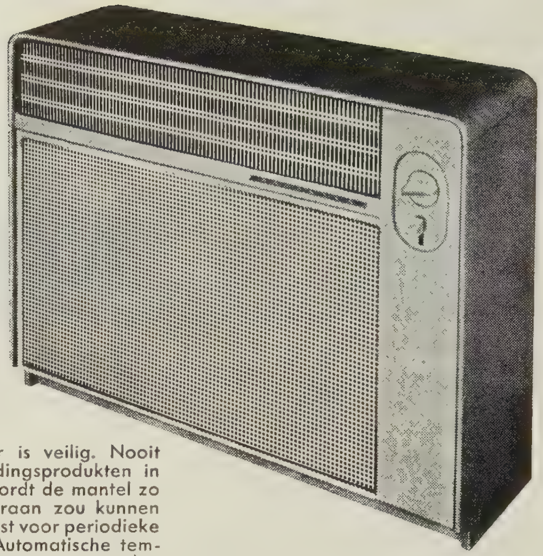
Overal toegepast waar vroeger natuursteen gebruikt werd

PUBLIKATIE VAN DE NEDERLANDSE BASALT MAATSCHAPPIJ AFD. ENBÉMAR LEMMER TEL. 05146-661

voor wie er altijd warmpjes bij wil zitten

ook in de keuken, het studeervertrek, de spreekkamer, in slaap-, zit- of kinderkamer. Juist daar, waar de „tijdelijke verwarming" dikwijls een probleem vormt, geeft de Drugasar zonder dat het moeite kost in een minimum van tijd precies wanneer het nodig is, alle warmte die Uw cliënten wensen.

Bovendien: de Drugasar is veilig. Nooit kunnen gas- of verbrandingsprodukten in de kamer komen, nooit wordt de mantel zo warm, dat men zich daaraan zou kunnen branden. Daarbij is gas juist voor periodieke verwarming economisch. Automatische temperatuur-regelaar kan desgewenst worden aangebracht.
Toevoer van lucht en afvoer van verbrandingsgassen via een roostertje in de buitenmuur. Geen ketel, geen ruimteverlies, geen schoorsteen, geen extra bouwkosten.

Wel gemakkelijke plaatsing, wel tijdelijke verwarming, wel nauwkeurig regelbaar.

U wilt er meer van weten? De reclame-afdeling van DRU te Ulft (dit adres is voldoende) stuurt U gaarne nadere inlichtingen over deze perfecte moderne gasradiator.

de nieuwe DRUGASAR JBN

DRU

voor gauw nèt zoveel warmte als er even of langdurig nodig is.

JAN HAMER

LIFTEN
Sedert 1886

AMSTERDAM: BEYERSWEG 12 - TELEFOON 51245

HBM

Hollandsche Beton Maatschappij N.V.

volledige bouwwerken

waterbouwkundige werken

wegen

DEN HAAG • AMSTERDAM

lichtarchitectuur

de volledige collectie raak-lampen
met de allernieuwste ontwerpen vindt U in de raak-
catalogus no. 3, te bestellen ad f 1,—. Giro 417434

raak prinsengracht 777 amsterdam telefoon 39839 / 36773

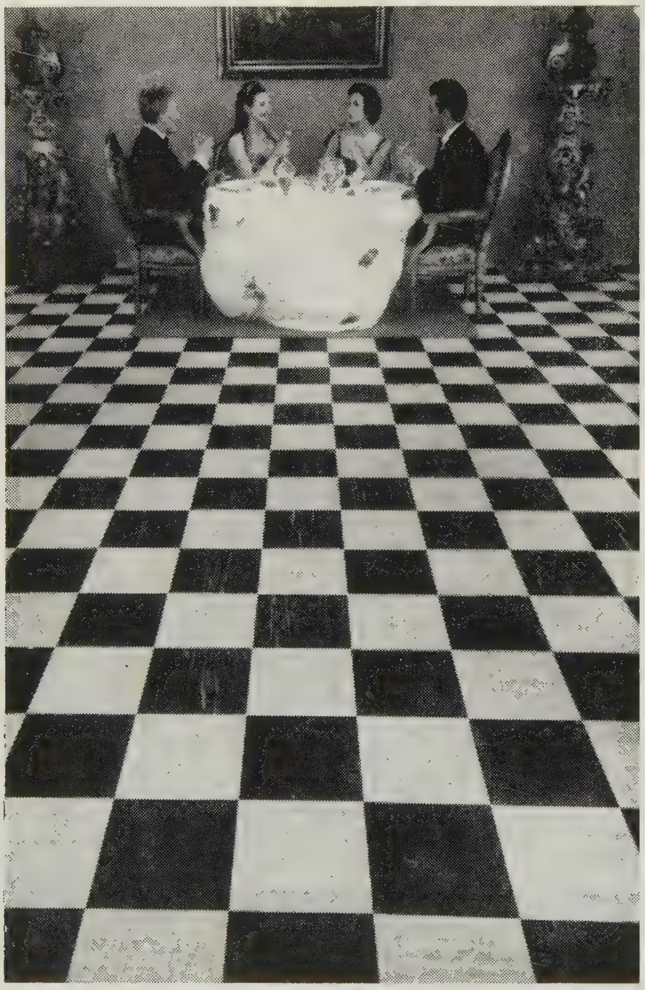
Resopal®

Unieke afgestemde kleurcollectie.

Lijst van wederverkopers, inlichtingen en monsters worden op aanvraag gaarne toegezonden.

de plastic bekledingsplaat met sfeer en distinctie.

ALLEEN-IMPORTEUR ROTE-WESTZAAN N.V., WESTZAAN. TEL. 02980-63045

GERFLEX, STIJLVOL TOEGEPAST, VERHOOGT DE SFEER en paart de kwaliteiten van het moderne p.v.c.-bekledingsmateriaal aan het intieme karakter van het klassieke interieur.

GERFLEX vloer- en wandbekleding is reeds in vele objekten in Nederland toegepast. Dit bijzondere, ongeëvenaarde luxe-materiaal in de populaire prijsklasse wordt gefabriceerd in 27 door en door gemarmerde tinten en 10 unikleuren en is verkrijgbaar in banen van 1.50 m breedte en in tegels van 26½ x 26½ cm.

GERFLEX is:

• onverslijtbaar • stroef blijvend • gemakkelijk in onderhoud; zelfs inkt is snel te verwijderen • vet- en oliebestendig • bestand tegen zuren en chemicaliën, o.a. bleekmiddelen • hygiënisch • waterdicht • isolerend

Gebruik GERFLEX - het bespaart u STUKKEN!

VRAAG INLICHTINGEN EN FOLDERS

ALLEEN-IMPORTRICE VOOR NEDERLAND:

N.V. TEGELUNIE - LISSE

GREVELINGSTRAAT 50 - TEL. 02530-3267-3016

S.A. Gerland - Witte-Kruislaan 9 - Hilversum - Tel. 02950-4977

m e t z · c o

amsterdam leidsestraat den haag hoogstraat

ons streven is steeds

vooraan te gaan

in mode , stoffen

sier en woningkunst

in nieuwe vorm en kleur

Goed bouwen

Wie goed wil bouwen, moet zijn architectonische plannen realiseren in de beste materialen en produkten.
Kwaliteit is daarbij het criterium!
Kernhout heeft zich daarnaar altijd gericht.
Betimmeringen, parketvloeren, voordeuren en meubelen in grote sortering en van verschillende aard zijn bij Kernhout in Den Haag permanent tentoongesteld in de modernste toonzaal van Europa.
Soliede vakmanschap, voorname stijl en een langdurige ervaring vormen samen de goede kern van alle Kernhout produkten.

KERNHOUT

SATURNUSSTRAAT 1 – DEN HAAG – TEL. 01700-728983

Torenflats Den Haag

totaal complex 3 x 55 woningen

architect: Ir. C. Pet, hoofdingenieur Gemeentelijke Woningdienst, Den Haag

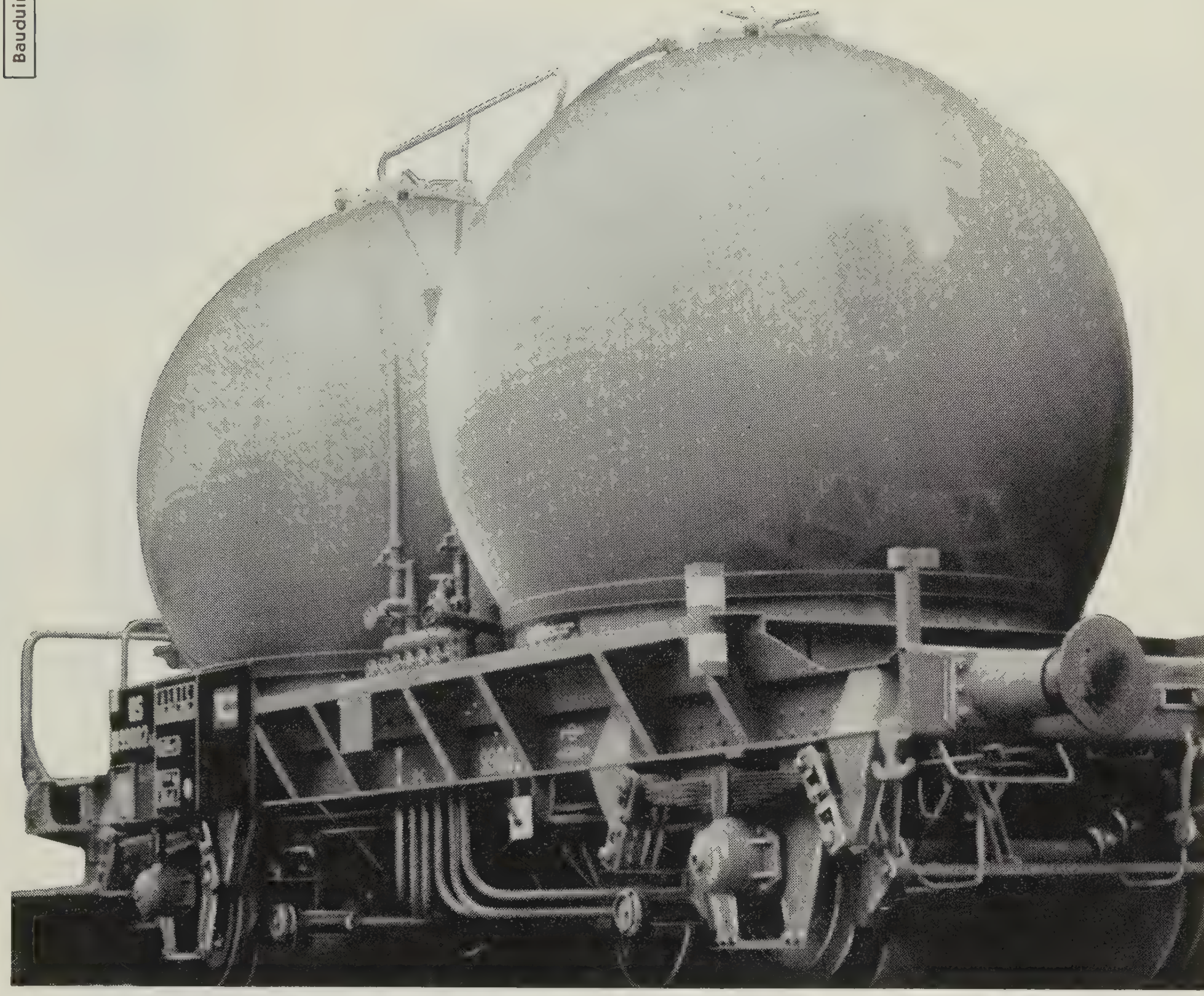
11.000 m² *Durisol isolerende holle bouwblokken*

Durisol-Mevriet

LEIDERDORP

tel. 01710-31641 (3 lijnen)

Bauduin

Door prachtig initiatief van de Nederlandsche Spoorwegen komt Cemij-Cement nu nòg vlugger en nòg gemakkelijker naar U toe!!

Wij hebben nu n.l. de beschikking over **drukketelwagons.** Deze drukketelwagons maken de distributie van onverpakt Cemij-cement eenvoudiger. Afhankelijk van de capaciteit van Uw los-apparatuur, de lengte en ligging der leidingen, kunnen deze drukketelwagons met een inhoud van ± 28 ton in 35-40 minuten worden leeggeblazen.

verkoopassociatie enci-cemij n.v. amsterdam CEMIJ - cement: goed voor het grootste miljoenenwerk
goed voor het kleinste huis

Onze **gele** baksteen

wordt vervaardigd uit een van nature geelbakkende klei. Kleurstoffen of mergel worden aan onze grondstoffen **niet** toegevoegd.

N.V. STEENFABRIEK ARIENS I
N.V. STEENFABRIEK ARIENS II
N.V. WAALSTEENFABRIEK V/H B. & P

ARIËNS

MAURIK

Verkoop **Directeur A. J. Ariëns** **OOSTERBEEK** Utrechtseweg 287 Telefoon K 8307 2760

NIJS & VALE NIJMEGEN

METALEN RAMEN EN DEUREN

NIJVERHEIDSWEG 19 TELEFOON 30146 (3 LIJNEN)

STALEN RAMEN EN DEUREN

In alle uitvoeringen o.a.:

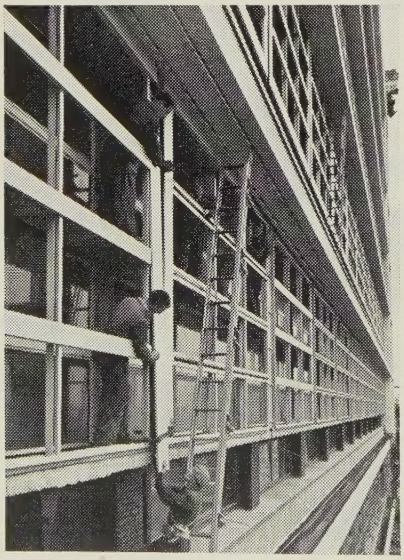
kantelramen
puien
scheidingswanden
draaideuren
tourniquets
schuifdeuren
kanteldeuren

woningbouwramen
geperst stalen kozijnen

Vraagt onze brochures - deskundige adviezen - kosteloos uitwerken van offertes

Aluminium

Stationspostgebouw Rotterdam
Architecten Ir. E. H. Kraaijvanger
en H. M. Kraaijvanger, Rotterdam

ramen en deuren
glasgevels (curtain-walls)
scheidingswanden

BESTAND TEGEN WEERSINVLOEDEN

LAGE ONDERHOUDSKOSTEN

BLANK OF IN KLEUR GEANODISEERD

DE VRIES ROBBÉ & C°
GORINCHEM

fabrikanten met een langjarige ervaring op het gebied van leveranties voor het bouwbedrijf

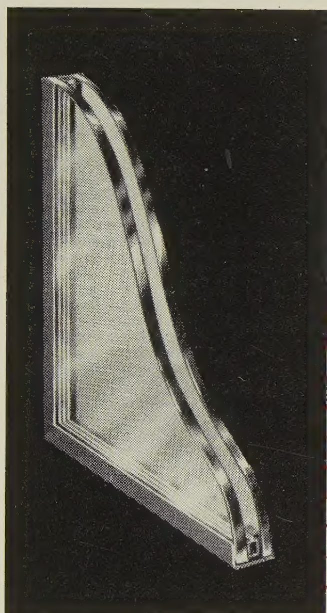
bodden & dechy

Polyverbel

steeds meer toegepast

steeds meer gewaardeerd

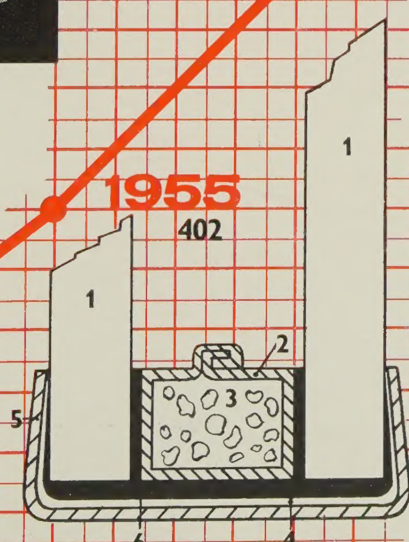
1954 100
1955 402
1956 782
1957 1462
1958 2050

* *Vochtdicht*
* *Minder breukgevaar*
* *Mooi vlak Univerbel-vensterglas*

Verhoogde veiligheid

een kokerprofiel van gegalvaniseerd staal
een U-profiel van polyethyleen op de binnenzijde voorzien van een plastische lijm
bevestigen de superioriteit van de POLYVERBEL - dubbele beglazing.

1 *Bladen Univerbel-vensterglas*
2 *Kokerprofiel van gegalvaniseerd staal*
3 *Kiezelzuur*
4 *U-profiel van polyethyleen*
5 *Lijst van roestvrij staal*
6 *Plastische voeg*

Univerbel

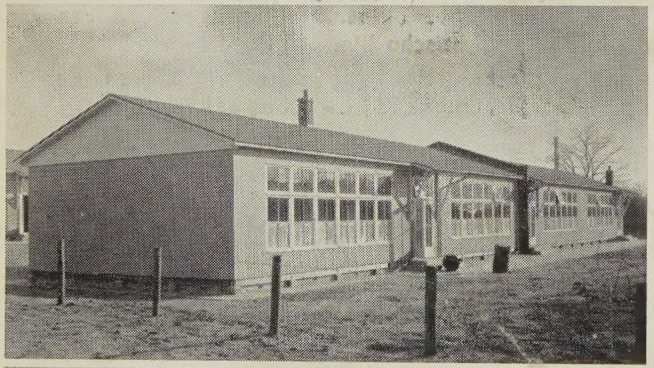
UNION DES VERRERIES MÉCANIQUES BELGES S. A. - 29, QUAI DE BRABANT - CHARLEROI - BELGIË
Agent voor Nederland : Firma Maurits J. KALKER - 209, Schenkkade - DEN HAAG

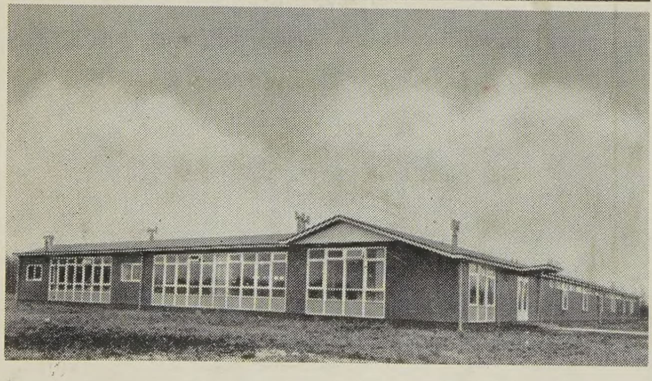
staalbouw

fabriekshallen
vliegtuighangars
havenloodsen
hoogspanningsmasten
tribunes
landbouwhangars
rijwielbergplaatsen
plaatijzeren loodsen
autogarages
hekwerken
portaalspanten enz.

jan kuipers - nunspeet
staal- en houtbouwindustrie n.v.

houtbouw

scholen
cantinegebouwen
kleedlokalen
portaalspanten
bungalows
kerken
directieketen
garages
barakken
kantoren
kampementen
gymnastieklokalen

Printed in Holland by Kampert en Helm N.V., Amsterdam